

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЦЮСЬМАК МАКСИМ ФЕДОРОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
кризової та клінічної психології
к. психол. наук, доцент
О.А. Соловей-Лагода
«__» _____ 2024 р.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
СЕКСУАЛЬНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ**

Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма «Реабілітаційна психологія в надзвичайних ситуаціях»
Магістерська робота

Науковий керівник:
Міщук С.С., ст. викладач кафедри
кризової та клінічної психології

Науковий консультант:
Лапшова Н.С,
к. психол. наук, доцент,
доцент кафедри кризової
та клінічної психології

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Цюсьмак М. Ф. Соціально-психологічні детермінанти сексуальних орієнтацій молоді. Спеціальність 053 «Психологія», освітня програма «Реабілітаційна психологія в надзвичайних ситуаціях». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено сексуальні орієнтації молоді та їх соціально-психологічні детермінанти. Здійснено теоретичний аналіз. Виконано емпіричне дослідження. Використано офіційно стандартизовані українською мовою психологічні методики, що забезпечили валідність результатів. Розроблено практичні рекомендації для впровадження сексуальної освіти. Отримані результати можуть стати основою для подальших наукових досліджень у галузі психології та сексології.

Ключові слова: сексуальна орієнтація, негативний дитячий досвід; стереотипні уявлення; соціальні взаємодії; молодь; гендер; сексологія.

111 с., 59 рис., 7 дод., 50 джерел.

Tsiusmak M. Socio-psychological determinants of youth sexual orientations. Specialty 053 «Psychology», Programme «Rehabilitation psychology in emergency situations». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification research examines the sexual orientations of youth and their socio-psychological determinants. A comprehensive theoretical analysis has been conducted, supported by an empirical study employing officially standardized psychological methodologies adapted into Ukrainian, ensuring the validity of the findings. Practical recommendations for implementation of sexual education have been developed. The results provide a foundation for further scientific explorations in the fields of psychology and sexology.

Keywords: sexual orientation; adverse childhood experience; stereotype; social interactions; youth; gender; sexology.

P. 111. Fig. 59. Appx. 7. Ref. 50.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 СЕКСУАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК БАГАТОВИМІРНЕ ЯВИЩЕ	8
1.1 Сексуальні орієнтації: підходи та контексти	8
1.2 Соціально-психологічні детермінанти сексуальних орієнтацій	10
1.2.1 Негативний дитячий досвід як детермінанта.....	10
1.2.2 Вплив стереотипних уявлень і соціальних норм	12
1.2.3 Соціальні взаємодії як чинники формування та проявів	14
1.3 Психологічні механізми впливу на сексуальні орієнтації	16
1.4 Сексуальні орієнтації в соціокультурному контексті	18
1.5. Психоаналітичний підхід до вивчення сексуальних орієнтацій	20
1.6 Модель формування сексуальної ідентичності за Вів'єн Касс	22
1.7 Висновки до першого розділу	25
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	26
2.1 Методологічне забезпечення дослідження	26
2.2 Вибірка емпіричного дослідження: детальний огляд.....	28
2.3 Результати емпіричного дослідження: поглиблений аналіз	39
2.3.1 Про статево-рольовий опитувальник С. Бем	39
2.3.2 Результати дослідження за методикою С. Бем	40
2.3.3 Про опитувальник сексуальних сценаріїв В. Гупаловської.....	43
2.3.4 Результати дослідження за методикою В. Гупаловської	44
2.3.5 Про опитувальники амбівалентного сексизму П. Гліка та С. Фіск	67
2.3.6 Результати дослідження за методикою П. Гліка та С. Фіск.....	67
2.3.7 Відомості про опитувальник негативного дитячого досвіду	70
2.3.8 Критика адаптації опитувальника	70
2.3.9 Результати дослідження за методикою НДД	71
2.3.10 Результати кореляційного аналізу	75
2.4 Висновки до другого розділу.....	80

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	82
3.1 Рекомендації щодо впровадження сексуальної освіти.....	82
3.1.1 Структура програми сексуальної освіти	82
3.1.2 Спеціалізовані курси із сексуальної освіти.....	83
3.1.3 Інформаційні кампанії серед суспільства	84
3.1.4 Ефективність: оцінка.....	85
3.2 Висновки до третього розділу	85
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. В епоху тотальної цифровізації / діджиталізації, місце для розвитку та прояву людської сексуальності та власне сексу є майже всюди – від телебачення, новин, музики, фільмів і комп'ютерних ігор до побутових розмов, випадкових думок і потаємних бажань, попри те, що тема сексу загалом залишається табуованою та небажаною у суспільстві.

Дослідження власних сексуальних орієнтацій, уподобань і поведінки, а також – їх причинно-наслідкових зв'язків є способом ґрунтового самопізнання для осіб фертильного віку.

Об'єкт дослідження: сексуальні орієнтації.

Предмет дослідження: соціально-психологічні детермінанти сексуальних орієнтацій осіб фертильного віку.

Гіпотеза дослідження: соціально-психологічні детермінанти, як-от негативний дитячий досвід, стереотипні уявлення, соціальні взаємодії, зумовлюють формування та прояви сексуальних орієнтацій в осіб фертильного віку.

Мета дослідження: зробити теоретичний аналіз, виконати емпіричне дослідження сексуальних орієнтацій і їх соціально-психологічних детермінант як чинників формування та проявів сексуальних орієнтацій в осіб фертильного віку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз сексуальних орієнтацій і їх соціально-психологічних детермінант.
2. Виконати емпіричне дослідження сексуальних орієнтацій і їх соціально-психологічних детермінант.
3. Розробити рекомендації щодо впровадження сексуальної освіти.

Методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз.
2. Емпіричне дослідження за допомогою методик.
3. Статистичний аналіз – описова статистика та кореляційний аналіз.

Задіяні методики:

1. *Статевро-льовий опитувальник С. Бем* (адаптація: А. Ярошенко, Т. Семигіна; 1974, 2023).
2. *Опитувальник сексуальних сценаріїв В. Гупаловської* (2020).
3. *Опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків П. Гліка та С. Фіск* (адаптація: А. Ярошенко, Т. Семигіна; 1996, 2023).
4. *Опитувальник негативного дитячого досвіду В. Фелітті, Р. Анда, Д. Норденберга, Д. Вільямсона, Е. Спітз, В. Едвардс, М. Косс, Дж. Маркса* (адаптація: О. Власова, Н. Родіна, Ю. Целікова, Л. Ворнікова, Ю. Тихоненко; 1998, 2022).
5. *Авторське анкетування для збору загальної інформації про респондентів.*

Наукова новизна дослідження: полягає у виявленні та дослідженні сексуальних орієнтацій і їх соціально-психологічних детермінант, а також – взаємозв'язків між ними.

Практична значущість дослідження: полягає в отриманні результатів, що будуть корисними для спеціалістів і зацікавлених осіб у галузі сексології.

Апробація результатів дослідження:

1. Цюсьмак М. Ф., Міщук С. С. Сексуальні орієнтації молоді як соціально-психологічне явище // *Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern Perspectives on Global Scientific Solutions» (December 2–4, 2024, Bergen, Norway)*. European Open Science Space, 2024. С. 249–251. (Текст укр.)
2. Цюсьмак М. Ф. Взаємозв'язок між детермінантами сексуальних орієнтацій молоді // *Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 29–30 листопада 2024 р.)*. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 114–116.

РОЗДІЛ 1

СЕКСУАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК БАГАТОВИМІРНЕ ЯВИЩЕ

1.1 Сексуальні орієнтації: підходи та контексти

Поняття сексуальної орієнтації. Сексуальна орієнтація є фундаментальним аспектом людської ідентичності та поведінки, який охоплює емоційні, романтичні та сексуальні уподобання людини стосовно осіб певної статі або гендеру. У психологічній науці це поняття має багатовимірний характер і включає когнітивні (усвідомлення орієнтації), емоційні (почуття прихильності чи закоханості) та поведінкові аспекти (сексуальна активність) [1, с. 12–14].

Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), сексуальна орієнтація не є патологією чи розладом, а натомість становить природний варіант людської сексуальності [2]. Визнання цього аспекту стало важливим у контексті боротьби з дискримінацією осіб із гомосексуальною, бісексуальною чи іншими орієнтаціями.

Біологічні підходи до вивчення сексуальної орієнтації. Біологічні підходи ґрунтуються на природжених аспектах сексуальної орієнтації, зокрема генетичних, гормональних і нейрофізіологічних механізмах. Наприклад, аналіз досліджень однайцевих близнюків свідчить, що генетичні чинники можуть відігравати важливу роль: конкордантність гомосексуальної орієнтації серед однайцевих, або ж монозиготних, близнюків становить 52 %, що значно перевищує показник у дизиготних, тобто двояйцевих, близнюків [3, с. 1081–1082]. Однак це не означає, що сексуальна орієнтація є виключно генетично зумовленою, адже на її формування більшою мірою впливають соціальні й індивідуальні фактори.

Іншим важливим аспектом є пренатальний гормональний вплив. Згідно з теорією організаційно-активаційного впливу андрогенів, рівень статевих гормонів під час пренатального розвитку може визначати статево-специфічну поведінку, а також – сексуальну орієнтацію в подальшому житті [4, с. 22].

Наприклад, знижений рівень тестостерону у плодів чоловічої статі може бути асоційованим із формуванням гомосексуальної орієнтації [5, с. 341].

Соціально-психологічні підходи. Соціально-психологічна парадигма розглядає сексуальну орієнтацію як соціально сконструйовану характеристику, яка формується через взаємодію особистості із суспільством. Наприклад, теорія соціального навчання [6, с. 28–30] наголошує, що поведінкові моделі, отримані в дитинстві через спостереження за батьками, однолітками чи іншими референтними особами, значно впливають на формування сексуальних уподобань.

Важливим компонентом у цьому контексті є вплив стереотипів. У патріархальних суспільствах, де гендерні ролі суворо закріплені, сексуальна орієнтація, яка не відповідає цим ролям, може викликати значний соціальний осуд і конфліктні, навіть небезпечні ситуації. Дослідження [7, с. 68–70] показали, що рівень стигматизації у суспільстві впливає не лише на зовнішній прояв орієнтації, а й на самооцінку та психічне здоров'я особи.

Інтегративний підхід. Сучасна наука визнає, що жоден окремий підхід не здатен повністю пояснити формування сексуальної орієнтації. Інтегративні моделі [8, с. 610] пропонують розглядати цей процес як результат взаємодії біологічних, психологічних і соціальних чинників. Наприклад, когнітивні механізми (усвідомлення себе як частини певної соціальної групи) та нейрофізіологічні аспекти (активація специфічних ділянок мозку у відповідь на стимули) можуть бути однаково важливими у визначенні сексуальної орієнтації.

Культурний контекст. Варто також зазначити, що сексуальна орієнтація проявляється по-різному залежно від культурного контексту. У демократичних і ліберальних суспільствах, як-от Нідерландах, наявна більша толерантність до різних орієнтацій, що створює умови для відкритого самовираження. Натомість у консервативних суспільствах, зокрема більшості країн Африки чи Близького Сходу, спостерігається висока стигматизація осіб із гомосексуальною, бісексуальною чи будь-якою іншою орієнтацією, яка не є гетеросексуальною,

що призводить до дискримінації, переслідувань, відповідно – примусового приховування орієнтації задля власної безпеки [9, с. 14–16].

1.2 Соціально-психологічні детермінанти сексуальних орієнтацій

Сексуальна орієнтація формується під впливом багатьох чинників, серед яких важливу роль відіграють соціально-психологічні детермінанти. Ці детермінанти охоплюють досвід дитинства, зокрема негативний, вплив стереотипів і соціальних норм, а також – рівень міжособистісних взаємодій.

1.2.1 Негативний дитячий досвід як детермінанта

Визначення та суть негативного дитячого досвіду. Негативний дитячий досвід (НДД) включає фізичне, емоційне, сексуальне насильство, нехтування, а також – травматичні події у сімейному середовищі, як-от розлучення батьків, залежності чи насильство серед дорослих членів родини [10, с. 245]. Результати метааналізів демонструють, що НДД пов'язаний зі зниженням якості міжособистісних відносин, що може впливати на сексуальну орієнтацію через модифікацію та трансформацію моделей прив'язаності та сценаріїв сексуальної поведінки [11, с. 34].

Дослідники припускають, що НДД створює передумови для розвитку нестандартних моделей прив'язаності. Наприклад, жертви емоційного насильства в дитинстві часто демонструють у дорослому віці унікаючий або амбівалентний стиль прив'язаності, що впливає на їхню здатність формувати здорові романтичні стосунки [12, с. 41]. Відсутність довіри до представників конкретної статі, що виникає внаслідок негативного досвіду, може сприяти формуванню романтичного тяжіння до осіб певної статі чи гендеру як спосіб уникнення повторного травмування [13, с. 66].

Зв'язок між НДД і сексуальною орієнтацією. Відомі дослідники у галузі дитячого досвіду Вінсент Фелітті, Роберт Анда, Дейл Норденберг, Девід Вільямсон, Елісон Спітз, Валері Едвардс, Мері Косс і Джеймс Маркс у своєму ґрунтовному дослідженні виявили, що особи з високим рівнем НДД

частіше повідомляють про інші сексуальні орієнтації, ніж ті, хто не мав подібного досвіду [14, с. 248]. Наприклад, у вибірці з понад десяти тисяч учасників, гомосексуальна чи бісексуальна орієнтація корелювала з пережитим у дитинстві насильством, зокрема сексуальним [14, с. 249].

Ці результати не варто інтерпретувати як прямий причинно-наслідковий зв'язок між НДД і сексуальною орієнтацією, адже НДД змінює умови, в яких особа формує свої романтичні вподобання, а також – її здатність адаптуватися до соціальних і культурних очікувань [15, с. 23].

Психологічні механізми впливу НДД. НДД впливає на сексуальну орієнтацію через такі механізми:

1. **Порушення прив'язаності.** Дитина, яка не отримує адекватної емоційної підтримки, може формувати альтернативні сценарії близькості, що відрізняються від традиційних гетеросексуальних патернів [16, с. 45].
2. **Зміна самооцінки.** Травматичний досвід у дитинстві часто призводить до заниженої самооцінки, що може стимулювати пошук прийняття в інших соціальних групах, зокрема ЛГБТК+-спільноті [17, с. 56].
3. **Деформація сексуальних сценаріїв.** Наприклад, особи, які зазнали сексуального насильства, можуть проявляти поведінку, яка відображає спробу переосмислити цей досвід через нові сценарії близькості [14, с. 250].

Обмеження та критика. Попри значущість результатів, критики зазначають, що зв'язок між НДД і сексуальною орієнтацією є складним і не завжди чітким. Наприклад, американський професор у галузі психології Грегорі Герек вказує, що хоча НДД і може впливати на сексуальну ідентифікацію, цей досвід не визначає її однозначно [7, с. 69]. Крім того, багато осіб із високим рівнем НДД ідентифікують себе як гетеросексуальні, що вказує на важливість інших факторів, як-от генетика, культура та врешті-решт – особистий вибір [14, с. 251].

Негативний дитячий досвід є важливим соціально-психологічним чинником, який може впливати на формування сексуальної орієнтації через психологічні механізми прив'язаності, самооцінки та сексуальних сценаріїв. Хоча НДД не є єдиною універсальною причиною інших сексуальних орієнтацій, подібний досвід створює специфічні умови, що сприяють розвитку нестандартних моделей прив'язаності та сексуальної поведінки.

1.2.2 Вплив стереотипних уявлень і соціальних норм

Стереотипи та соціальні норми є важливими соціально-психологічними детермінантами, які впливають на формування сексуальної орієнтації. Вони виступають як регулятори поведінки та світосприйняття, часто обмежуючи індивідуальну свободу самовираження або створюючи умови для вимушеної адаптації до соціальних очікувань, що перебувають у домінантній позиції.

Визначення стереотипів. *Стереотипи* – це стійкі уявлення про певні явища, що ґрунтуються на узагальнених характеристиках, часто спрощених або спотворених [18, с. 23]. У контексті сексуальної орієнтації вони формуються на основі суспільних уявлень про так звану «нормальність» гендерних ролей і сексуальної поведінки.

Гетеронормативність і її вплив. Гетеронормативність, яка вважає гетеросексуальність єдиною «нормальною» формою сексуальної орієнтації, домінує в багатьох суспільствах і слугує основою для формування гендерних і сексуальних стереотипів [19, с. 44]. Унаслідок цього індивіди, чиї вподобання відрізняються від унормованої гетеросексуальної моделі, часто потерпають від соціального тиску та стигматизації [7, с. 112–113].

Наприклад, стереотипи про «лише маскулінних чоловіків і фемінних жінок» закріплюють традиційні уявлення про сексуальні ролі. Дослідження свідчать про те, що молоді особи, котрі не відповідають цим очікуванням, частіше зазнають різних форм цькування чи соціального відчуження, що зі свого боку впливає на здорове, повноцінне та безперешкодне формування їхньої сексуальної ідентичності [20, с. 56].

Стереотипи в межах ЛГБТК+-спільноти. Серед осіб ЛГБТК+-спільноти також існують внутрішньо-групові уявлення, що можуть впливати на їхню ідентичність. Наприклад, у дослідженні науковця Грегорі Герека зазначено, що гомосексуальні чоловіки часто стикаються із соціальним тиском бути «відкритими» або «видимими», навіть якщо це суперечить їхньому бажанню чи безпеці [21, с. 67–68].

Вагомість соціальних норм. Соціальні норми визначають прийнятні моделі поведінки в суспільстві. Вони впливають на те, як люди сприймають і демонструють свою сексуальну орієнтацію [22, с. 96]. У багатьох суспільствах гетеросексуальність є «нормою за замовчуванням», натомість інші орієнтації розглядаються як «відхилення» [23, с. 12].

Норми також впливають на рівень відкритості щодо власної орієнтації. До прикладу: в консервативних суспільствах люди з «нетрадиційною» орієнтацією часто вимушені приховувати її через страх осуду, дискримінації та / або переслідування [24, с. 67].

Вплив культури та релігії. Культурні та релігійні переконання суттєво впливають на формування соціальних норм. Наприклад, у країнах, де релігія посідає вагоме місце, часто спостерігається стигматизація гомо сексуальності як «гріховної» поведінки [25, с. 145–147]. Водночас у більш світських країнах ставлення до ЛГБТК+-спільноти є здебільшого толерантним [26, с. 20–21].

Психологічні наслідки впливу стереотипів і норм. Вплив стереотипів і соціальних норм на сексуальну орієнтацію може мати серйозні психологічні наслідки:

1. **Стигматизація.** Особи з іншими сексуальними орієнтаціями часто відчують соціальне неприйняття, що призводить до розвитку депресії, тривожності та навіть суїцидальних думок [21, с. 69].
2. **Інтеріоризація гетеронормативних уявлень.** Люди, які не відповідають очікуванням, можуть відчувати внутрішні конфлікти, намагаючись адаптуватися до норм, що домінують [27, с. 114].

3. Розвиток опору. У деяких випадках осуд з боку суспільства мотивує осіб створювати або приєднуватися до соціальних рухів, спрямованих на боротьбу за права ЛГБТК+-спільноти [28, с. 22].

Стереотипи та соціальні норми є потужними детермінантами, які впливають на формування та прояви сексуальних орієнтацій. Хоча вони певною мірою можуть сприяти соціальній стабільності, у більшості випадків ці чинники створюють бар'єри для самореалізації індивідів, особливо якщо їх орієнтація відрізняється від загальних очікувань. Умови, створені суспільством, визначають, чи буде сексуальна орієнтація джерелом гармонії, чи вона стане джерелом конфлікту для особи.

1.2.3 Соціальні взаємодії як чинники формування та проявів

Соціальні взаємодії та підтримка є ключовими факторами, що впливають на формування та власне прояви сексуальних орієнтацій. Рівень міжособистісних відносин у дитинстві, підлітковому віці та дорослому житті має вирішальне значення для адаптації людини в соціальному середовищі та для її емоційного благополуччя.

Внесок сім'ї у формування сексуальної орієнтації. Сім'я є першою соціальною системою, в якій дитина засвоює моделі поведінки та взаємодії. Відповідно до теорії прив'язаності британського психіатра Джона Боулбі, рівень емоційного зв'язку між дитиною та її основними вихователями впливає на здатність до формування стабільних романтичних стосунків у дорослому віці [11, с. 134]. Наприклад, діти, котрі виростили в сім'ях із недостатнім рівнем здорової емоційної складової або наявністю насильства, частіше зазнають труднощів у визначенні своїх романтичних уподобань і встановленні близьких стосунків у подальшому житті [13, с. 96].

У дослідженні Кейтлін Раян, Стівена Расселла, Девіда Г'юбнера, Рафаеля Діаза та Хорхе Санчеса було виявлено, що рівень прийняття або відторгнення сім'єю сексуальної орієнтації особи суттєво впливає на її психічне здоров'я. Учасники, котрі повідомляли про відсутність сімейної

підтримки, мали підвищений рівень депресії та тривожності, а також – вищий ризик суїцидальної поведінки [29, с. 205–208].

Сімейні моделі поведінки та їх вплив. Батьки разом з іншими членами родини є моделями для наслідування, а їхнє ставлення до гендерних ролей і сексуальності може значно впливати на формування орієнтації дитини. Наприклад, традиційно патріархальні сім'ї можуть непрямо сприяти гетеронормативним установкам через закріплення гендерних стереотипних уявлень [18, с. 45]. Водночас у сім'ях із більш демократичними цінностями діти мають більше свободи у вивченні власної сексуальної ідентичності [20, с. 56].

Вплив однолітків у підлітковому віці. Підлітковий період є важливим етапом у формуванні сексуальної орієнтації, адже в цей час відбувається активна соціалізація особи. У взаємодії з однолітками підлітки часто отримують перші уявлення про романтичні стосунки та сексуальність [30, с. 112].

Дослідження професора в галузі психології розвитку Рітча Савіна-Вільямса показало, що підтримка з боку однолітків сприяє прийняттю власної орієнтації та зменшенню внутрішньої гомофобії у підлітків [8, с. 610]. Водночас у середовищах, де домінують гомофобні установки та погляди, молоді особи можуть приховувати свою орієнтацію, що сприяє розвитку внутрішніх конфліктів [21, с. 96].

Соціальні групи як джерела підтримки. Соціальні групи, особливо ті, що об'єднують представників ЛГБТК+-спільноти, відіграють важливу роль у створенні безпечного середовища для самовираження. Такі групи надають можливість обмінюватися досвідом, отримувати емоційну підтримку та формувати здорову ідентичність [26, с. 75].

Толерантність суспільства. Рівень соціальної толерантності є важливим чинником, який визначає, наскільки комфортно людина може проявляти свою орієнтацію. Наприклад, у скандинавських країнах, де ліберальні та демократичні цінності є більш поширеними, особи з іншими орієнтаціями

рідше зазнають дискримінації, що позитивно впливає на їхню якість життя [24, с. 20].

Соціальні взаємодії та підтримка відіграють вирішальну роль у формуванні сексуальних орієнтацій. Якість стосунків у сім'ї, взаємодія з однолітками та суспільний рівень толерантності визначають, чи буде сексуальна орієнтація людини джерелом гармонії або, навпаки, чинником психологічного стресу.

1.3 Психологічні механізми впливу на сексуальні орієнтації

Соціально-психологічні детермінанти формування та проявів сексуальних орієнтацій реалізуються через низку психологічних механізмів, які впливають на розвиток особистості, світоглядних установок і поведінкових сценаріїв. До таких механізмів належать ідентифікація, інтеріоризація, когнітивна рефлексія, а також – емпатія.

Механізм ідентифікації. *Ідентифікація* – це психологічний процес, за допомогою якого індивід несвідомо уподібнює себе з іншими людьми, приймаючи їхні цінності, моделі поведінки та соціальні ролі. Цей процес особливо важливий у дитинстві, коли дитина шукає авторитети для наслідування серед батьків, інших членів родини чи референтних груп [6, с. 28].

Вплив ідентифікації на сексуальну орієнтацію. У процесі ідентифікації дитина переймає гендерні ролі, які демонструють її батьки. Якщо ці ролі відповідають гетеронормативним стандартам, дитина, ймовірно, сприйматиме гетеросексуальність як єдиний природний сценарій. У випадках, коли батьки порушують традиційні гендерні ролі або демонструють агресію чи відторгнення, дитина може створити альтернативні моделі ідентифікації, які вплинуть на її майбутні сексуальні уподобання [11, с. 134].

Наприклад, дослідження відомого канадського психолога українського походження Альберта Бандури виявило, що діти, які спостерігають за поведінкою одностатевих моделей (як-от старші брати чи сестри), можуть ідентифікувати себе з ними навіть у ситуаціях, коли ця поведінка є неприйнятною їхній культурі [3, с. 44–45].

Механізм інтеріоризації. *Інтеріоризація* – це процес засвоєння та прийняття суспільних норм і цінностей як власних. Цей механізм є ключовим у соціалізації особистості, адже через нього індивід адаптується до суспільних очікувань і культурного середовища, в яких перебуває [13, с. 56].

У контексті формування сексуальних орієнтацій інтеріоризація часто залежить від домінуючих у суспільстві цінностей. Наприклад, у консервативних культурах, де гетеросексуальність є єдиною соціально прийнятною орієнтацією, індивіди можуть несвідомо засвоювати ці норми навіть тоді, коли їхні внутрішні уподобання не відповідають подібним стандартам [21, с. 145].

Водночас, якщо соціальні норми є толерантними до різноманітності сексуальних орієнтацій, це створює умови для більш відкритого самовираження. Дослідження Рітча Савіна-Вільямса продемонструвало, що в ліберальних і демократичних суспільствах підлітки, які належать до так званих сексуальних меншин, демонструють вищий рівень самооцінки та менший рівень внутрішнього конфлікту [8, с. 612].

Когнітивна рефлексія. *Когнітивна рефлексія* – це здатність до аналізу власних думок, почуттів і поведінки. У контексті сексуальної орієнтації цей механізм дозволяє індивідам переосмислювати вплив суспільних стереотипів і формувати власні установки [32, с. 68].

Роль у формуванні сексуальної ідентичності. Когнітивна рефлексія є важливим інструментом у прийнятті власної орієнтації, зокрема у ворожому соціальному середовищі. Наприклад, дослідження Грегорі Герека виявило, що когнітивна рефлексія сприяє зниженню рівня внутрішньої гомофобії у представників ЛГБТК+-спільноти, які потерпають від дискримінації [7, с. 70].

Окрім того, когнітивна рефлексія допомагає особам уникати автоматичного прийняття стереотипів, стимулюючи розвиток критичного мислення. Це особливо важливо для підлітків, які перебувають у процесі формування власної ідентичності, зокрема сексуальної [20, с. 22].

Механізм емпатії. *Емпатія* – це здатність до розуміння та співпереживання емоціям інших людей. У соціальному контексті емпатія сприяє зниженню рівня стигматизації та покращенню взаємодії між різними групами [33, с. 34].

Емпатія та прийняття сексуальних орієнтацій. Розвиток емпатії у сімейному й освітньому середовищах сприяє формуванню толерантності до різноманітності. Наприклад, освітні програми, орієнтовані на розвиток емпатійності, допомагають підліткам краще розуміти та приймати власну орієнтацію, а також – орієнтації інших людей [26, с. 15].

Психологічні механізми, як-от ідентифікація, інтеріоризація, когнітивна рефлексія, а також – емпатія, є ключовими елементами у формуванні сексуальних орієнтацій. Вони забезпечують інтеграцію особистісних установок із соціальними нормами та сприяють адаптації до соціального середовища. Вивчення цих механізмів дозволяє краще розуміти, як соціально-психологічні детермінанти впливають на сексуальну ідентичність.

1.4 Сексуальні орієнтації в соціокультурному контексті

Формування та прояви сексуальних орієнтацій значною мірою залежать від культурного контексту. Культура впливає на соціальні норми, стереотипи, рівень толерантності та можливість самовираження індивідів із різними сексуальними орієнтаціями. В цьому підрозділі розглядаються особливості прояву сексуальних орієнтацій у різних культурах, роль культурного середовища в її формуванні, а також – соціальні та правові аспекти ставлення до різних орієнтацій.

Демократичність і ліберальність. У суспільствах із демократичними та ліберальними цінностями, як-от більшість країн Європи, спостерігається високий рівень толерантності до ЛГБТК+-спільноти. В таких країнах законодавчо закріплені права на шлюб для одностатевих пар, усиновлення дітей і заборона дискримінації на основі сексуальної орієнтації [26, с. 12]. Ліберальний і демократичний підходи до сексуальних орієнтацій у цих країнах

зумовлюють можливість відкритого самовираження для осіб із різними орієнтаціями та сприяють зниженню рівня стигматизації.

Дослідження, проведені Рітчем Савіном-Вільямсоном, показують, що молоді люди в ліберальних і демократичних суспільствах частіше повідомляють про позитивний досвід визнання своєї орієнтації як серед однолітків, так і серед дорослих осіб, що сприяє їхньому емоційному благополуччю [2, с. 145].

Консервативність. У консервативних суспільствах, наприклад у більшості країн Близького Сходу, Африки чи Азії, ставлення до так званих сексуальних меншин залишається вкрай негативним. Часто на це впливає релігійна догматика, яка розглядає гомосексуальність як «гріх» чи «відхилення». У таких країнах ЛГБТК+-особи стикаються з кримінальними переслідуваннями, соціальною ізоляцією та навіть різними видами насильства [25, с. 78–79].

Наприклад, у дослідженні Pew Research Center було встановлено, що серед країн Близького Сходу лише 2–5 % респондентів вважають гомосексуальність соціально прийнятною, натомість у країнах Західної Європи цей показник сягає понад 80 % [24, с. 23].

Роль колоніальної спадщини. У багатьох країнах, які були колоніями європейських держав, сучасні закони, що засуджують гомосексуальність, є спадком колоніальної політики. Наприклад, в Індії та низці африканських країн такі закони були запроваджені ще британською адміністрацією, втім досі залишаються чинними [35, с. 96].

Гендерні стереотипи. Культурні уявлення про гендерні ролі впливають на те, як сприймаються сексуальні орієнтації. У суспільствах із чітким розподілом гендерних ролей (наприклад, деякі країни Східної Європи чи більшість країн Центральної Азії) будь-яке відхилення від цих ролей викликає негативну реакцію. До прикладу, чоловіків, які демонструють фемінні, тобто жіночні, риси, часто стигматизують як «нечоловіків» або ж «недочоловіків», що пов'язано з гомофобними настроями [21, с. 56–58].

Законодавче регулювання. Правовий статус осіб із різними сексуальними орієнтаціями суттєво відрізняється залежно від країни. У країнах Євросоюзу права ЛГБТК+-спільноти захищені законодавчо, що включає легалізацію одностатевих шлюбів, заборону дискримінації та підтримку відповідних соціальних програм [36, с. 45].

В Україні законодавство, станом на 2024 рік, лише частково захищає права ЛГБТК+-спільноти. Хоча дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації формально заборонена, немає законодавчих актів, що дозволяють одностатеві шлюби чи всиновлення дітей. Це створює правовий вакуум і сприяє подальшій стигматизації.

Соціальні наслідки. У країнах із низьким рівнем толерантності соціальні наслідки для ЛГБТК+-спільноти включають ризики дискримінації, насильства, подальшої ізоляції та депресії. У дослідженні американського науковця Ілана Меєра було встановлено, що ворожість соціального середовища збільшує рівень стресу у представників так званих сексуальних меншин, що може мати серйозні наслідки для їхнього психічного здоров'я [27, с. 674–676].

Культурна різноманітність має значний вплив на формування та прояви сексуальних орієнтацій. У демократичних і ліберальних суспільствах толерантне ставлення сприяє позитивній самоідентифікації, натомість у консервативних культурах домінуючі стереотипи та норми створюють бар'єри для самовираження. Правове регулювання та рівень соціальної підтримки залишаються вирішальними факторами, які визначають можливості для адаптації осіб із різними орієнтаціями.

1.5. Психоаналітичний підхід до вивчення сексуальних орієнтацій

Психоаналітичний підхід є одним із ключових напрямів, який пояснює формування сексуальної орієнтації через внутрішньоособистісні механізми, розвиток підсвідомого та ранній життєвий (дитячий) досвід. У цьому контексті найбільший внесок зробив Зигмунд Фройд, який заклав основи теорії сексуальності.

Теорія психосексуального розвитку. Зигмунд Фройд вважав, що сексуальність починає розвиватися ще в дитинстві та проходить декілька стадій:

1. **Оральна стадія (0–1 рік):** джерело задоволення – ротова порожнина.
2. **Анальна стадія (1–3 роки):** дитина знаходить задоволення в контролі фізіологічних процесів.
3. **Фалічна стадія (3–6 років):** основну роль відіграють геніталії. На цій стадії формується так званий *Комплекс Едіпа* (або ж Едіпів комплекс) у хлопчиків і *Комплекс Електри* у дівчаток. Дитина відчуває потяг до одного з батьків протилежної статі та конкуренцію з одним із батьків своєї ж статі.
4. **Латентна стадія (6–12 років):** сексуальні імпульси тимчасово пригнічуються.
5. **Генітальна стадія (підлітковий вік):** сексуальність остаточно формується та спрямовується на міжособистісні стосунки.

Дослідник припускав, що порушення на будь-якій із цих стадій може спричинити відхилення від «нормальної» гетеросексуальності, включаючи гомосексуальність. Однак він не розглядав гомосексуальність як патологію, а лише як варіант розвитку сексуальності [37, с. 156–158].

Комплекси Едіпа й Електри та сексуальна орієнтація. Зигмунд Фройд стверджував, що розв’язання комплексів Едіпа й Електри відіграє вирішальну роль у формуванні сексуальної орієнтації. Якщо дитина не може подолати цей своєрідний конфлікт (наприклад, через надмірну прив’язаність до матері чи домінуючу роль батька), це може призвести до зміни об’єкта сексуального потягу в дорослому віці [38, с. 43].

Розширення теорій Зигмунда Фрейда: погляди Анни Фройд. Донька Зигмунда Фрейда, Анна Фройд, поглибила дослідження захисних механізмів психіки, які можуть впливати на формування сексуальної ідентичності. Вона наголошувала на тому, що механізми витіснення, сублімації, ідентифікації можуть спрямовувати сексуальні потяги [39, с. 22–25].

Сучасні психоаналітики. Сучасні теоретики, як-от французький психіатр Жак Лакан, розширили ідеї Фрейда, наголошуючи на ролі мови та символів у формуванні сексуальної ідентичності. Згідно з поглядами Жака Лакана, сексуальна орієнтація значною мірою визначається через стосунки з «Іншим» у контексті несвідомого бажання [40, с. 78–80]. «Інше» не є конкретною особою, а радше системою символів і культурних значень, які визначають, ким ми є та чого прагнемо. В контексті сексуальної орієнтації воно допомагає зрозуміти, як соціальні норми та мова впливають на вибір ідентичності та бажань.

Критика психоаналітичного підходу:

1. **Обмеженість емпіричних даних:** значна кількість ідей Зигмунда Фрейда залишаються гіпотетичними, оскільки їх важко підтвердити емпірично.
2. **Культурна специфіка:** теорії дослідника ґрунтуються на тогочасних європейських уявленнях про сім'ю та сексуальність, що може не враховувати інших культурних особливостей [41, с. 112].
3. **Сучасна наука:** генетичні та нейробіологічні дослідження частково спростовують твердження про суто психосексуальні причини гомосексуальності.

Психоаналітичний підхід є вагомим внеском у розуміння складності формування сексуальної орієнтації, наголошуючи на важливості дитячого досвіду та підсвідомих механізмів. Хоча сучасна наука часто критикує ці ідеї за відсутність емпіричних доказів, їхній вплив усе одно залишається важливим у контексті соціально-психологічних досліджень.

1.6 Модель формування сексуальної ідентичності за Вів'єн Касс

Модель, запропонована австралійською психологинею Вів'єн Касс, є однією з найвідоміших концепцій, яка описує етапи формування сексуальної ідентичності в осіб з іншими сексуальними орієнтаціями. Ця модель ґрунтується на розумінні процесу ідентичності як динамічного,

багатовимірного явища, що відображає взаємодію між індивідуальними переживаннями та соціальними контекстами [42, с. 219–235].

Етапи моделі формування сексуальної ідентичності. Модель Вів'єн Касс складається з шести етапів, кожен із яких характеризується певними психологічними процесами та змінами в ідентичності [43, с. 143–167].

1. Плутанина ідентичності:

- індивід починає усвідомлювати можливу різницю між своєю сексуальною орієнтацією та домінуючими соціальними нормами;
- головне питання: «Чому я відчуваю себе інакше?»;
- виникає тривожність і дискомфорт через невідповідність загальним очікуванням.

2. Порівняння ідентичності:

- індивід порівнює свою сексуальну орієнтацію з іншими;
- можливе часткове прийняття своєї «інакшості», водночас зберігатиметься ізоляція через соціальні норми;
- головне питання: «Чи можу я бути частиною цього суспільства?».

3. Толерантність до ідентичності:

- людина починає шукати підтвердження своєї орієнтації через взаємодію з ЛГБТК+-спільнотою;
- зростає рівень прийняття себе, хоча внутрішня гомофобія ще може зберігатися;
- основний емоційний стан: «Можливо, я такий...».

4. Прийняття ідентичності:

- на цьому етапі особа активно приймає свою сексуальну орієнтацію як частину ідентичності;
- починається відкриття своїх уподобань перед близькими чи друзями;
- новий емоційний стан: «Я – це я».

5. Гордість за свою ідентичність:

- виникає відчуття гордості за належність до ЛГБТК+-спільноти;
- можлива поява в індивіда критики до суспільства за гомофобність;
- основний емоційний стан: «Я пишаюся тим, ким я є!».

6. Синтез ідентичності:

- ідентичність стає гармонійною частиною особистості;
- людина більше не фокусується на сексуальній орієнтації як ключовому компоненті свого «Я»;
- основний стан: «Я повністю інтегрований у суспільство».

Особливості моделі:

1. **Динамічність:** модель не вимагає проходження всіх етапів у заданій послідовності. Індивід може зупинитися на будь-якому етапі чи пропустити певний етап [42, с. 220].
2. **Контекстуальна залежність:** стадії можуть змінюватися під впливом соціального середовища, сім'ї чи власного життєвого досвіду [43, с. 145].
3. **Універсальність:** модель може застосовуватися не лише до сексуальної орієнтації, а й до інших форм ідентичності, що викликають конфлікти зі соціальними нормами [27, с. 674–675].

Критика моделі:

1. **Лінійність:** критики вважають, що не всі особи проходять ці етапи у визначеній послідовності [42, с. 233].
2. **Культурна обмеженість:** модель була розроблена в Західному контексті, що може знижувати її діапазон застосування у більш консервативних культурах [43, с. 164].
3. **Індивідуальні відмінності:** деякі люди можуть не відчувати тривоги чи плутанини через свою орієнтацію, що робить перші етапи невалідними для них [27, с. 676].

Практичне значення:

1. **Психологічна підтримка:** модель допомагає психологам розуміти емоційні та соціальні потреби ЛГБТК+-клієнтів [27, с. 675].
2. **Соціальна інтеграція:** розуміння цих етапів сприяє побудові толерантного середовища, яке підтримує осіб у процесі формування їхньої ідентичності [43, с. 146].
3. **Освітні програми:** модель може бути використана для підвищення обізнаності стосовно проблем ЛГБТК+-спільноти [26, с. 35].

Модель Вів'єн Касс надає цінний опис психологічного процесу формування сексуальної ідентичності. Вона підкреслює, що ідентичність є динамічною, багатогранною та залежною від соціального контексту. Незважаючи на критику, модель залишається важливим інструментом для розуміння етапів прийняття власної орієнтації.

1.7 Висновки до першого розділу

У першому розділі дослідження проведено теоретичний аналіз основних підходів до вивчення сексуальних орієнтацій. Розглянуто біологічні, соціально-психологічні, культурні та психоаналітичні чинники, які впливають на формування та прояви сексуальних орієнтацій.

Отримані результати закладають теоретичну основу для подальшого емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення соціально-психологічних детермінант сексуальних орієнтацій у молоді.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження спрямоване на вивчення соціально-психологічних детермінант сексуальних орієнтації осіб фертильного віку, серед яких: негативний дитячий досвід, стереотипні уявлення та соціальні взаємодії. Для досягнення поставленої мети застосовано комплексний підхід, що поєднує кількісні та якісні статистичні методи аналізу: метод описової статистики та кореляційний аналіз.

2.1 Методологічне забезпечення дослідження

Методологія дослідження ґрунтується на теоретичних засадах, а також – емпіричних методах, що забезпечують об'єктивність і глибину аналізу. Враховуючи специфіку теми, було використано офіційно стандартизовані українською мовою авторські психологічні методики, адаптовані та модифіковані до українського соціокультурного контексту.

Використані методики:

1. **Статевро-рольовий опитувальник Сандри Бем**
в адаптації Алли Ярошенко та Тетяни Семигіної (1974, 2023):
 - інструмент дозволяє оцінити рівень маскулінності, фемінності й андрогінності респондентів, що є важливим в контексті гендерних ролей і їхнього впливу на сексуальну орієнтацію;
 - вибір цієї методики зумовлений необхідністю вивчення взаємозв'язків між гендерною ідентичністю та стереотипними уявленнями.

2. ***Опитувальник сексуальних сценаріїв Вікторії Гупаловської (2020):***

- досліджує типи сексуальних сценаріїв, які формуються під впливом культурного середовища та процесу соціалізації;
- методика дозволяє виявити, які типи сексуальних сценаріїв є характерними для конкретної людини, а які – ні. Також опитувальник допомагає зрозуміти, які саме сексуальні сценарії конкретна особа поєднує у своєму житті.

3. ***Опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків Пітера Гліка та С'юзен Фіск в адаптації Алли Ярошенко та Тетяни Семигіної (1996, 2023):***

- ці опитувальники вимірюють рівень доброзичливого та ворожого сексизму щодо обох статей (чоловічої та жіночої);
- використання цього інструменту спрямоване на аналіз гендерних установок респондентів і їхнього впливу на міжособистісні взаємодії.

4. ***Опитувальник негативного дитячого досвіду (1998, 2022):***

- розроблений у 1998 році Вінсентом Фелітті, Робертом Анда, Дейлом Норденбергом, Девідом Вільямсоном, Елісон Спітз, Валері Едвардс, Мері Косс і Джеймсом Марксом, адаптований українськими дослідницями Оленою Власовою, Наталією Родіною, Юлією Целіковою, Людмилою Ворніковою та іншими у 2022 році;
- методика дозволяє оцінити вплив травматичних подій у дитинстві на подальший психосоціальний розвиток та сексуальну орієнтацію.

5. ***Авторське анкетування для збору загальної інформації про респондентів:***

- створене спеціально для цього дослідження;
- містить запитання про соціально-демографічні характеристики, професійну діяльність, наявність / відсутність стосунків, сексуальні вподобання тощо.

Наукова новизна підходу. Комбінація цих методик дозволяє отримати всебічний аналіз детермінант сексуальних орієнтацій, враховуючи як індивідуальні, так і соціально-психологічні чинники. Особлива увага приділяється офіційній адаптації зарубіжних методик до українського соціоконтексту, що забезпечує точність і валідність отриманих даних.

2.2 Вибірка емпіричного дослідження: детальний огляд

Упродовж проведення магістерського дослідження було опитано **60 осіб** віком **від 18 до 55 років** задля аналізу їх дитячого досвіду (зокрема негативного), індивідуальних характеристик і уявлень про міжособистісні взаємодії, аби здійснити кореляційний аналіз між вищезазначеними явищами.

Вікова характеристика респондентів (рис. 2.1): *найбільше представників категорії 20–25 років (32 особи)*, серед яких 7 осіб віком 20 років, 6 осіб віком 21 рік, 14 осіб віком 22 роки, 3 особи віком 24 роки та по одній особі віком 23 і 25 років.

Рис. 2.1 Вікова характеристика

Поточна зайнятість респондентів (рис. 2.2) являє собою у рівних пропорціях наявність *працевлаштування та поєднання роботи з навчанням*

на момент проведення опитування – по 21-й особі на обидві категорії. Лише навчаються 12 опитуваних. Також є ті, хто не працюють (4 особи), та ті, хто перебувають на пенсії (2 особи).

Сексуальні орієнтації респондентів (рис. 2.3), котрі вони вказували на свій розсуд, являють собою широке різноманіття, як і їх вікова категорія, а саме:

- *гетеросексуальні особи (34 респонденти);*
- *гомосексуальні особи (6 респондентів);*
- *бісексуальні особи (8 респондентів);*
- *пансексуальні особи (2 респонденти);*
- *асексуальні особи (2 респонденти);*
- *квірперсони (1 респондент);*
- *особи, котрі виявили бажання не вказувати свою сексуальну орієнтацію (7 респондентів).*

Гетеросексуальна орієнтація – романтичний або сексуальний потяг до осіб протилежної статі.

Гомосексуальна орієнтація – романтичний або сексуальний потяг до осіб своєї статі.

Бісексуальна орієнтація – романтичний або сексуальний потяг до осіб як своєї, так і протилежної статі.

Пансексуальна орієнтація – романтичний або сексуальний потяг до осіб незалежно від їхньої статі чи гендерної ідентичності.

Асексуальна орієнтація – відсутність сексуального потягу, наявність романтичного потягу до інших осіб незалежно від статі.

Квірперсони – широке поняття, яке охоплює різноманітні сексуальні орієнтації, гендерні ідентичності та способи самовираження, що не належать до гетеросексуальності та цисгендерності.

Цисгендерність – це термін, що позначає людей, чия гендерна ідентичність збігається з біологічною статтю.

Цікавим є спостереження, котре було зроблене під час проведення опитування: серед гетеросексуальність осіб були ті, які на позначення своєї гетеросексуальної орієнтації використали терміни «правильна», «натуральна», «традиційна». Це свідчить про певні упередження стосовно інших сексуальних орієнтацій, що досі є поширеним явищем серед українців.

Також зі спостережень було зроблено висновок, що не всі опитувані, зокрема особи старшого віку, розуміють суть поняття «сексуальна орієнтація», відповідно не знали, як себе ідентифікувати належним чином і що вказати.

Романтичний потяг (рис. 2.4) до чоловіків мають **53,3 %** опитуваних, тобто **32 особи**.

Відповідний потяг до жінок мають **18,3 %** респондентів – це **11 осіб**.

І чоловіки, і жінки романтично приваблюють **25 %**, відповідно **15 осіб**.

Є ті, кого *ніхто* не приваблює, та ті, кого приваблюють *будь-які особи* (по одному респонденту на кожну зазначену категорію).

Результати стосовно *сексуального потягу* (рис. 2.5) дещо відрізняються:

- *чоловіки* приваблюють **55 %** опитуваних, тобто **33 респонденти**;
- *жінки* – ідентичні з романтичним потягом **18,3 %**, відповідно **11 осіб**;
- *і чоловіки, і жінки* приваблюють **20 %** – **12 опитуваних**;
- сексуальний потяг до *будь-яких осіб* має **один респондент**;
- *ніхто* сексуально не приваблює вже **5 %** опитаних, тобто **трьох респондентів**.

Під час опрацювання результатів опитування було помічено, що деякі гетеросексуальні особи відчувають романтичний потяг і до чоловіків, і до жінок. Серед таких **четверо респондентів**.

Серед осіб, котрі воліли не відповідати на запитання про свою сексуальну орієнтацію, були ті, хто мають різні комбінації романтичного та сексуального потягів. Серед таких було **семеро респондентів**.

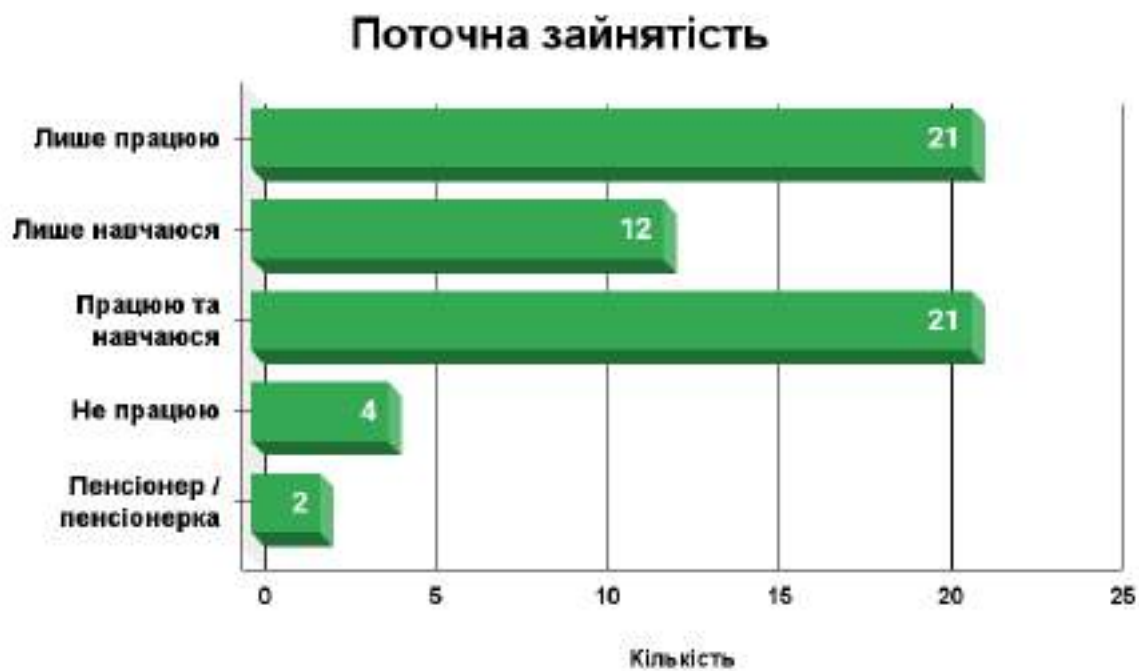

Рис. 2.2 Поточна зайнятість

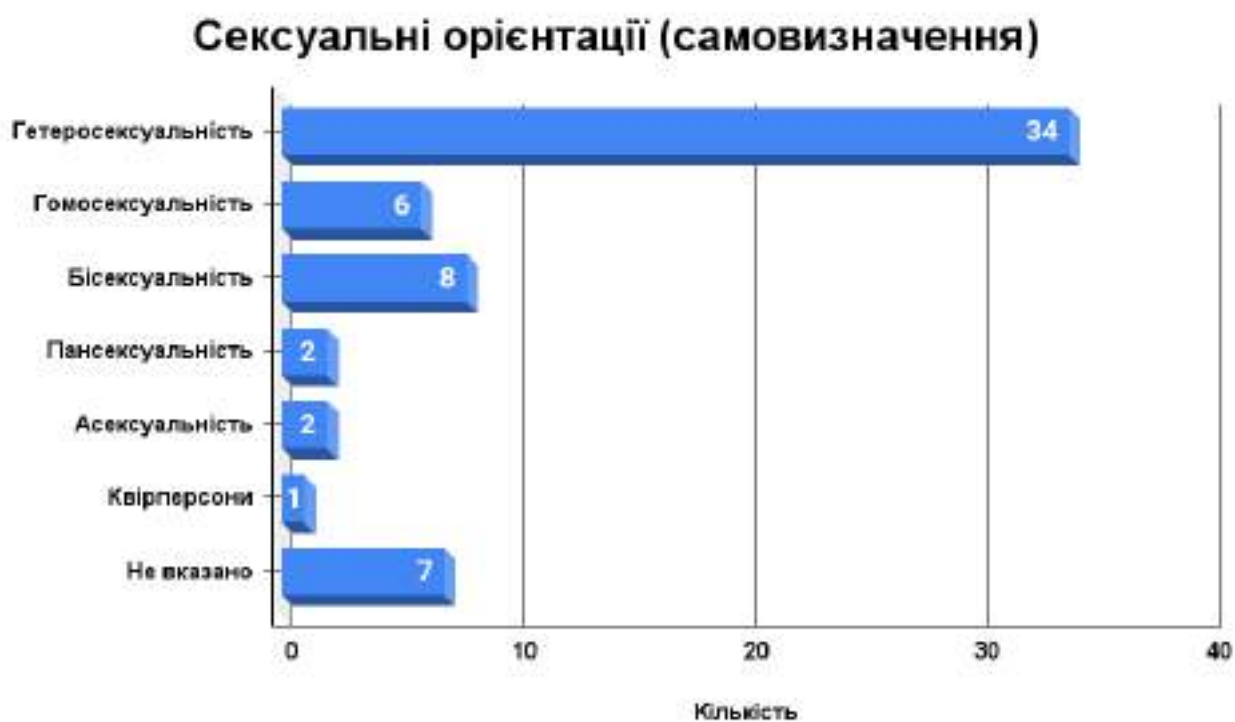

Рис. 2.3 Сексуальні орієнтації

Рис. 2.4 Романтичний потяг

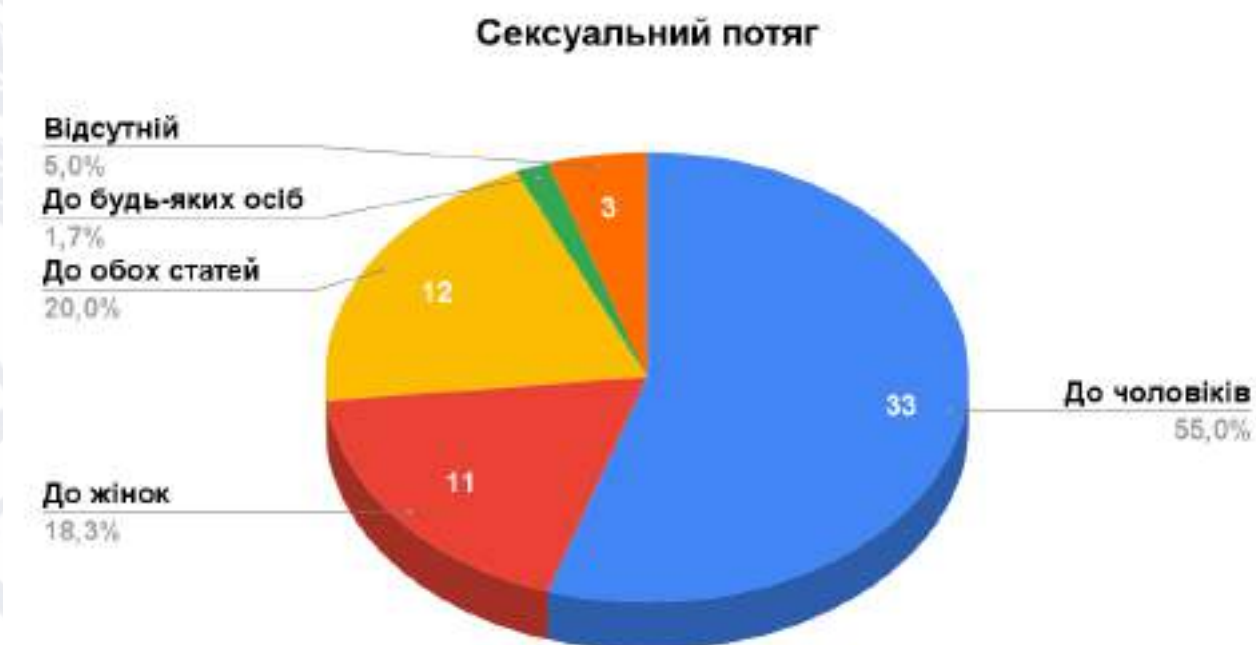

Рис. 2.5 Сексуальний потяг

Не перебували у романтичних стосунках **46,7 %** респондентів, тобто **28 осіб**.

Перебували, на момент опитування, у романтичних стосунках **26,7 %** осіб, які склали **16 опитаних** (рис. 2.6).

У шлюбі перебували **23,3 %** опитаних – це **14 осіб**. Розлучених – двоє респондентів.

Абсолютна більшість респондентів не мають дітей, що складає **73,3 %**, тобто **44 особи**. Водночас ті, у кого є діти, – це **26,7 %** осіб, тобто **16 респондентів** (рис. 2.7).

У закритій формі стосунків перебувало більше респондентів, ніж у відкритій формі: **35 %** і **21 особа** та **16,7 %** і **10 осіб** відповідно (рис. 2.8).

Досвід перебування у романтичних стосунках мають, на момент проведення опитування, **83,3 %** – це рівно **50 опитаних осіб**. Не мають подібного досвіду **16,7 %** – це **10 осіб** (рис. 2.9).

Будь-який сексуальний досвід мали **81,7 %** респондентів, тобто **49 осіб**. Натомість не мали жодного сексуального досвіду **18,3 %** – **11 осіб** (рис. 2.10).

Рис. 2.6 Поточні стосунки

Наявність дітей

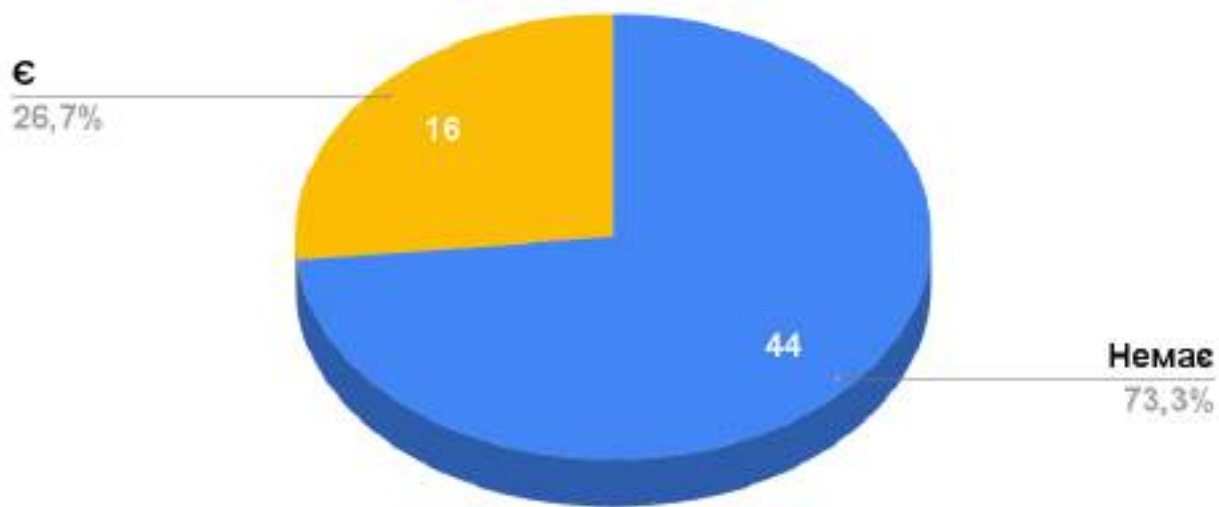

Рис. 2.7 Наявність дітей

Розподіл закритих / відкритих стосунків

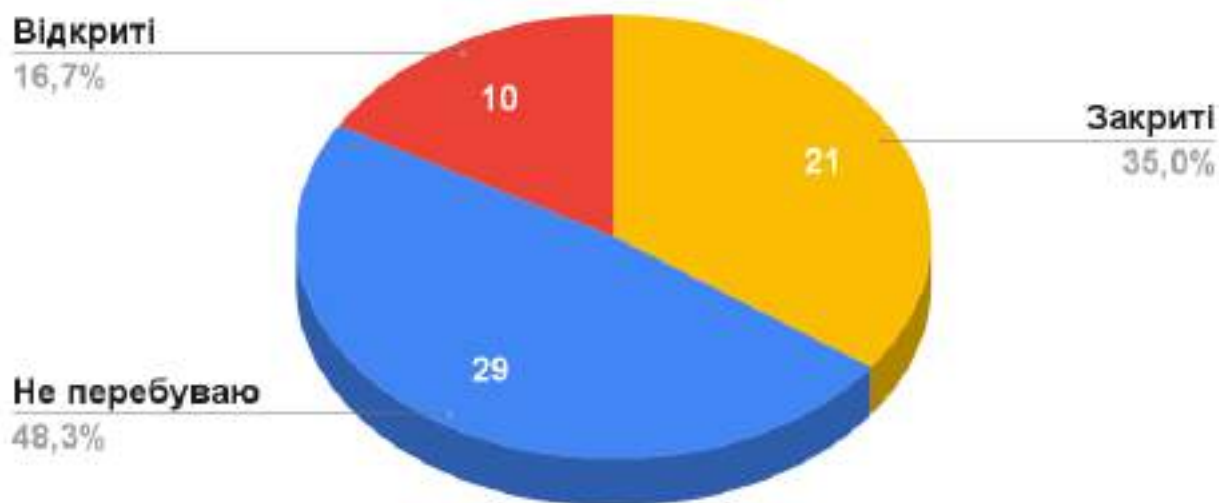

Рис. 2.8 Форма поточних стосунків

Досвід романтичних стосунків

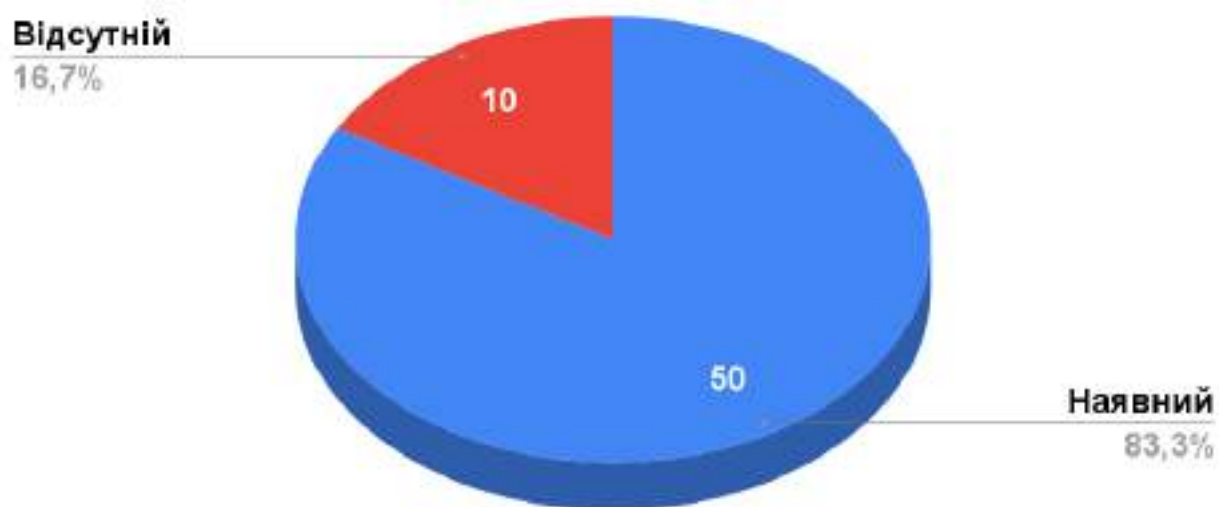

Рис. 2.9 Досвід романтичних стосунків

Наявність будь-якого сексуального досвіду

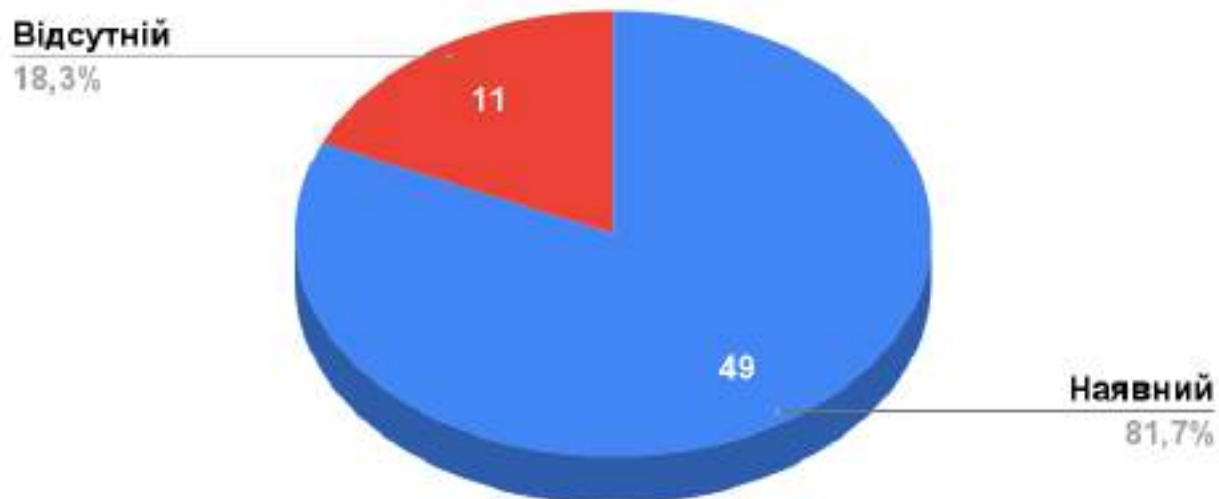

Рис. 2.10 Сексуальний досвід

Наявність сексуального досвіду поза стосунками

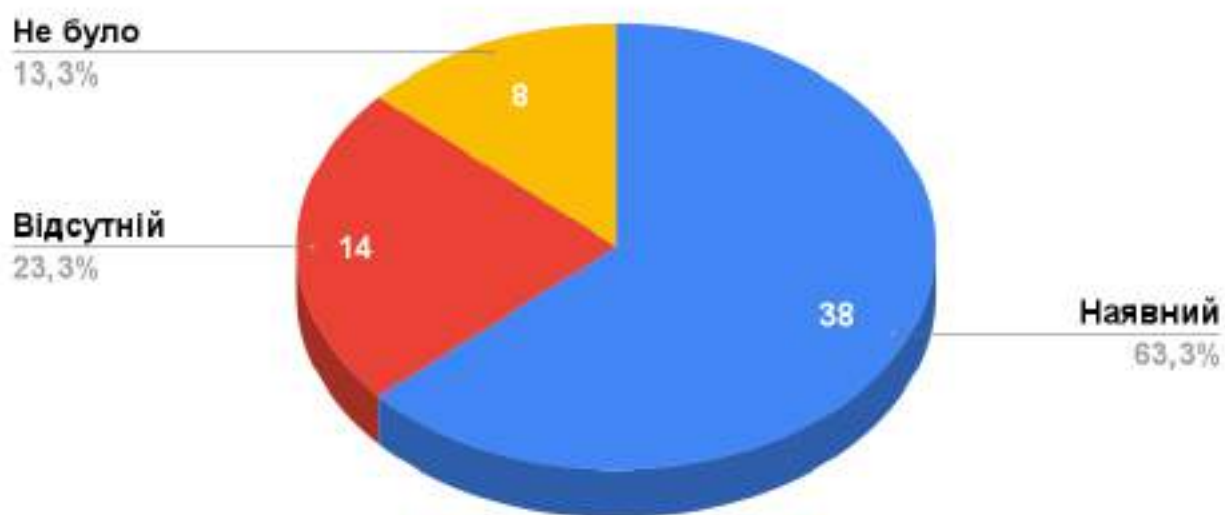

Рис. 2.11 Секс поза стосунками

Важливість стосунків задля отримання сексуального досвіду

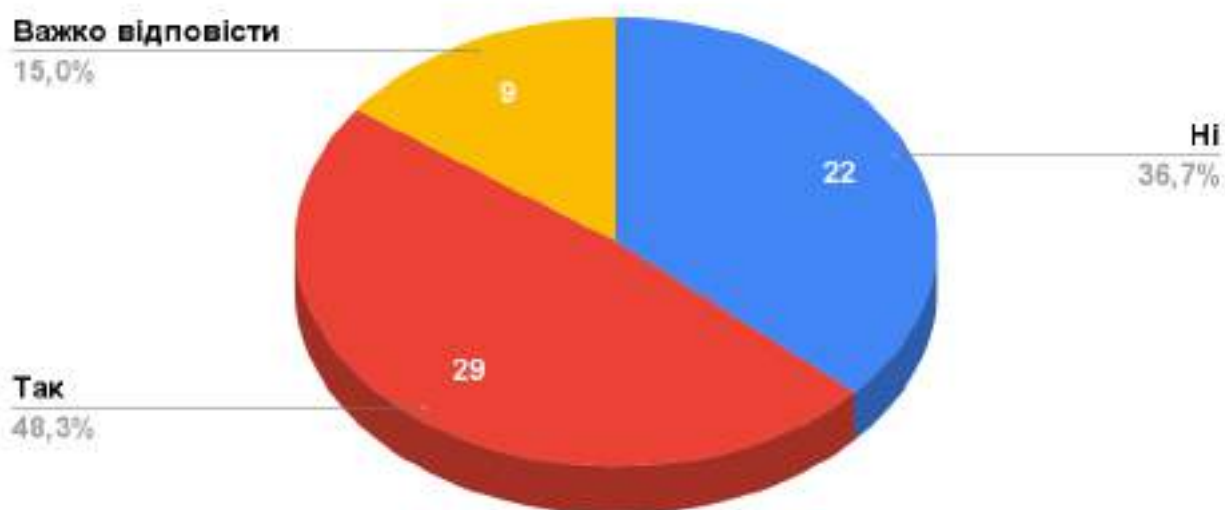

Рис. 2.12 Стосунки задля сексу

Розподіл респондентів за статтю

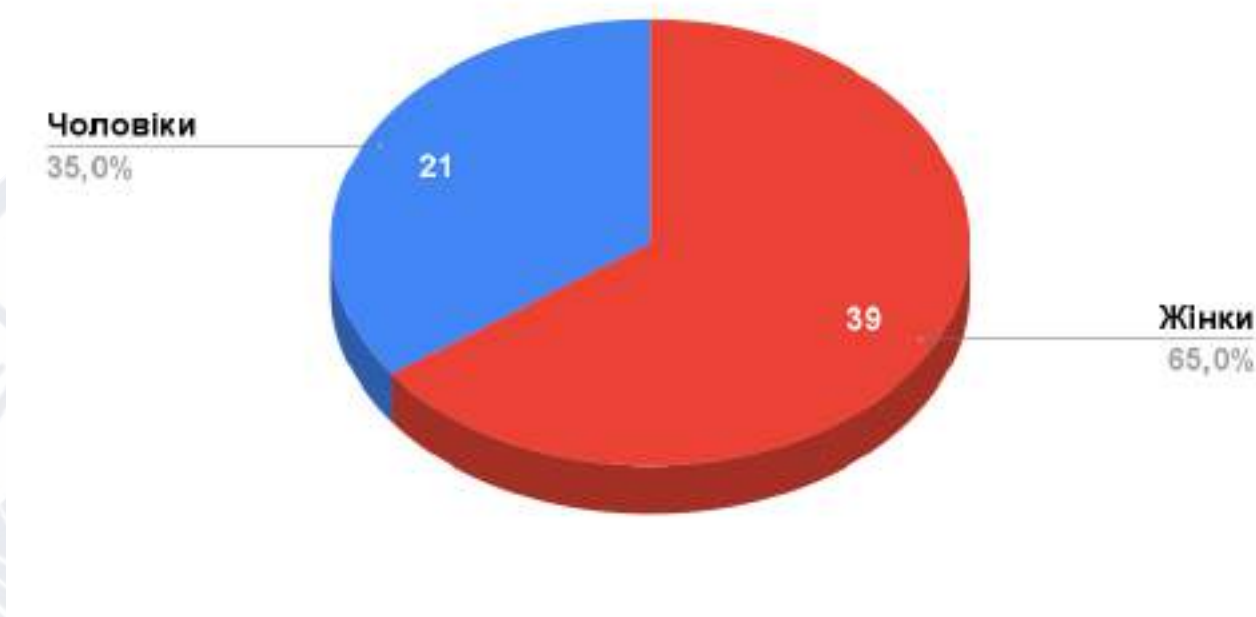

Рис. 2.13 Статевий розподіл

Не перебуваючи у стосунках, сексуальний досвід мали 63,3 % опитаних, тобто 38 осіб, які взяли участь в опитуванні. Не мали сексуального досвіду поза стосунками 23,3 % респондентів, які склали 14 осіб (рис. 2.11).

Для того, аби мати будь-який сексуальний досвід, 48,3 % респондентів, тобто 29 особам, важливо перебувати у стосунках, натомість 36,7 % опитуваних, тобто 22 особи, вказали, що наявність стосунків не є для них важливою умовою, аби мати будь-які сексуальні контакти. Серед 60 опитаних, 15 %, тобто 9 особам, було важко відповісти однозначно на це запитання (рис. 2.12).

Завершальним пунктом авторського анкетування, котре було розроблене спеціально для цього магістерського дослідження, було запитання про стать респондентів (рис. 2.13).

Переважну більшість опитаних, а саме – 65 %, або ж 39 осіб, складають жінки.

Чоловіків серед опитаних було 35 %, тобто 21 респондент.

Попри очікування та широку різноманітність вибірки за всіма показниками, серед опитуваних **не було небінарних персон чи представників будь-яких інших гендерів.**

Також важливо зазначити, що участь в опитуванні брали особи з різних міст і куточків України, що посприяло різноманітності та валідності отриманих результатів.

Грунтуючись на проведеному анкетуванні, отримано наступні висновки:

1. **Розподіл сексуальних орієнтацій:** гетеросексуальна орієнтація домінує серед опитаних (34 особи). Разом із цим є представники гомосексуальної (6 осіб), бісексуальної (8 осіб), пансексуальної (2 особи), асексуальної (2 особи) орієнтацій, а також – одна квірперсона. Семеро осіб воліли не відповідати на запитання щодо своєї сексуальної орієнтації.
2. **Гендерні та вікові особливості:** переважну більшість респондентів складають жінки (65 %), а вікова група 20–25 років є найчисленнішою.
3. **Романтичний і сексуальний потяги:** серед респондентів 53,3 % мають романтичний потяг до чоловіків, 18,3 % – до жінок, 25 % – до обох статей. Сексуальний потяг демонструє подібний розподіл із незначними відмінностями.
4. **Соціальні та стереотипні уявлення:** серед респондентів із гетеросексуальною орієнтацією зустрічаються упередження, що проявляються через використання позначень «правильна» або «традиційна» стосовно своєї орієнтації.
5. **Стосунки та сексуальний досвід:** серед респондентів 83,3 % мають досвід романтичних стосунків, водночас 81,7 % мали сексуальний досвід. Для 48,3 % є важливим перебування у стосунках задля сексу, а 36,7 % вважають це необов'язковим.

Отримані результати стали основою для подальшого аналізу, котрий буде розглянуто далі.

2.3 Результати емпіричного дослідження: поглиблений аналіз

2.3.1 Про статево-рольовий опитувальник С. Бем

Статево-рольовий опитувальник американської дослідниці Сандри Бем (англ. Bem Sex-Role Inventory, BSRI) – це психологічна методика, вперше розроблена у 1974 році для оцінки статево-рольової ідентичності: визначення рівнів маскулінності, фемінності та андрогінності в особи.

Основні положення методики (за офіційно адаптованою та стандартизованою українською мовою версією опитувальника):

Теоретична складова. Основою опитувальника є *теорія гендерних схем Сандри Бем*, яка стверджує, що уявлення про маскулінність і фемінність є соціально сформованими та можуть бути інтегровані в ідентичність особистості [18, с. 354–364].

Ключовою ідеєю є те, що люди можуть мати і маскулінні, тобто чоловічні, і фемінні, тобто жіночні, риси одночасно, а андрогінність вважається своєрідною «золотою серединою» статево-рольової ідентичності.

Структура методики. Опитувальник містить 60 характеристик, які поділяються на дві групи:

1. **Маскулінні (20 характеристик)** – наприклад, владний, вольовий тощо.
2. **Фемінні (20 характеристик)** – наприклад, ніжна, чемна тощо.

Респонденти оцінюють на власний розсуд кожен характеристику за притаманністю або ж непритаманністю для певної статі [44, с. 198–199].

Результати. Визначається сума балів маскулінності, сума балів фемінності, а також – **основний індекс**, за яким і відбувається розподіл до однієї з категорій.

Класифікація:

1. **Маскулінність** (основний індекс **менше -1**).
2. **Яскраво виражена маскулінність** (основний індекс **менше -2,025**).
3. **Андрогінність** (основний індекс в межах **від -1 до +1**).
4. **Фемінність** (основний індекс **більше +1**).
5. **Яскраво виражена фемінність** (основний індекс **більше +2,025**).

Значення. Домінування маскулінних або фемінних характеристик загалом свідчить про *стереотипні* уявлення опитуваних стосовно своїх статей.

Мета застосування. Дослідження гендерної ідентичності та її впливу на поведінку, соціальні ролі та психологічне благополуччя. Вивчення зв'язків між гендерними ролями та соціальними взаємодіями.

Опитувальник вважається універсальним, оскільки враховує як стереотипно «чоловічі», так і стереотипно «жіночі» риси, а також – нейтральні характеристики.

Важливість андрогінності. Сандра Бем стверджувала, що люди з андрогінним типом мають більше адаптивних можливостей, оскільки можуть проявляти і маскулінність, і фемінність залежно від ситуації.

Статеворольовий опитувальник Сандри Бем *офіційно адаптований і стандартизований українською мовою українськими дослідницями Аллою Ярошенко та Тетяною Семигіною у 2023 році.*

2.3.2 Результати дослідження за методикою С. Бем

На рисунку 2.14 можна побачити показники основних індексів опитуваних.

Розпочнемо з того, що **серед респондентів немає нікого, хто має яскраво виражені показники за маскулінністю або фемінністю.**

Чіткі показники маскулінності мають п'ятеро осіб, з яких четверо – чоловічої статі (позначено синім кольором), та одна особа – жіночої статі (позначено фіолетовим кольором). Цікавим є те, що це єдина особа серед опитуваних, в якої, зазначена нею, стать (тобто жіноча) не збігається

з відповідним показником (тобто фемінністю), що, варто зазначити, не є негативним явищем, адже у сучасному прогресивному світі для жінки прийнятно мати певні чоловічні риси, а для чоловіка – жіночні.

Стосовно **чітких показників фемінності** (виділені червоним кольором): опитаних осіб із цим показником **шестеро, всі з яких – жіночої статі**. Як можна побачити, серед опитаних немає жодного чоловіка з домінуючими фемінними рисами.

Показники андрогінності (позначені зеленим кольором), з упевненістю є основними для абсолютної більшості опитаних осіб – **49 респондентів** – як чоловічої, так і жіночої статей, що стало приємним сюрпризом під час обробки результатів. Це свідчить про певну прогресивність поглядів учасників / учасниць тестування та порівняно низький рівень впливу стереотипних уявлень на залучених респондентів.

У відсоткових співвідношеннях результати наступні (рис. 2.15):

- **81,7 % (49 респондентів)** мають основний показник андрогінності;
- **10 % (6 респондентів)** мають за основний показник фемінності;
- **8,3 % (5 респондентів)** мають за основний показник маскулінності.

Результати дослідження за статеврольовим опитувальником Сандри Бем свідчать про значну перевагу показника андрогінності серед респондентів, який склав **81,7 %** від усіх опитаних, що вказує на тенденцію до більш прогресивних поглядів і низький рівень впливу гендерних стереотипів. Чітко виражені маскулінні показники виявлено у **8,3 %** респондентів, серед яких переважна більшість – чоловіки, натомість фемінні риси домінують у **10 %** респондентом – лише жінок. Одна жінка має показник маскулінності, що демонструє варіативність гендерних проявів і не суперечить сучасним уявленням про гендерну гнучкість.

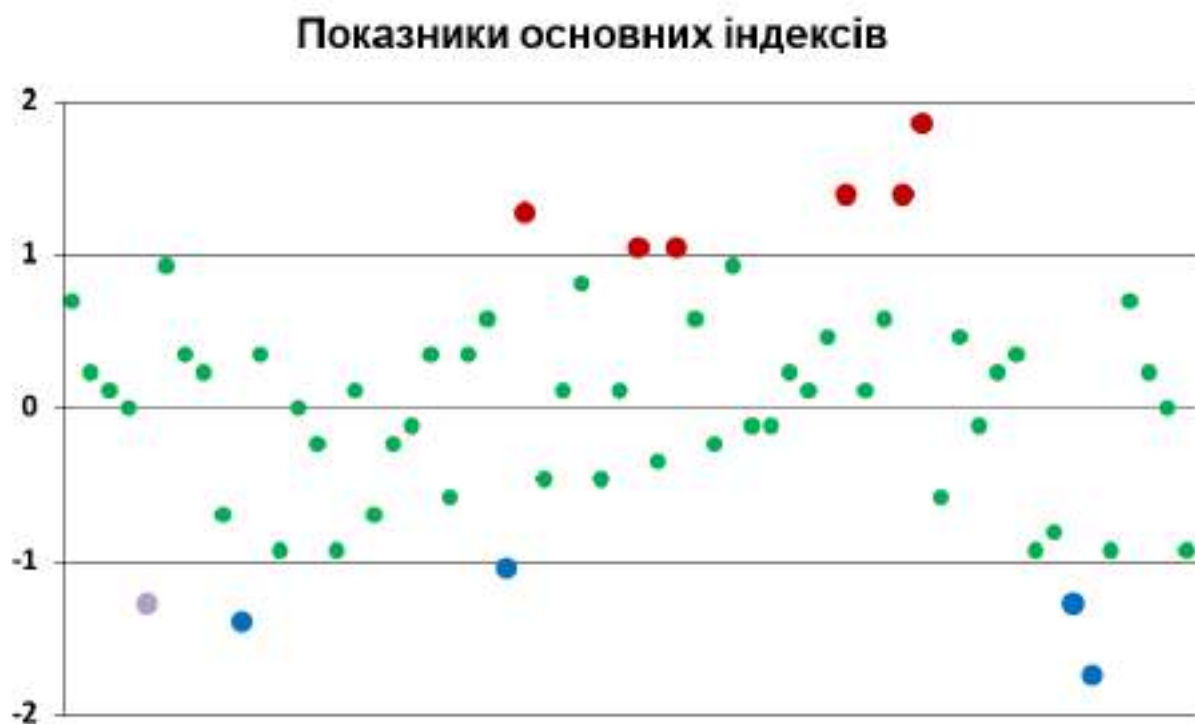

Рис. 2.14 Результати методики Бем

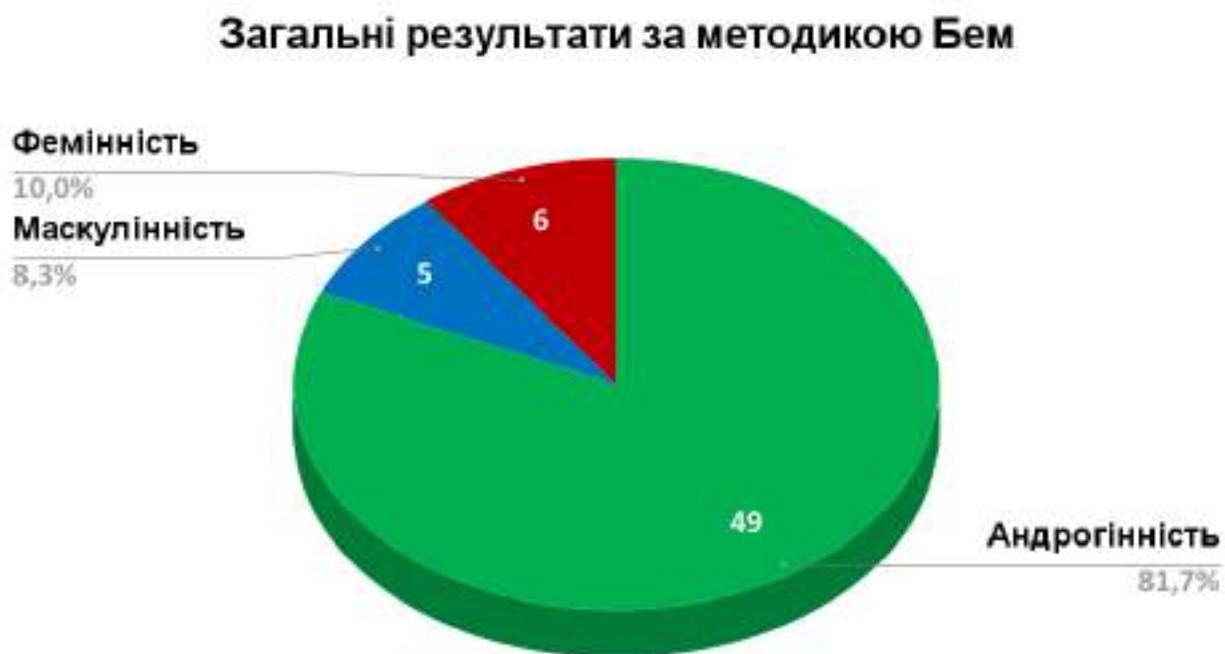

Рис. 2.15 Загальні результати за Бем

2.3.3 Про опитувальник сексуальних сценаріїв В. Гупаловської

Методика психодіагностики сексуальних сценаріїв «Типи сексуальних сценаріїв», розроблена українською дослідницею Вікторією Гупаловською у 2020 році, спрямована на вивчення індивідуальних особливостей сексуальної поведінки. Методика ґрунтується на концепції сексуальних сценаріїв, які визначають, як людина сприймає та реалізує свою сексуальність у різних контекстах.

Структура методики. Опитувальник містить 59 *тверджень*, кожне з яких оцінюється респондентом за семибальною шкалою від 0 («зовсім не погоджуюся») до 6 («цілком погоджуюся»). Твердження охоплюють різні аспекти сексуальної поведінки та ставлення до сексуальних стосунків.

Методика визначає **13 типів сексуальних сценаріїв**, кожен із яких відображає певний підхід до сексуальних стосунків. Ці типи включають *пронатальний, романтичний, ринковий, трансцендентний, платонічно-еротичний, самореалізаційний, патріархальний, інтимний, рекреативний, традиційно-батьківський, інструментальний, пристрасний і гедоністично-комунікативний* [45, с. 8–21].

Кожна шкала поділяється на *три рівні: високий, середній і низький*.

Кожна шкала має свою *власну систему розподілу балів між рівнями*.

Застосування методики. Опитувальник «Типи сексуальних сценаріїв» може бути використаний у наукових дослідженнях для вивчення індивідуальних відмінностей у сексуальній поведінці, а також – у практичній психології для діагностики та корекції сексуальних установок і поведінки.

2.3.4 Результати дослідження за методикою В. Гупаловської

Пронатальний тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає орієнтацію людини на сексуальні сценарії, пов'язані з активним використанням репродуктивної функції, відповідно – продовженням роду.

Характерні риси:

- сексуальна поведінка спрямована на народження дітей;
- пріоритети надаються традиційним поглядам на сексуальність;
- стосунки розглядаються як засіб для створення сім'ї.

Пронатальний тип зазвичай характерний для осіб із традиційними уявленнями про гендерні ролі та їх розподіл у стосунках і сім'ї.

Найпоширенішим рівнем серед респондентів за цією шкалою став *середній* – **68,3 %**, тобто **41 особа** (рис. 2.17).

Низький рівень склав **18,3 %**, тобто **11 осіб**, а **13,3 %**, тобто **8 осіб**, утворили *високий рівень*.

Найбільша набрана кількість балів за цією шкалою серед опитаних складає **23** бали з 30 можливих. *Шестеро респондентів* набрали **по 0 балів** за цією шкалою (рис. 2.16).

Романтичний тип за методикою Вікторії Гупаловської характеризує сексуальні сценарії, в яких пріоритет надається емоційній близькості, любові та гармонії у стосунках.

Характерні риси:

- сексуальність нерозривно пов'язана з романтичними почуттями та глибокою емоційною прив'язаністю між партнерами;
- стосунки будуються на довірі, турботі та взаємній підтримці;
- секс сприймається як вираження любові та засіб укріплення зв'язку між партнерами.

Цей тип зазвичай характерний для осіб із чутливістю до емоційних аспектів стосунків і потребою у стабільних, гармонійних зв'язках.

Низький рівень романтичного типу став *найпоширенішим*: **61,7 %**, тобто **37 респондентів**. Наступний за кількістю рівень – *середній*, котрий складає **36,7 %**, тобто **22 особи**.

Високий рівень за цим типом має лише **одна особа** (рис. 2.19).

Найбільша набрана кількість балів серед опитаних – **24** з 30 можливих, *найменша* – **4** (рис. 2.18).

Ринковий тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, в яких інтимні стосунки розглядаються як обмін ресурсами чи послугами.

Характерні риси:

- сексуальні стосунки оцінюються через призму особистої вигоди або взаємної користі;
- може бути присутній підхід, схожий до своєрідної «транзакції», де кожен учасник очікує певної «винагороди» (здебільшого матеріальної, хоча можливими є й інші варіанти);
- сексуальність сприймається як засіб досягнення особистих цілей або отримання певних привілеїв.

Цей тип зазвичай зустрічається серед осіб, для яких важлива практичність і раціональний підхід до побудови стосунків, водночас – низький рівень емоційної складової.

Найпоширенішим рівнем результатів за цим типом став *середній*, що склав **53,3 %**, тобто **32 особи**. Майже в однакових пропорціях *високий* і *низький рівні*: **25 % / 15 осіб** і **21,7 % / 13 осіб** (рис. 2.21).

Найбільша кількість балів за ринковим типом – **25** із 30 можливих; *троє респондентів* набрали **по 0 балів** (рис. 2.20).

Рис. 2.16 Пронатальний (1)

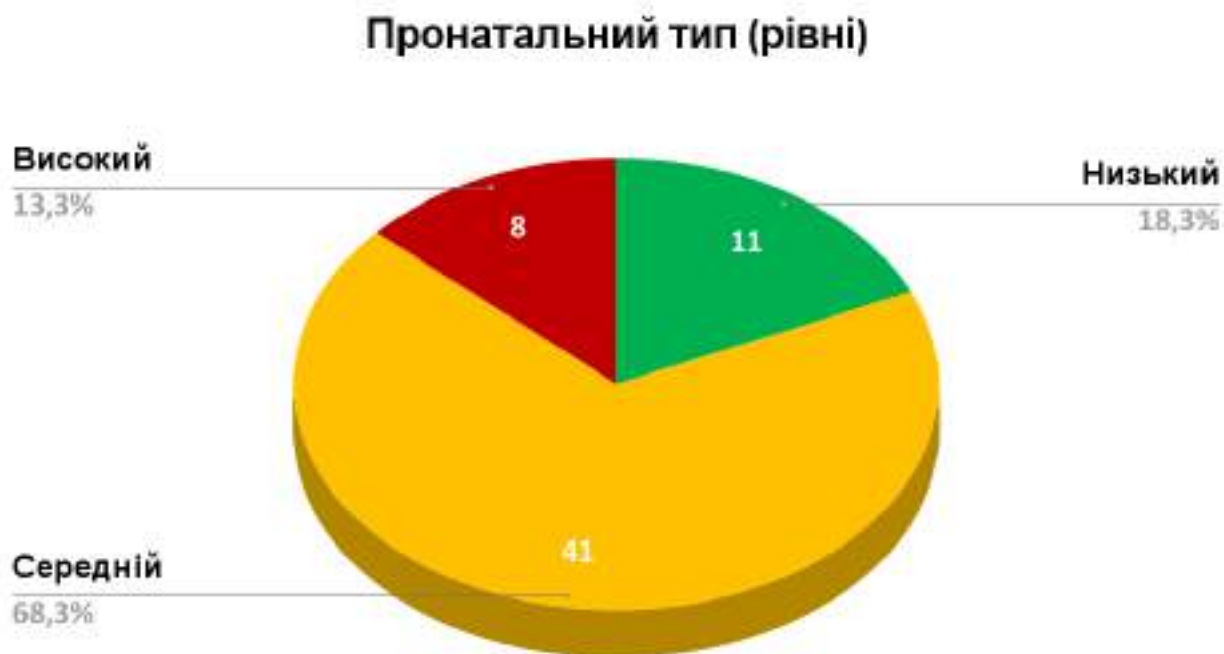

Рис. 2.17 Пронатальний (2)

Рис. 2.18 Романтичний (1)

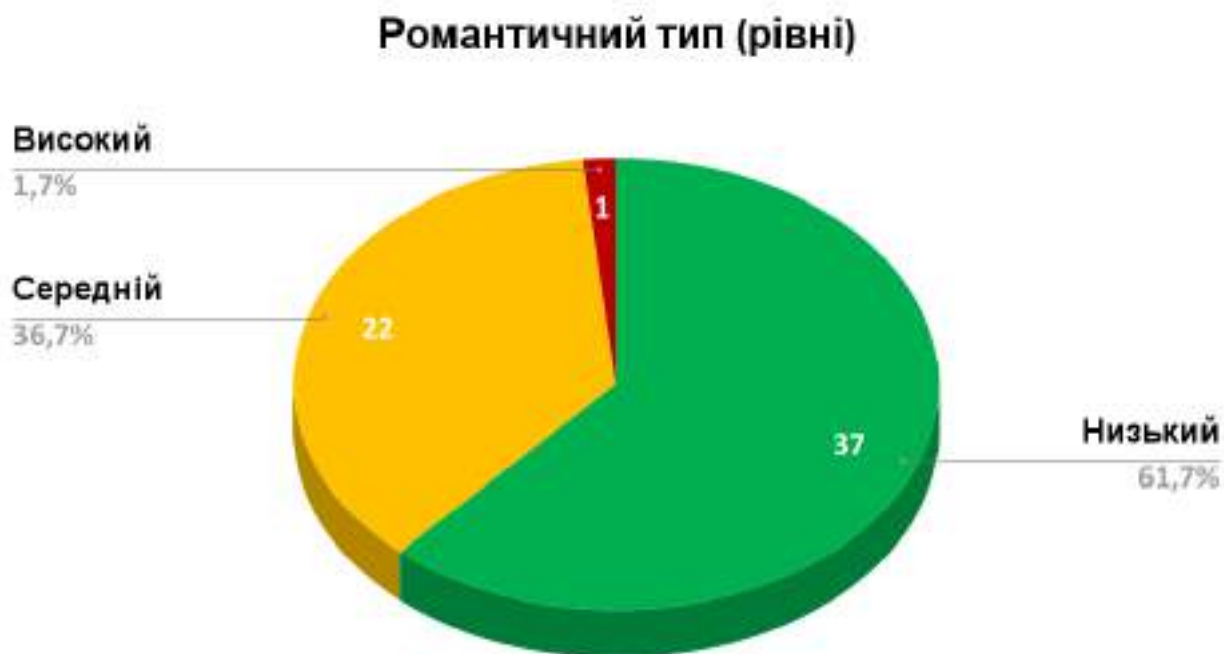

Рис. 2.19 Романтичний (2)

Трансцендентний тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, в яких сексуальність сприймається як духовний і глибоко емоційний досвід, що виходить за межі фізичної складової близькості [46, с. 54–56].

Характерні риси:

- сексуальність асоціюється з єднанням, піднесенням, досягненням гармонії між собою та Всесвітом;
- інтимні стосунки розглядаються як засіб самопізнання або духовного зростання;
- нерідко присутнє уявлення про вищу мету або божественну природу сексуальності.

Цей тип характерний для осіб із високим рівнем духовності, які надають сексуальності філософського або сакрального значення.

Результати за трансцендентним типом наступні: *середній рівень*, що став *найпоширенішим*, склав **45 %**, тобто **27 опитаних**; *низький рівень* – **31,7 %**, тобто **19 осіб**; *високий рівень* – **23,3 %**, тобто **14 осіб** (рис. 2.23).

Двоє респондентів набрали за цією шкалою **30** із 30 можливих балів, водночас **двоє осіб** набрали **по 0 балів** (рис. 2.22).

Платонічно-еротичний тип за методикою Вікторії Гупаловської характеризує сексуальні сценарії, де сексуальність тісно пов'язана із платонічними ідеалами, а також – емоційною близькістю.

Характерні риси:

- сексуальні стосунки мають виражену емоційну складову, а фізична інтимність може бути менш значущою або другорядною;
- пріоритет надається духовному й інтелектуальному зв'язкам між партнерами, в яких еротичність підкреслює глибину стосунків;
- секс сприймається як частина цілісного, гармонійного партнерства, що включає любов, повагу й естетичну насолоду.

Цей тип характерний для осіб із потребою в емоційній близькості та бажанні розглядати сексуальність як складову багатогранних стосунків.

У платонічно-еротичного типу *високий рівень* склав **35 %**, тобто **21 особа**. *Найпоширенішим рівнем є середній*, котрий становить **43,3 %**, тобто **26 осіб**. Найменшим за кількістю набраних балів є *низький рівень* – **21,7 %**, тобто **13 осіб** (рис. 2.25).

За цим типом *найбільша набрана кількість балів* – **27** із 30 можливих. *Найменшою кількістю є 2 бали* (рис. 2.24).

Самореалізаційний тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, в яких інтимність слугує засобами самопізнання, особистісного зростання та досягнення власних цілей.

Характерні риси:

- сексуальність сприймається як частина самовираження та реалізації власного потенціалу [48, с. 36–47];
- інтимні стосунки використовуються для розкриття власної індивідуальності, здобуття нових знань про себе чи подолання внутрішніх бар'єрів;
- стосунки будуються на основі автономії, де партнери підтримують особистісний розвиток одне одного.

Цей тип характерний для осіб, які прагнуть гармонії між особистими амбіціями та емоційною близькістю, і розглядають сексуальність як важливий аспект самореалізації.

Середній рівень за цим типом є *найпоширенішим* – **65 %**, **39 осіб**. *Низький* – **30 %**, **19 осіб**; *високий* – **5 %**, **3 особи** (рис. 2.27).

Найбільша кількість набраних балів за цим типом – **23** із 30 можливих, а *найменша* – **0 балів**, які набрали *двоє осіб* (рис. 2.26).

Рис. 2.20 Ринковий (1)

Рис. 2.21 Ринковий (2)

Рис. 2.22 Трансцендентний (1)

Рис. 2.23 Трансцендентний (2)

Рис. 2.24 Платонічно-еротичний (1)

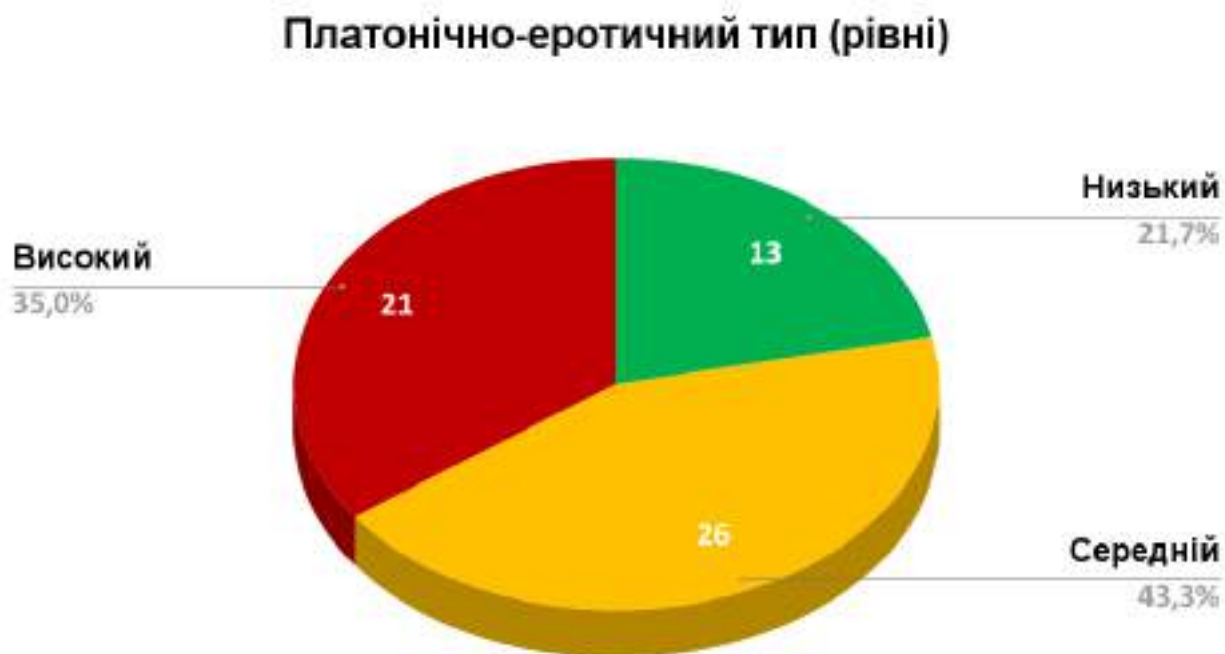

Рис. 2.25 Платонічно-еротичний (2)

Патріархальний тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, що ґрунтуються на традиційних патріархальних уявленнях про стосунки та гендерні ролі в них.

Характерні риси:

- сексуальні відносини регулюються стереотипними уявленнями про гендерні ролі, де чоловік – домінує, а жінка – йому підпорядковується [47, с. 247–258];
- інтимність часто сприймається як обов'язок у межах сімейних або шлюбних стосунків;
- основна мета сексуальних стосунків – забезпечення стабільності родини та підтримка соціальних норм.

Цей тип зазвичай характерний для осіб із консервативними поглядами на стосунки, які орієнтуються на традиційні сімейні цінності та стереотипні гендерні ролі.

У патріархальних відносинах побутують прояви нерівності, та токсичної поведінки. Вони нерідко вибудовуються на різних формах прихованих маніпуляцій.

За патріархальним типом низький і середній рівні майже однакові пропорційно за кількістю набраних балів:

<i>низький</i>	склав	45 % ,	тобто	27	респондентів;
<i>середній</i>	склав	40 % ,	тобто	24	респонденти.

Частка високого рівня склала **15 %**, тобто **9 респондентів** (рис. 2.29).

Максимальна кількість можливих балів за патріархальною шкалою – **36**, що на 6 балів більше, ніж у шкал, розглянутих раніше.

Найбільша кількість набраних балів за цим типом – **21**, найменша – **0 балів**, які набрали **13 опитаних осіб** (рис. 2.28).

Інтимний тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, в яких увага зосереджується на емоційній близькості та довірі між партнерами.

Характерні риси:

- сексуальність сприймається як засіб створення глибокого емоційного зв'язку між партнерами;
- інтимність вибудовується на основі щирості, турботи та взаєморозуміння;
- фізична близькість доповнює духовний та емоційний аспекти стосунків, утворюючи відчуття гармонії.

Цей тип характерний для осіб, які надають вагомому значення довірі та гармонійним стосункам, де сексуальність стає природним продовженням емоційної близькості.

За інтимним типом зі значним відривом найпоширенішим є високий рівень, який склав **70 %**, тобто **42 респонденти**.

Середній рівень склав **20 %**, тобто **12 осіб**, а *низький* – **10 %**, тобто **6 опитаних** (рис. 2.31).

Максимальна кількість можливих балів за цією шкалою також складає **36**.

Максимально можливі 36 балів за інтимним типом набрало **шестеро осіб**, а *найменшою набраною кількістю балів* є **8** (рис. 2.30).

Рекреативний тип за методикою Вікторії Гупаловської характеризує сексуальні сценарії, в яких інтимні стосунки розглядаються переважно як джерело задоволення, розваг і релаксації, тобто відпочинку.

Характерні риси:

- сексуальна активність сприймається як спосіб отримання фізичного та емоційного задоволення без обов'язкової емоційної прив'язаності;
- секс розглядається як форма відпочинку, розвантаження та насолоди моментом;
- партнери можуть змінюватися, а інтимні стосунки будуються на добровільності та відсутності довгострокових зобов'язань.

Цей тип часто зустрічається серед осіб із ліберальними поглядами на сексуальність, які акцентують увагу на отриманні насолоди тут і зараз.

За рекреативним типом *найпоширенішим є низький рівень*, що склав **56,7 %**, тобто **34 особи**. *Середній рівень* склав **36,7 %**, тобто **22 особи**, а *високий* – **6,7 %**, тобто **4 особи** (рис. 2.33).

Максимальна кількість можливих балів за цим типом складає **24**.

Найбільша кількість набраних балів за цим типом склала **17**, а *найменшу*, тобто **0 балів**, набрали *восьмеро респондентів* (рис. 2.32).

Традиційно-батьківський тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, які ґрунтуються на традиційних уявленнях про стосунки та сімейні ролі, з акцентом на створення та підтримання родини.

Характерні риси:

- сексуальність спрямована на підтримку шлюбу, зміцнення сімейних стосунків і народження дітей;
- гендерні ролі чітко визначені: чоловік виступає як голова родини, а жінка – як берегиня родинного затишку;
- інтимні стосунки регулюються соціальними та культурними нормами, що вимагають відповідності традиційним цінностям.

Цей тип характерний для осіб із консервативними поглядами, які цінують стабільність і передбачуваність у стосунках, орієнтуючись на сімейні обов'язки та встановлені ролі.

Найпоширенішим рівнем за традиційно-батьківським типом є середній, що склав 46,7 %, тобто 28 опитаних. Низький рівень склав 38,3 %, тобто 23 особи. Високий рівень – 15 %, тобто 9 опитаних (рис. 2.35).

Максимальна кількість можливих балів за цією шкалою складає 36.

Найбільшою кількістю набраних балів є 25, найменшою – 0 (рис. 2.34).

Інструментальний тип за методикою Вікторії Гупаловської відображає сексуальні сценарії, в яких інтимні стосунки розглядаються як засіб досягнення певної мети.

Характерні риси:

- сексуальність використовується для здобування вигоди, статусу, влади чи інших практичних або матеріальних компонентів;
- інтимні стосунки часто мають прагматичне обґрунтування, тому емоційна складова в них зазвичай є другорядною;
- такі стосунки можуть бути як довготривалими, так і короткотривалими – для отримання швидких результатів.

Цей тип характерний для осіб, які мають прагматичний підхід до побудови стосунків і можуть використовувати власну сексуальність задля досягнення особистих цілей.

Найпоширенішим рівнем за інструментальним типом є середній рівень – 41,7 %, тобто 25 респондентів.

Низький рівень складає 36,7 %, тобто 22 особи.

Високий рівень становить 21,7 % – 13 осіб (рис. 2.37).

Максимальна кількість можливих балів за цим типом складає 24.

Найбільшою кількістю балів за цим типом є 16, найменшою – 0, котру набрали 14 респондентів (рис. 2.36).

Рис. 2.26 Самореалізаційний (1)

Рис. 2.27 Самореалізаційний (2)

Рис. 2.28 Патріархальний (1)

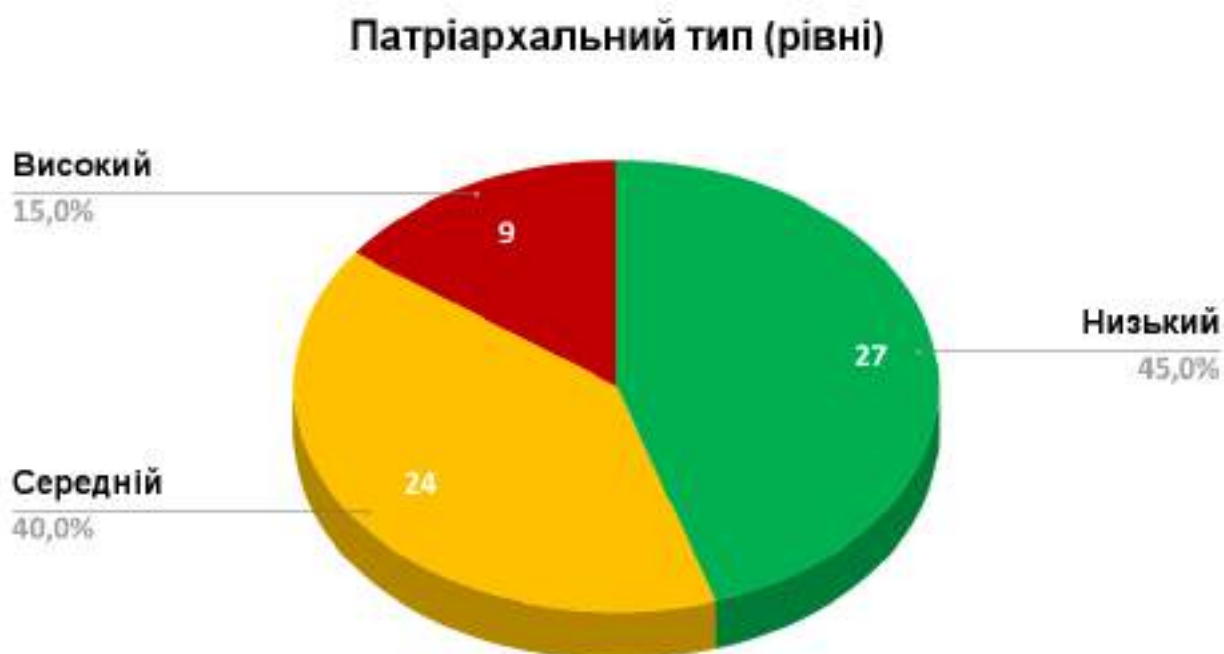

Рис. 2.29 Патріархальний (2)

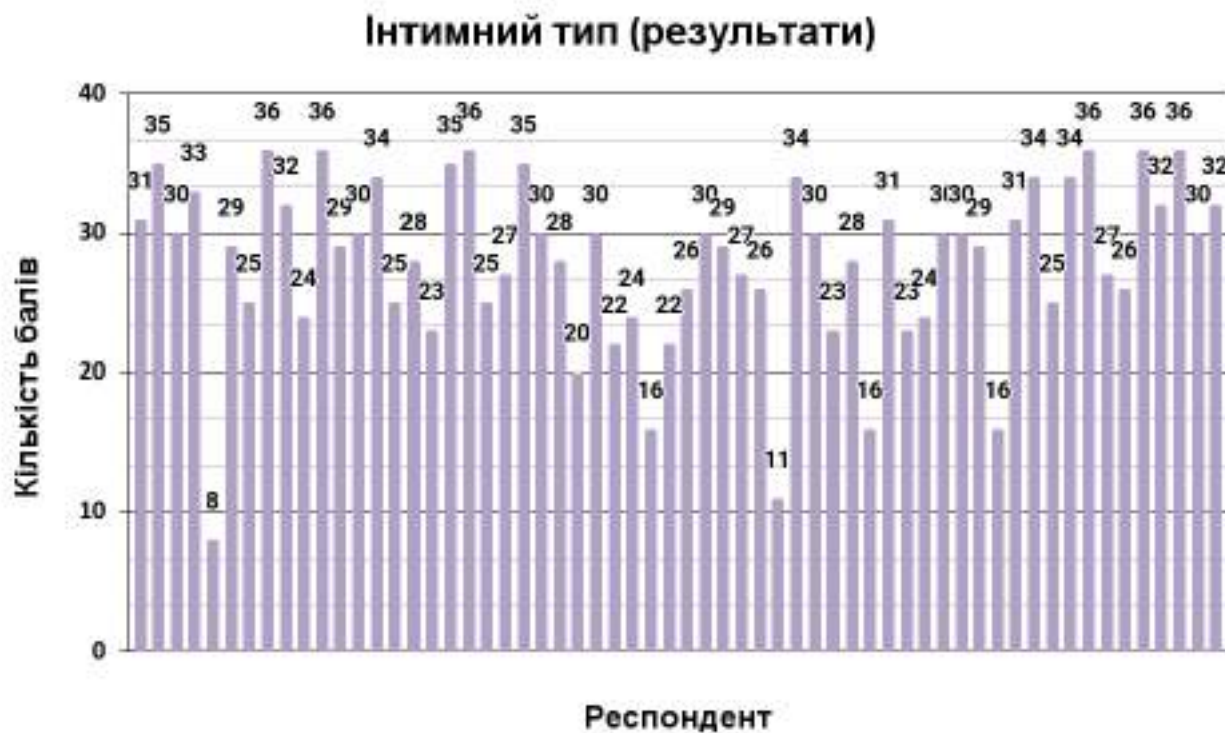

Рис. 2.30 Інтимний (1)

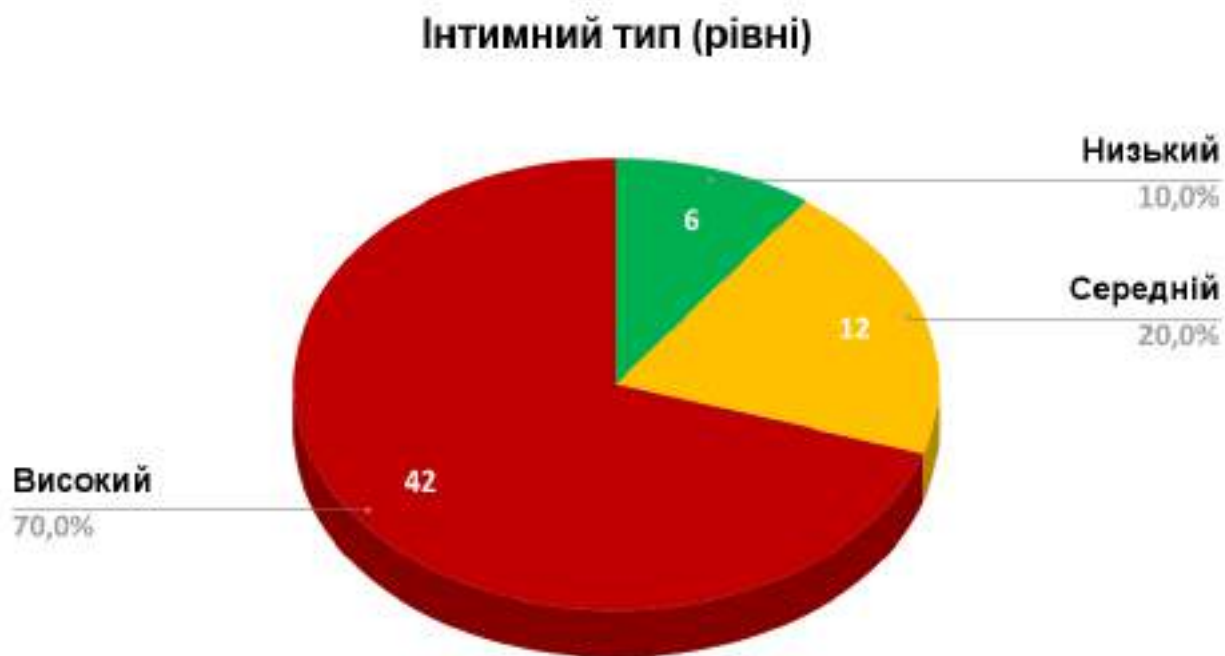

Рис. 2.31 Інтимний (2)

Рис. 2.32 Рекреативний (1)

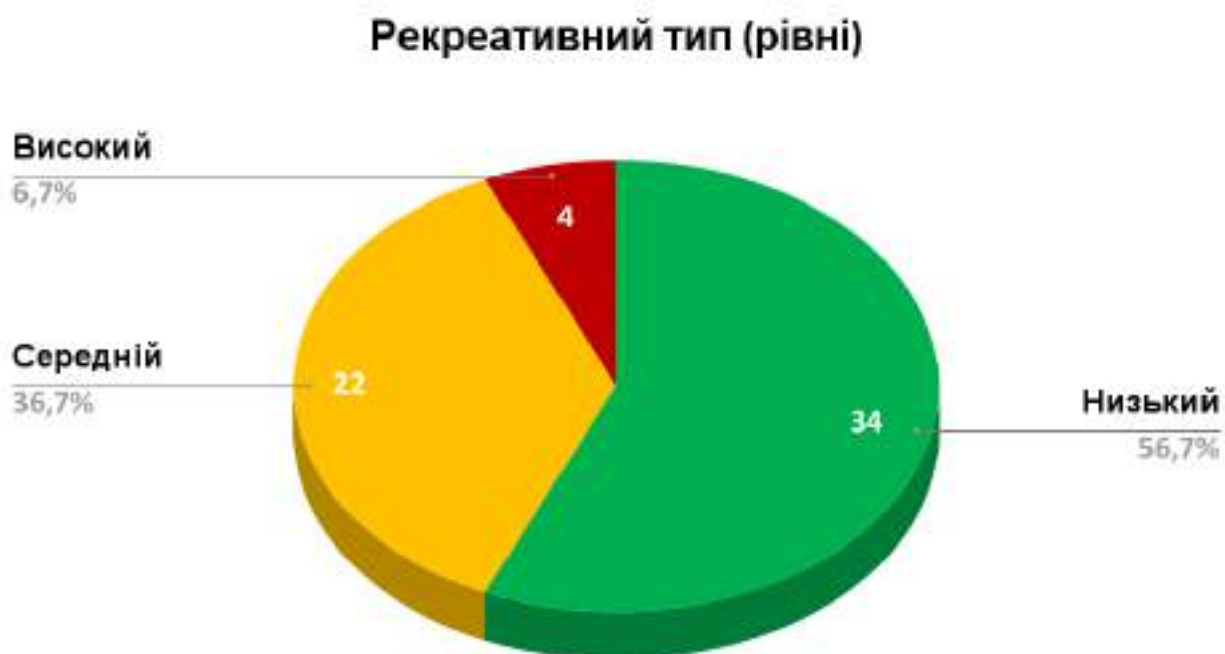

Рис. 2.33 Рекреативний (2)

Рис. 2.34 Традиційно-батьківський (1)

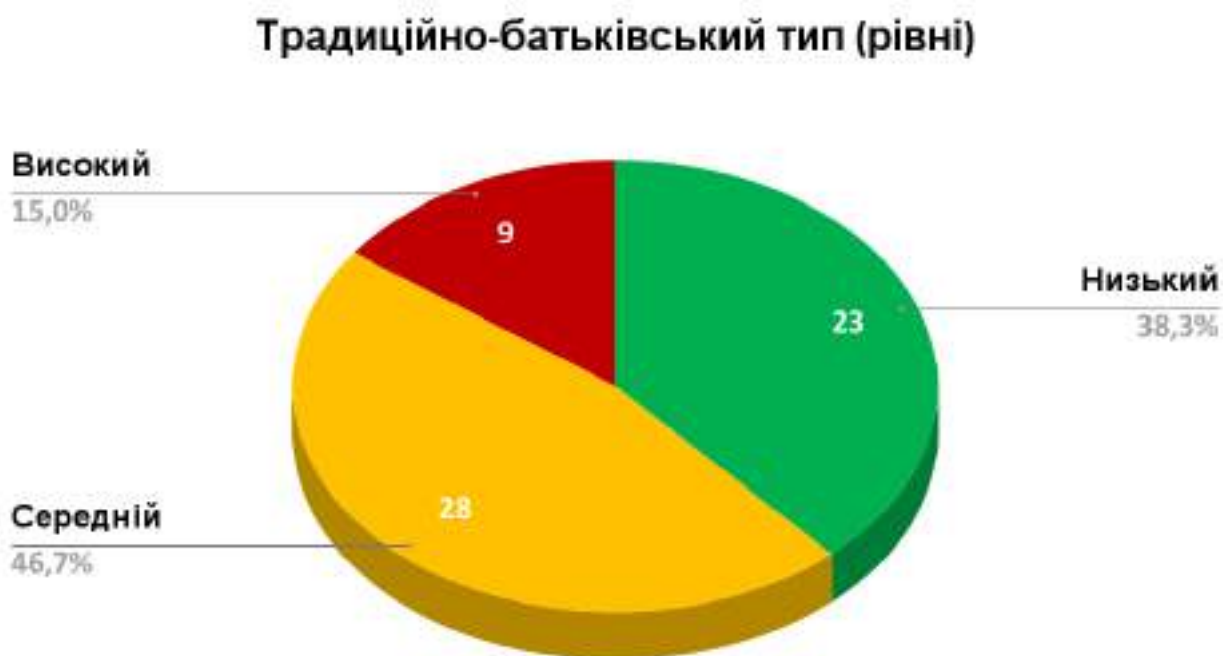

Рис. 2.35 Традиційно-батьківський (2)

Рис. 2.36 Інструментальний (1)

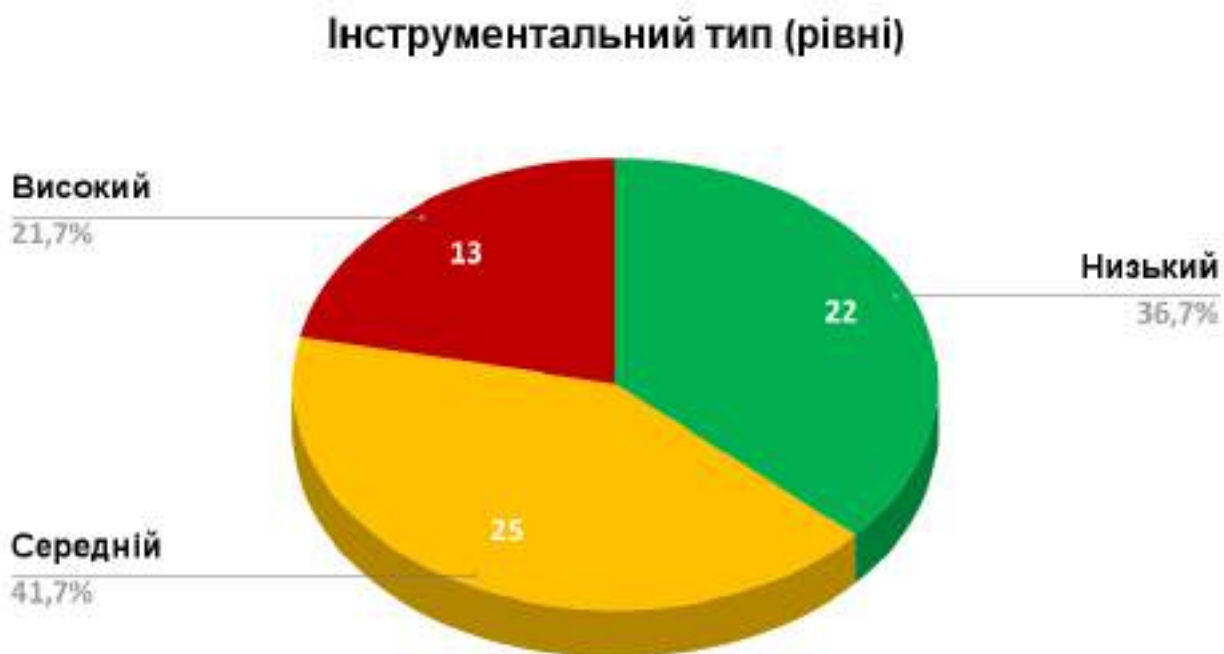

Рис. 2.37 Інструментальний (2)

Пристрасний тип за методикою Вікторії Гупаловської характеризує сексуальні сценарії, в яких домінує сильний емоційний і фізичний потяг, що часто супроводжується інтенсивним збудженням і переживаннями.

Характерні риси:

- сексуальність сприймається як вираження пристрасті, бажання та тісного емоційного зв'язку;
- інтимні стосунки можуть бути імпульсивними, з увагою на силу переживань, а також – інтенсивність почуттів;
- стосунки зазвичай характеризуються високою емоційною насиченістю, яка може супроводжуватися навіть певною конфліктністю або напругою через сильні почуття.

Цей тип характерний для осіб, які живуть емоціями, шукають незабутніх відчуттів і вважають пристрасність ключовою складовою сексуальних стосунків.

Найпоширенішим рівнем за цим типом є низький – 63,3 %, 38 опитаних. Середній рівень складає 33,3 %, тобто 20 респондентів. Високий рівень становить 3,3 %, тобто 2 особи (рис. 2.39).

Максимальна кількість можливих балів за цим типом складає 24.

Найбільшою набраною кількістю балів є 23 серед двох респондентів, найменшою – 0 балів, набрані трьома респондентами (рис. 2.38).

Гедоністично-комунікативний тип за методикою Вікторії Гупаловської характеризує сексуальні сценарії, де сексуальність поєднує отримання насолоди та підтримку комунікативної функції у стосунках.

Характерні риси:

- інтимні стосунки спрямовані не лише на задоволення власних бажань, а й на зміцнення взаєморозуміння, відкритості та близькості;
- секс стає частиною комунікації, спрямованої на зміцнення довіри та гармонії у стосунках.

Цей тип характерний для осіб, які цінують баланс між задоволенням і взаємною підтримкою у стосунках, орієнтуючись на партнерство та гармонію.

Середній і низький рівні за гедоністично-комунікативним типом набрали майже однакові результати: **45 %, 27 осіб і 41,7 %, 25 осіб** відповідно.

Високий рівень складає **13,3 %, тобто 8 респондентів** (рис. 2.41).

Найбільшою кількістю набраних балів є 24 із 30 можливих, а найменшою кількістю набраних балів – 0 від одного респондента (рис. 2.40).

Підсумки за результатами методики Вікторії Гупаловської:

1. Типи сексуальних сценаріїв, **котрі набрали найбільшу кількість відповідей у 0 балів:**

- 1) *інструментальний – 14;*
- 2) *патріархальний – 13.*

Це свідчить про неготовність більшості респондентів до обміну власного комфорту на матеріальні блага, а також – про низьку підтримку ними стереотипних уявлень.

2. Типи сексуальних сценаріїв **без 0 балів:**
романтичний; платонічно-еротичний; інтимний.

Це свідчить про високу важливість наявності у стосунках довіри, глибокої емоційної складової, підтримки та близькості для переважної більшості респондентів.

3. Типи сексуальних сценаріїв **із наявністю максимально можливих набраних балів:**

- 1) *інтимний – 6;*
- 2) *трансцендентний – 2.*

Це знову підтверджує високу важливість для більшості респондентів наявності тісної емоційної близькості.

Єдиним типом сексуальних сценаріїв, який має найбільшу частку високого рівня, став інтимний – 70 %, 42 респонденти.

Рис. 2.38 Пристрасний (1)

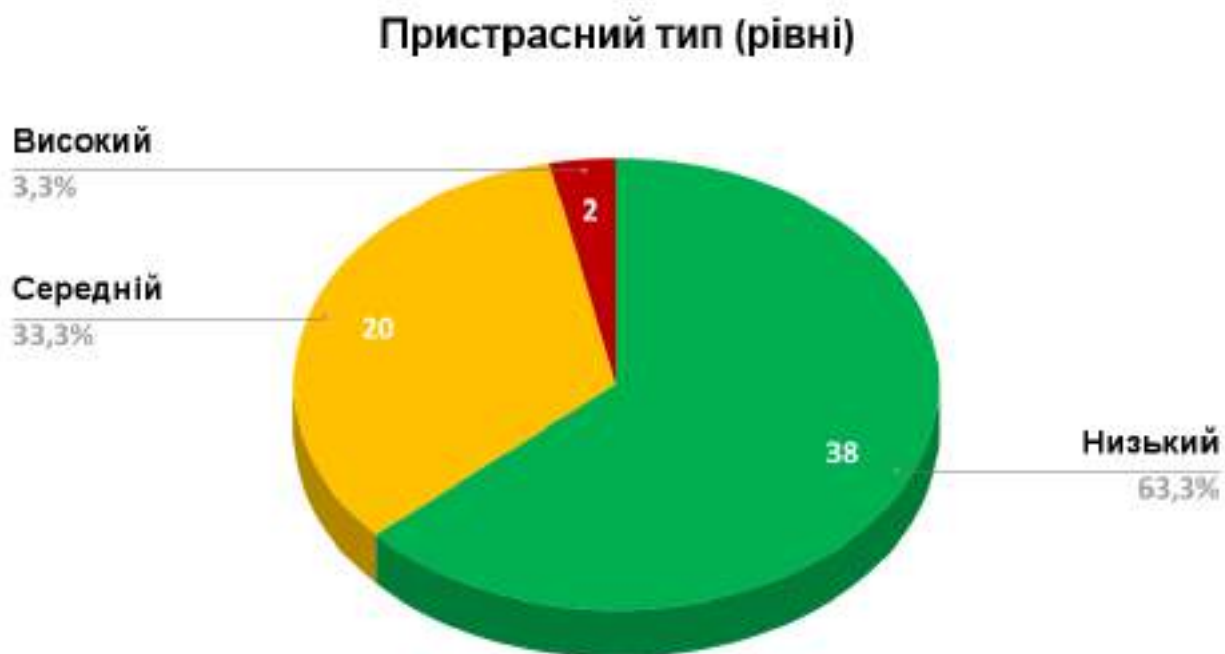

Рис. 2.39 Пристрасний (2)

Рис. 2.40 Гедоністично-комунікативний (1)

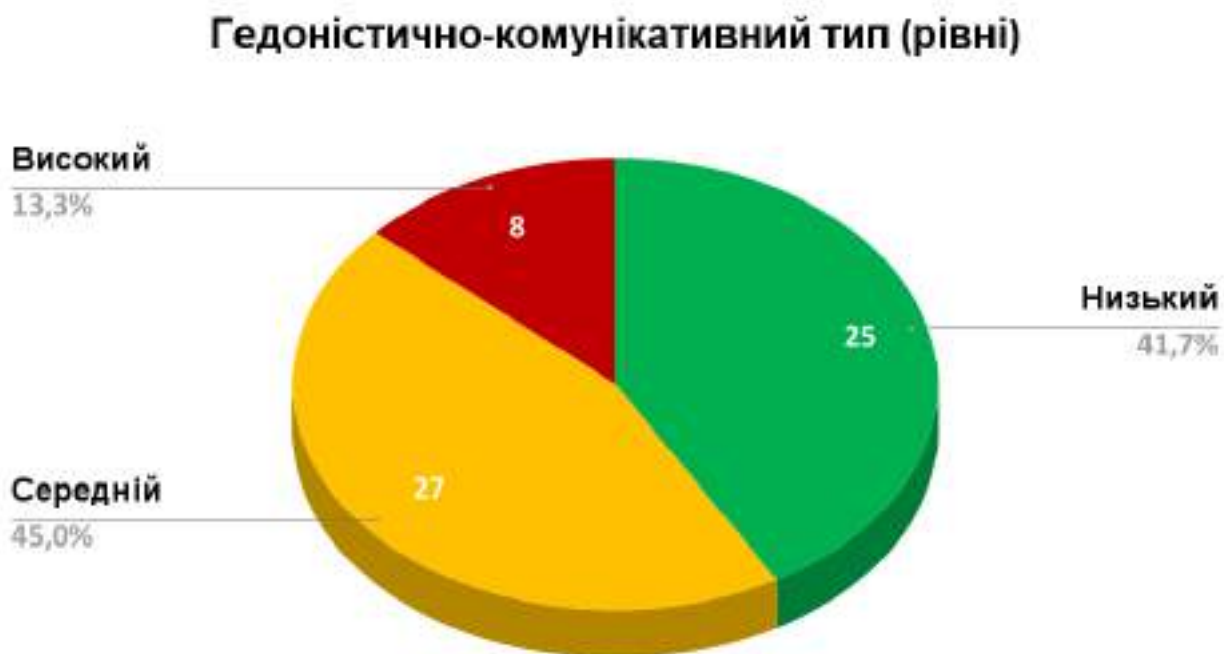

Рис. 2.41 Гедоністично-комунікативний (2)

2.3.5 Про опитувальники амбівалентного сексизму П. Гліка та С. Фіск

Методика оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків була розроблена дослідниками Пітером Гліком і С'юзен Фіск у 1996 році для оцінки установок і стереотипів стосовно гендерних ролей. Її офіційна адаптація та модифікація українською мовою, що була виконана Аллою Ярошенко та Тетяною Семигіною у 2023 році, дозволяє вивчати як сексизм до жінок, так і сексизм до чоловіків, враховуючи складну природу цих явищ [44, с. 199–202].

Основи теорії амбівалентного сексизму.

1. *Ворожий сексизм*: негативні стереотипи й установки щодо жінок або чоловіків, які є загрозовими для обох статей.
2. *Доброзичливий сексизм*: «позитивні» установки, які насправді є патерналістськими та підтримують традиційно усталений стереотипізований розподіл гендерних ролей.
3. *Амбівалентність*: на думку дослідників, сексизм є багатовимірним явищем, котре поєднує в собі і негативні, і «позитивні» прояви у різних контекстах [44, с. 199–200].

Методика Гліка та Фіск є універсальним інструментом для оцінки гендерних упереджень і розуміння їхнього впливу на соціальну поведінку.

2.3.6 Результати дослідження за методикою П. Гліка та С. Фіск

Показник ворожого сексизму до чоловіків значно більший, ніж показник ворожого сексизму до жінок серед опитаних (рис. 2.42).

Водночас показник доброзичливого сексизму до чоловіків дещо менший, ніж показник доброзичливого сексизму до жінок.

Детальні основні та додаткові результати можна побачити на рисунках 2.43 і 2.44, 2.45.

Загальне порівняння амбівалентного сексизму від обох статей

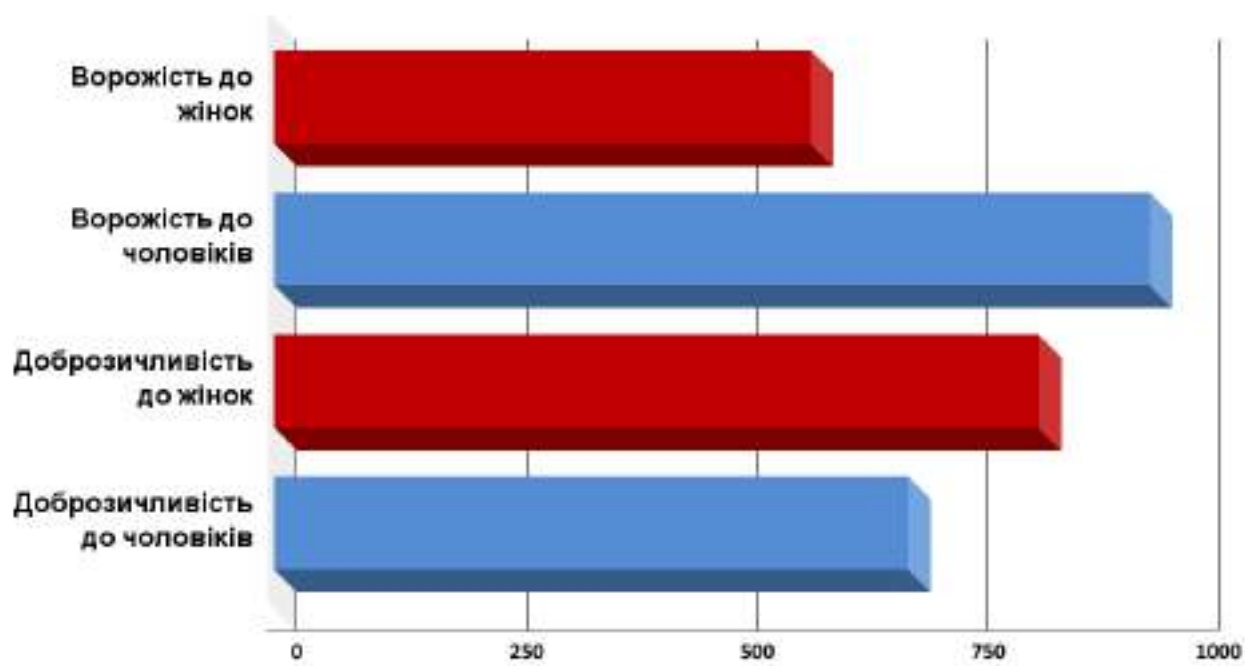

Рис. 2.42 Загальні результати

Детальне порівняння амбівалентного сексизму від обох статей

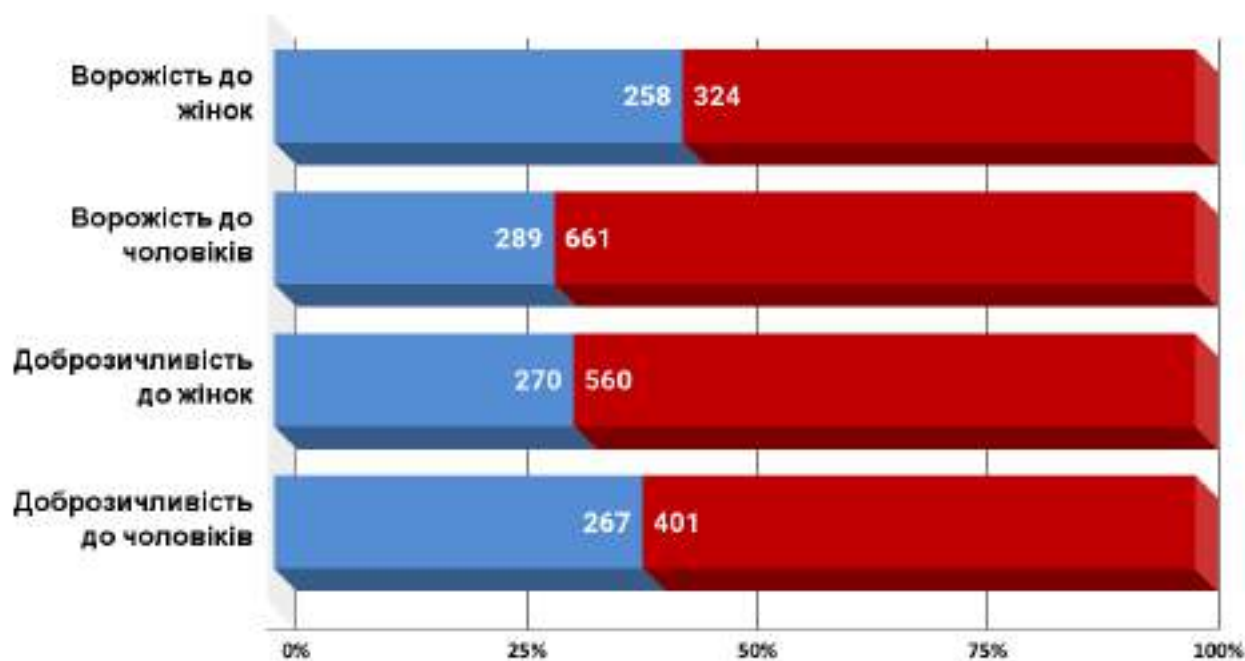

Рис. 2.43 Детальні результати

Порівняння додаткових показників сексизму до жінок від обох статей

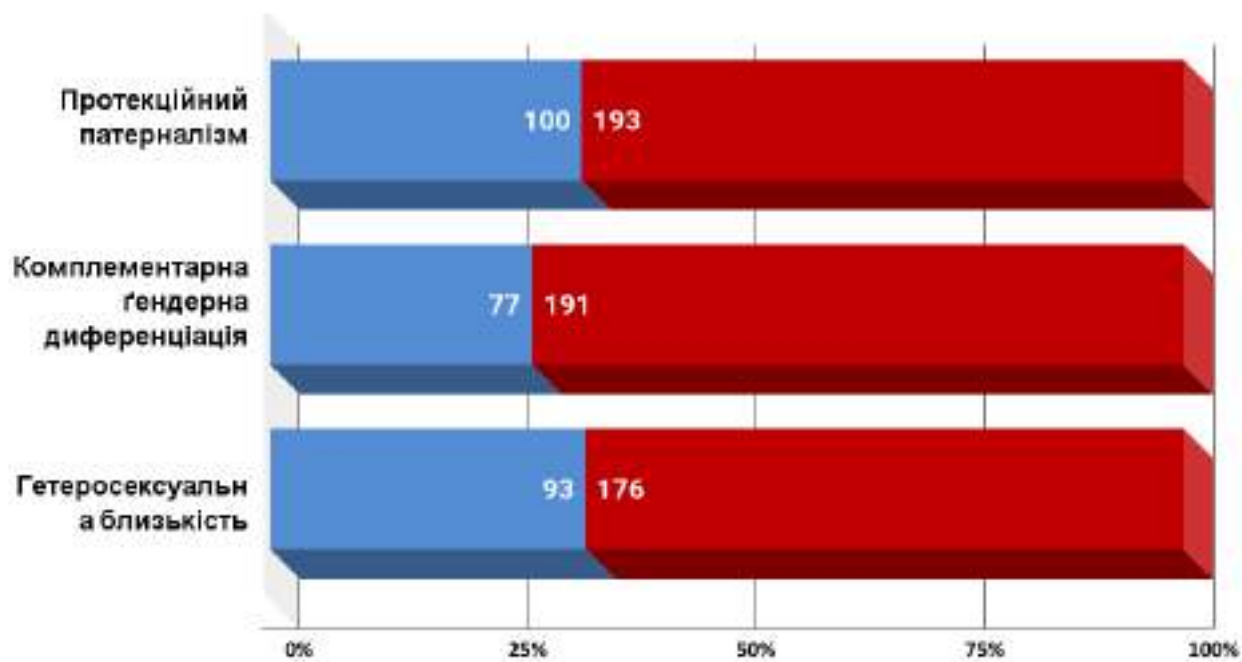

Рис. 2.44 Додаткові показники сексизму до жінок

Порівняння додаткових показників сексизму до чоловіків від обох статей

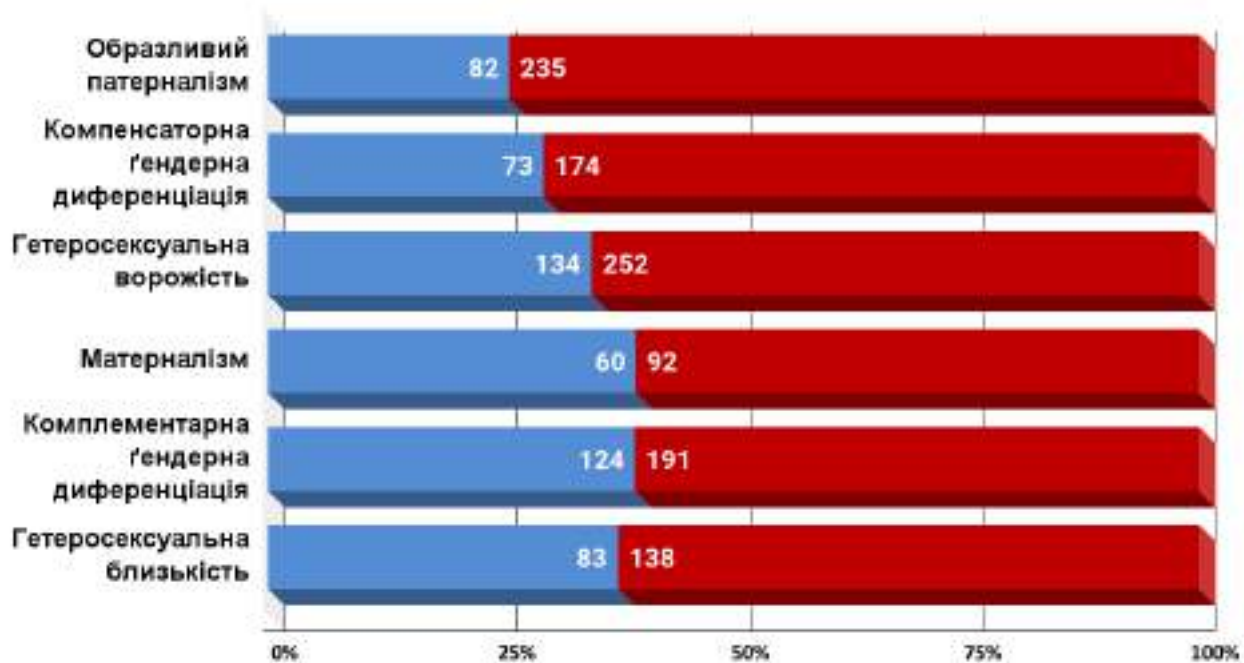

Рис. 2.45 Додаткові показники сексизму до чоловіків

2.3.7 Відомості про опитувальник негативного дитячого досвіду

Опитувальник негативного дитячого досвіду (скор. НДД; англ. Adverse Childhood Experiences, ACE) – це інструмент, розроблений у 1998 році групою дослідників, серед яких Вінсент Фелітті, Роберт Анда, Дейл Норденберг, Девід Вільямсон, Елісон Спітз, Валері Едвардс, Мері Косс і Джеймс Маркс, для оцінки впливу травматичних подій у дитинстві на психічне та фізичне здоров'я у дорослому віці.

Основна ідея. Негативний досвід у дитинстві може мати тривалий вплив на здоров'я, поведінку та соціальні взаємодії людини. Кількість таких досвідів оцінюється за допомогою системи балів: що більше негативних подій, то більший вплив на всебічне благополуччя особи [50, с. 125–149].

Використання. Інструмент широко використовується в галузі охорони здоров'я, психотерапії та наукових дослідженнях.

Опитувальник негативного дитячого досвіду офіційно адаптований, стандартизований і модифікований українською мовою у 2022 році групою українських дослідниць, серед яких Олена Власова, Наталія Родіна, Юлія Целікова, Людмила Ворнікова та інші [49, с. 63–72].

2.3.8 Критика адаптації опитувальника

Класифікація результатів в адаптованій версії опитувальника поділяється на значення «норми» та «не норми» за всіма шкалами. Впродовж проведення дослідження й опрацюванні його результатів, стало зрозуміло, що подібні формулювання є занадто узагальненими та не можуть відображати реальну / повну картину негативного дитячого досвіду опитуваних. Відповідно, було ухвалено рішення в цьому дослідженні використовувати інші позначення – *«високі показники»* та *«низькі показники»*, за допомогою яких можна краще продемонструвати розподіл результатів [49, с. 70].

У шкалі *«Залучення до раннього статевого життя»* додано класифікацію *«середні показники»* через дуже чутливу

тематичну особливість шкали та структури розподілу результатів за нею. *Запропонована дослідницями класифікація «норма» / «не норма» ніяк не може використовуватися в контексті подібної теми – ба більше, є абсолютно недоречною.*

Загальна класифікація адаптованого варіанту опитувальника негативного дитячого досвіду потребує перегляду та подальшого доопрацювання.

2.3.9 Результати дослідження за методикою НДД

Загальний рівень негативного дитячого досвіду. **30 %** опитаних, тобто **18 респондентів**, мають високі показники за цією шкалою (рис. 2.46).

Проживання у дисфункціональній сім'ї. За цією шкалою високі показники мають **6,7 %** опитуваних, тобто **4 респонденти** (рис. 2.47).

Деструктивне ставлення оточення. За цією шкалою отримана найбільша частка високих показників серед опитаних осіб: більше половини респондентів, а саме – **53,3 %**, тобто **32 особи**, мають негативний дитячий досвід, спричинений їхнім оточенням на різних етапах життя (рис. 2.48).

Залучення до раннього статевого життя. **65 %** опитаних, тобто **39 респондентів**, не мають подібного досвіду (рис. 2.49).

Відповіли ствердно на одне із двох запропонованих тверджень, котрі стосуються цієї шкали, **26,7 %** респондентів, тобто **16 осіб**.

Відповіли ствердно на обидва запитання **8,3 %** респондентів, тобто **5 осіб**.

Соціально-емоційна занедбаність. **10 %** опитаних, тобто **8 осіб**, мають високі показники за цією шкалою (рис. 2.50).

Спостереження: лише одна особа набрала 0 балів за кожною зі шкал серед усіх 60 опитуваних.

Решта опитаних мають *принаймні 1 бал* за однією зі шкал.

Найбільша кількість набраних балів серед опитуваних склала **16 із 22 можливих**. Таку кількість балів набрали *дві особи*.

Одна особа набрала 15 балів. *Дві особи* мають по 14 балів. Іще *дві особи* мають по 13 балів. *Одна особа* набрала 12 балів. *Дві особи* мають по 11 балів. *Семеро осіб* мають по 10 балів. Решта опитаних набрали менше 10 балів.

На думку розробників оригінальної методики ННД, що більшу кількість балів мають учасники опитувальника, то більш руйнівних довгострокових наслідків для свого здоров'я вони зазнають.

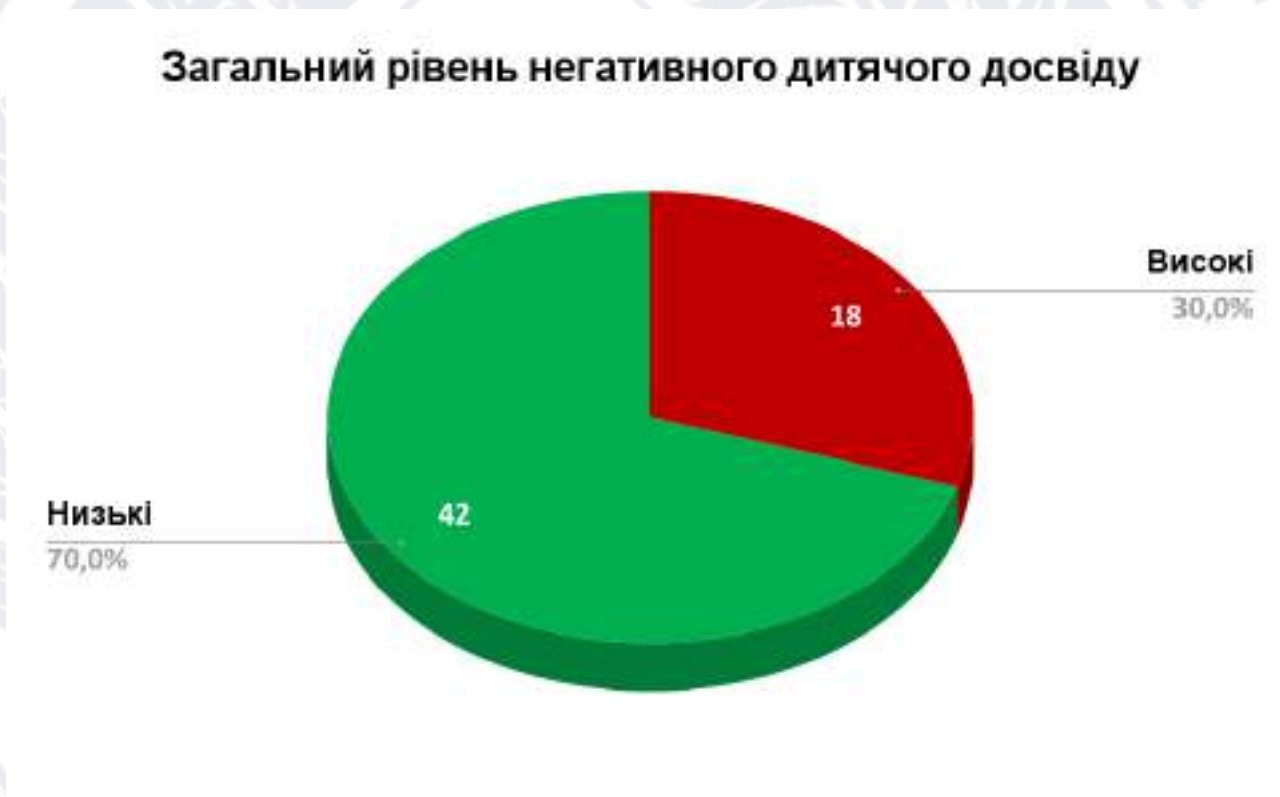

Рис. 2.46 Загальний рівень НДД

Проживання у дисфункціональній сім'ї

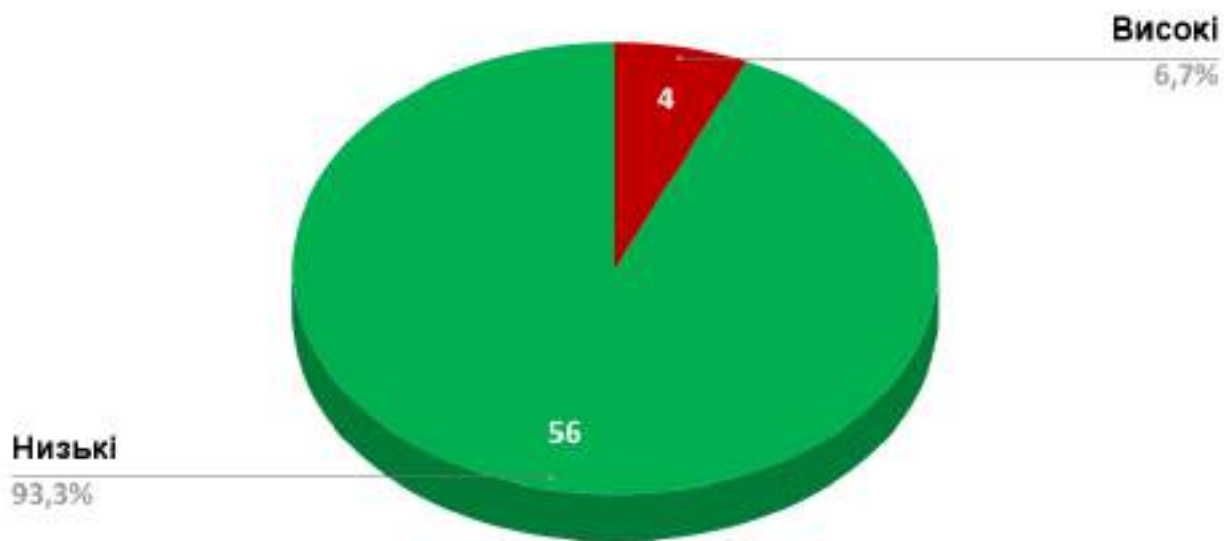

Рис. 2.47 Проживання у дисфункціональній сім'ї

Деструктивне ставлення оточення

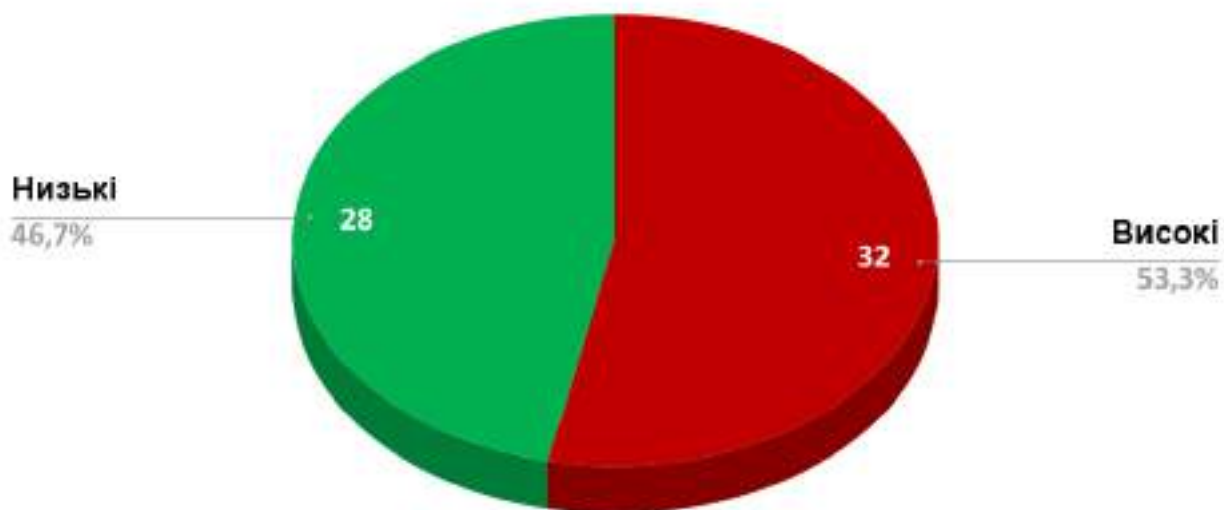

Рис. 2.48 Деструктивне ставлення оточення

Залучення до раннього статевого життя

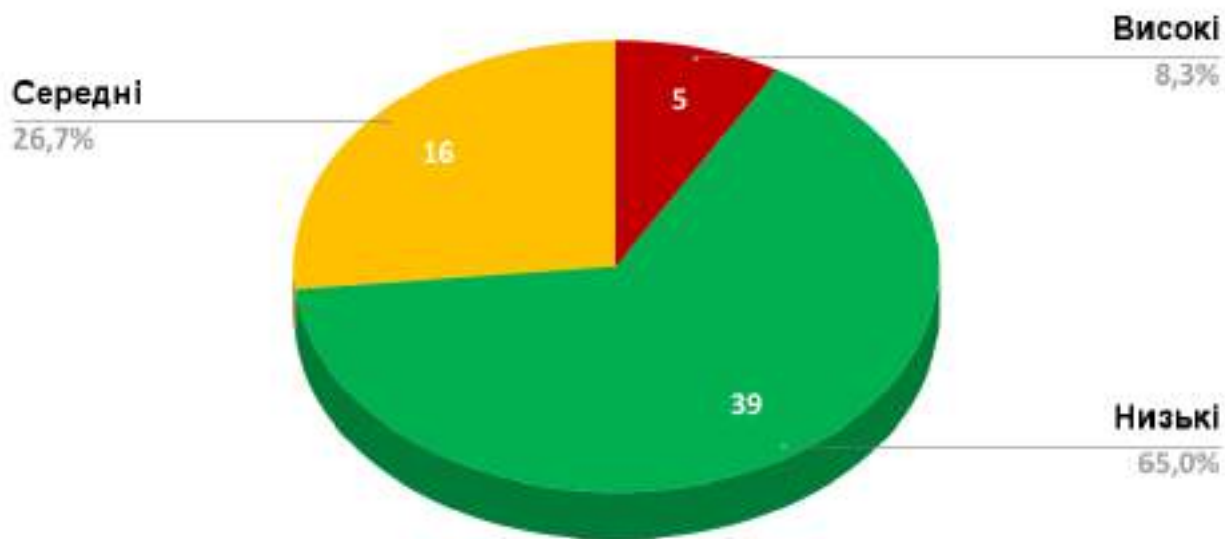

Рис. 2.49 Залучення до раннього статевого життя

Соціально-емоційна занедбаність

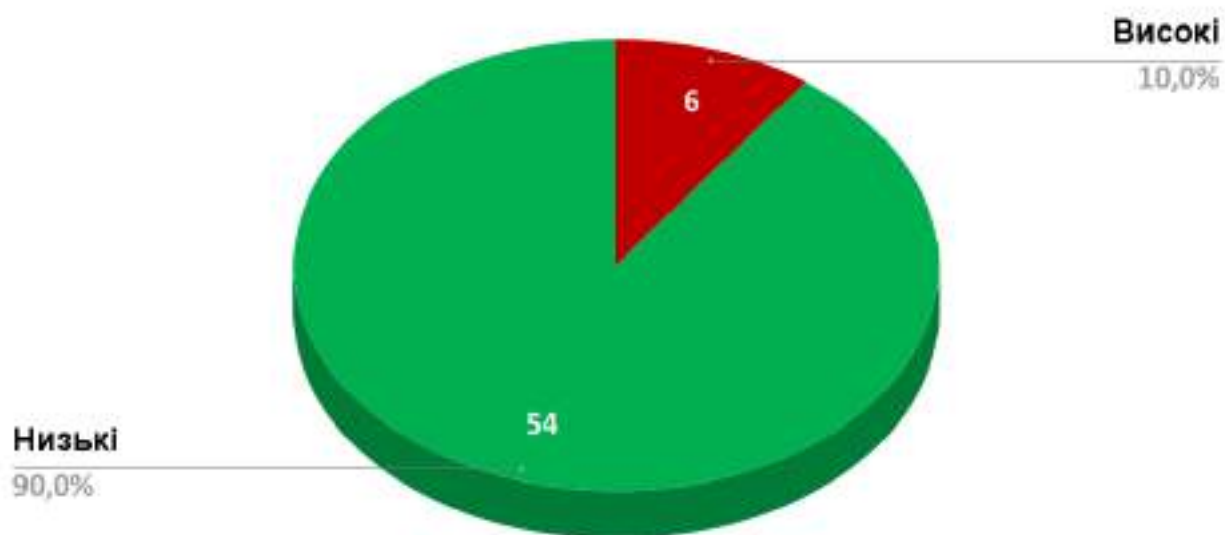

Рис. 2.50 Соціально-емоційна занедбаність

2.3.10 Результати кореляційного аналізу

Оскільки всі результати задіяних під час емпіричного дослідження методик мають числові значення, було обрано *метод кореляції Пірсона* задля відстеження можливих взаємозв'язків між результатами методик, котрі власне і містять у собі засоби для вимірювання соціально-психологічних детермінант сексуальних орієнтацій молоді:

1. Стативно-рольовий опитувальник Сандри Бем разом із опитувальниками оцінювання амбівалентного сексизму Пітера Гліка та С'юзен Фіск визначають такі детермінанти: *стереотипні уявлення та соціальні взаємодії*.
2. Опитувальник сексуальних сценаріїв Вікторії Гупаловської визначає *загальні тенденції сексуальних орієнтацій*.
3. Опитувальник *негативного дитячого досвіду* власне і вимірює рівень зазначеного досвіду, який може слугувати *основною детермінантою*.

Під час проведення кореляційного аналізу було використано наступні класифікації.

Кореляційні зв'язки:

1. **Сильна або тісна** – коефіцієнт кореляції $r \geq 0,70$.
2. **Середня** – коефіцієнт кореляції $0,50 \leq r < 0,69$.
3. **Помірна** – коефіцієнт кореляції $0,30 \leq r < 0,49$.
4. **Слабка** – коефіцієнт кореляції $0,20 \leq r < 0,29$.
5. **Дуже слабка** – коефіцієнт кореляції $r < 0,2$.

Статистична значимість помилки:

1. **Висока значима кореляція:** r – відповідає рівню статистичної значимості, $p < 0,01$.
2. **Значима кореляція:** r – відповідає рівню статистичної значимості, $p < 0,05$.
3. **Тенденція достовірного зв'язку:** r – відповідає рівню статистичної значимості, $p < 0,10$.
4. **Незначуща кореляція:** r – не досягає рівня статистичної значимості.

Увага зосереджувалася лише на *помірних, середніх і тісних кореляціях*, котрі водночас є *значимими та високими значимими*.

Результати *основного індексу* статево-рольового опитувальника Бем корелюють із результатами *романтичного сексуального сценарію* за методикою Гупаловської: **$r = 0,3$ $p < 0,05$ (помірна, значима кореляція)**, а також – із *гетеросексуальною близькістю до чоловіків*: **$r = 0,3$ $p < 0,05$ (помірна, значима кореляція)**.

Результати за методикою Гупаловської мають різні кореляційні зв'язки з іншими методиками:

1. *Пронатальний тип* корелює з *ворожим сексизмом до жінок* (**$r = 0,45$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**); *доброзичливим сексизмом до жінок* (**$r = 0,34$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**), *протекційним патерналізмом* (**$r = 0,38$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**); *доброзичливістю до чоловіків* (**$r = 0,42$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**); *матерналізмом* (**$r = 0,42$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**) і *гетеросексуальною близькістю до чоловіків* (**$r = 0,44$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**).
2. *Романтичний тип* корелює з *гетеросексуальною близькістю до чоловіків* (**$r = 0,36$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**).
3. *Ринковий тип* корелює з *ворожим сексизмом до жінок* (**$r = 0,39$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**); *доброзичливим сексизмом до жінок* (**$r = 0,46$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**); *протекційним патерналізмом* (**$r = 0,5$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція**); *гетеросексуальною близькістю до жінок* (**$r = 0,35$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція**);

образливим патерналізмом ($r = 0,3$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); матерналізмом ($r = 0,43$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); комплементарною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = 0,37$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); гетеросексуальною близькістю до чоловіків ($r = 0,48$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція).

4. Патріархальний тип корелює з ворожим сексизмом до жінок ($r = 0,6$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); доброзичливим сексизмом до жінок ($r = 0,58$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); протекційним патерналізмом ($r = 0,6$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); гетеросексуальною близькістю до жінок ($r = 0,54$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); доброзичливістю до чоловіків ($r = 0,63$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); матерналізмом ($r = 0,59$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); комплементарною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = 0,4$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); гетеросексуальною близькістю до чоловіків ($r = 0,63$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція).
5. Рекреативний тип корелює з ворожим сексизмом до жінок ($r = 0,38$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); доброзичливістю до чоловіків ($r = 0,32$ $p < 0,05$ / помірна, значима кореляція) і комплементарною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = 0,32$ $p < 0,05$ / помірна, значима кореляція).
6. Традиційно-батьківський тип корелює з ворожим сексизмом до жінок ($r = 0,41$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція) і гетеросексуальною близькістю до чоловіків ($r = 0,31$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція).

7. Інструментальний тип корелює з ворожим сексизмом до жінок ($r = 0,59$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); доброзичливим сексизмом до жінок ($r = 0,64$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); протекційним патерналізмом ($r = 0,7$ $p < 0,01$ / сильна, висока значима кореляція); гетеросексуальною близькістю до жінок ($r = 0,5$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); образливим патерналізмом ($r = 0,36$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); компенсаторною гендерною диференціацією до жінок ($r = 0,37$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); доброзичливістю до чоловіків ($r = 0,67$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); матерналізмом ($r = 0,59$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція); комплементарною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = 0,45$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція); гетеросексуальною близькістю до чоловіків ($r = 0,67$ $p < 0,01$ / середня, висока значима кореляція).
8. Пристрасний тип негативно корелює з комплементарною гендерною диференціацією до жінок ($r = -0,31$ $p < 0,05$ / помірна, значима кореляція) і компенсаторною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = -0,35$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція).
9. Гедоністично-комунікативний тип корелює з ворожим сексизмом до жінок ($r = 0,33$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція) і комплементарною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = 0,37$ $p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція).

Гетеросексуальна ворожість до чоловіків корелює із загальним рівнем негативного дитячого досвіду ($r = 0,3 \quad p < 0,05$ / помірна, значима кореляція) та деструктивним ставленням оточення ($r = 0,39 \quad p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція).

Найбільша кількість кореляційних зв'язків присутня між опитувальником сексуальних сценаріїв Вікторії Гупаловської та опитувальниками оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків Пітера Гліка та С'юзен Фіск.

Статеворольовий опитувальник Сандри Бем, а також – опитувальник негативного дитячого досвіду продемонстрували вкрай низькі кореляційні зв'язки з іншими методиками.

Найтісніший кореляційний зв'язок серед усіх – між інструментальним типом сексуальних сценаріїв і протекційним патерналізмом ($r = 0,7 \quad p < 0,01$ / сильна, висока значима кореляція).

Найбільший негативний кореляційний зв'язок серед усіх – між пристрасним типом сексуальних сценаріїв і компенсаторною гендерною диференціацією до чоловіків ($r = -0,35 \quad p < 0,01$ / помірна, висока значима кореляція).

Загалом гіпотезу цього магістерського дослідження про те, що соціально-психологічні детермінанти, як-от негативний дитячий досвід, стереотипні уявлення, соціальні взаємодії, зумовлюють формування та прояви сексуальних орієнтацій в осіб фертильного віку – **підтверджено**.

Можна сміливо стверджувати, що більша кількість вибірки за повторного проведення емпіричного дослідження надасть змогу отримати точніші та ґрунтовніші результати, що лише сприятиме кращому розумінню теми сексуальних орієнтацій і їх соціально-психологічних детермінант.

2.4 Висновки до другого розділу

Упродовж емпіричного дослідження реалізовано комплексний аналіз соціально-психологічних детермінант сексуальних орієнтацій осіб фертильного віку.

Завдяки використанню стандартизованих методик, офіційно адаптованих до українського соціокультурного контексту, отримано релевантні результати, що чітко відображають багатовимірність досліджуваних явищ.

Методологічна основа дослідження. Комбінація кількісних і якісних методів забезпечила валідність отриманих результатів.

Використано такі методики: статево-рольовий опитувальник Сандри Бем, методику сексуальних сценаріїв Вікторії Гупаловської, опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків Пітера Гліка та С'юзен Фіск, опитувальник негативного дитячого досвіду.

Вибірка дослідження. Було опитано 60 респондентів різного віку, статі та сексуальних орієнтацій.

Кореляційний аналіз. Встановлено статистично значимі зв'язки між типами сексуальних сценаріїв та рівнями амбівалентного сексизму. Найтісніший зв'язок зафіксовано між інструментальним типом сексуальних сценаріїв і протекційним патерналізмом, що підтверджує вплив гендерних стереотипів на сексуальні сценарії.

Особливості результатів:

- більшість респондентів демонструють андрогінність, що вказує на прогресивність їхніх поглядів щодо гендерних ролей;
- інтимний тип сексуальних сценаріїв виявився найпоширенішим, що свідчить про важливість емоційної близькості у стосунках для більшості опитаних;
- негативний дитячий досвід, зокрема деструктивне ставлення оточення, має значний вплив на формування сексуальної ідентичності респондентів.

Підтвердження гіпотези. Отримані результати підтвердили гіпотезу дослідження про те, що соціально-психологічні детермінанти, як-от негативний дитячий досвід, стереотипні уявлення та соціальні взаємодії, зумовлюють формування та прояви сексуальних орієнтацій в осіб фертильного віку.

Задіяні методики та підходи виявилися ефективними, водночас подальше збільшення вибірки дослідження дозволить отримати більш детальні результати.

Отже, проведений аналіз заклав міцний фундамент для розробки рекомендацій, які будуть представлені у третьому розділі дослідження.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

3.1 Рекомендації щодо впровадження сексуальної освіти

Метою сексуальної освіти є формування у молоді обізнаності та набуття навичок, які допоможуть:

- усвідомити різноманіття сексуальних орієнтацій і здорових моделей стосунків;
- визначати та відстоювати власні кордони та кордони інших у відносинах і стосунках, керуючись принципами взаємної поваги та згоди;
- розвивати критичне мислення щодо стереотипів і соціального тиску;
- формувати позитивне ставлення до власного тіла, сексуальності й емоційної складової стосунків.

3.1.1 Структура програми сексуальної освіти

Базовий рівень (шкільна освіта):

- **5–6 класи:** основи анатомії, репродуктивного здоров'я, пубертатні зміни. Ознайомлення з поняттями сексуальності, статі та гендеру.
- **7–9 класи:** види сексуальних орієнтацій та гендерних ідентичностей. Концепція згоди у стосунках. Протидія дискримінації та цькуванню.
- **10–11 класи:** поглиблений розвиток навичок комунікації, побудова здорових романтичних стосунків, відповідальність у статевих контактах. Вивчення прав людини у сфері сексуальності.

Додатково:

- **тематичні лекції** («Що таке сексуальність і чому це важливо?»);
- **тренінги** («Як сказати «ні» та як це «ні» приймати»);
- **дискусії** (на теми здорових стосунків, впливу стереотипів тощо).

Оцінка ефективності. До та після тренінгові анонімні опитування задля вивчення рівнів обізнаності та моніторингу змін у ставленні.

Поглиблений рівень (вищі навчальні заклади):

- **перша частина:** гендерні стереотипи, їхній вплив на сексуальну ідентичність;
- **друга частина:** взаємозв'язок романтичних стосунків і сексуальності;
- **третя частина:** культура, релігія та політика як соціоконтексти сексуальності.

Формати занять:

- семінари (наприклад, на тему «Сексуальність як частина особистісного розвитку»);
- аналіз випадків (приклади впливу травматичного досвіду чи гендерних стереотипів на людей і їхні стосунки);
- розробка індивідуальних планів розвитку здорових стосунків.

Додаткові ресурси: рекомендована література та відеоматеріали, розроблені спеціалістами галузей сексології та освіти.

3.1.2 Спеціалізовані курси із сексуальної освіти

Мета — поглиблення знань для окремих груп: батьків, підлітків, працівників педагогічної галузі тощо. Створення безпечного та комфортного простору для обговорення питань, пов'язаних із сексуальністю.

Приклади модулів:

1. Для молоді:

- «Як пережити критику чи стигматизацію?»
- «Моя сексуальна ідентичність: як її зрозуміти?»

2. Для батьків:

- «Як говорити з дітьми про сексуальність і власне секс?»
- «Вплив дитячого досвіду на формування сексуальної грамотності»

3. Для працівників педагогічної галузі:

- «Як приймати різних учасників освітнього процесу»
- «Толерантність і повага у класі як основи поведінки»

Методи:

- робота в малих групах для взаємної довіри та комфорту;
- використання арттерапії та психологічних вправ для роботи із травматичним досвідом.

3.1.3 Інформаційні кампанії серед суспільства

Основні напрямки:

1. Толерантність до різномайття:

- соціальна реклама із закликом «Людина має право вибору!»;
- плакати, банери, інсталяції у громадських місцях із фактами про різноманітність сексуальності.

2. Протидія стигматизації:

- спеціальні відео присвячені міфам і фактам щодо сексуальних орієнтацій;
- публікації в популярних медіа із залученням відомих особистостей.

3. Просування важливості здорових стосунків:

- кампанії в соціальних мережах;
- відкриті тренінги для отримання знань і практичних навичок.

3.1.4 Ефективність: оцінка

Методи:

- проведення регулярних опитувань серед учасників на різних етапах (до / впродовж / після / через певний час);
- моніторинг змін у толерантності, розумінні сексуальності, зниженні рівнів упереджень.

Показники успіху:

- відсутність проявів дискримінації за ознаками сексуальних орієнтацій у різних соціальних середовищах;
- підвищення рівня обізнаності про сексуальність серед учасників.

3.2 Висновки до третього розділу

Розроблені рекомендації спрямовані на формування системного підходу до впровадження сексуальної освіти, який враховує соціокультурні реалії, а також – потреби сучасної молоді. На основі результатів дослідження запропоновано багаторівневу структуру рекомендацій, що охоплює освітні, психологічні, суспільні та технологічні аспекти.

Ключовими елементами запропонованої системи є:

1. **Інтеграція сексуальної освіти на різних рівнях навчання** – від шкільних програм до вищих навчальних закладів з увагою до вікових особливостей відповідних аудиторій.
2. **Проведення спеціалізованих тренінгів** – для молоді, батьків і працівників педагогічної галузі. Це допоможе поглибити розуміння питань сексуальності, толерантності та побудови здорових відносин.
3. **Реалізація інформаційних кампаній серед суспільства**, що сприятиме популяризації ідей толерантності, зниження стигматизації сексуальної різноманітності та розуміння важливості сексуального виховання.

Рекомендації спрямовані на формування середовищ, де сексуальна освіта стане важливим чинником психосоціального розвитку молоді, забезпечуючи прийняття різноманітності та зниження соціальних упереджень.

Реалізація запропонованих заходів створить умови для виховання освіченого, толерантного суспільства, здатного будувати гармонійні міжособистісні відносини та підтримувати одне одного на шляху до спільного майбутнього.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній (магістерській) роботі було здійснено теоретичний аналіз, а також – емпіричне дослідження соціально-психологічних детермінант сексуальних орієнтацій молоді.

Теоретична частина. Сексуальні орієнтації розглянуті як багатовимірне явище, що формується під впливом біологічних, соціально-психологічних і культурних чинників. Встановлено вагомість негативного дитячого досвіду, стереотипних уявлень і соціальних взаємодій у формуванні та проявах сексуальних орієнтацій осіб фертильного віку.

Емпірична частина. Було організовано та реалізовано комплексне дослідження з використанням стандартизованих психологічних методик, що дозволило виявити й оцінити вплив соціально-психологічних детермінант на сексуальні орієнтації молоді. Результати підтвердили тісний зв'язок між рівнями амбівалентного сексизму та сексуальними сценаріями респондентів.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження сексуальної освіти серед різних верств і категорій суспільства, аби сприяти формуванню та підвищенню свідомості, освіченості та толерантності серед людей. Отримані дані є цінним матеріалом для сексологів, психологів, спеціалістів інших галузей і зацікавлених у дослідженні сексуальної тематики осіб.

Грунтовне дослідження підтвердило, що сексуальна орієнтація як явище є складною та багатовимірною конструкцією, що формується під впливом різноманітних соціально-психологічних чинників. Результати можуть стати основою для подальших розлогих досліджень у галузі сексології та психології.

Варто зазначити, що важливим і цінним стали: досвід підбору якісних і доречних психологічних методик, які зможуть надати потрібні та надійні результати; досвід роботи з детальною описовою статистикою,

а також – обчисленням багатогранних кореляційних зв'язків; створення та структурування власного анкетування, адже це не лише про збір інформації – це про гарантування безпеки респондентів, оскільки в анкетуванні порушувалися теми, що можуть бути подразниками навіть для підготовлених осіб (ідеться зокрема про негативний дитячий досвід, котрий для більшості є болючим питанням незалежно від віку та статі), а враховуючи те, що забір емпіричного матеріалу проводився дистанційно – це стало справжнім викликом, тому анкетування було вибудоване так, аби мінімізувати всі можливі ризики: додано необхідні попередження в місцях, котрі могли слугувати подразниками для респондентів, вказано рекомендації для всіх опитуваних на випадок, якщо після участі в анкетуванні вони відчують погіршення свого самопочуття, надано змогу всім охочим анонімно висловити свої думки та / або переживання, що власне і зробили деякі респонденти та що є неймовірно цінним, оскільки це передусім свідчить про людську довіру, що є надважливим для будь-якого сексолога та психолога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. American Psychological Association. (2021). *Sexual orientation and homosexuality*. Washington, DC.
2. World Health Organization. (2022). *International Classification of Diseases, 11th Revision (ICD-11)*.
3. Bailey, J. M., & Pillard, R. C. (1991). A genetic study of male sexual orientation. *Archives of General Psychiatry*, 48(12), 1081–1087.
4. Hines, M. (2015). *Brain gender*. Oxford: Oxford University Press.
5. Meyer-Bahlburg, H. F. L. (2005). Prenatal hormones and postnatal socialization in the development of human sexual orientation. *Archives of Sexual Behavior*, 34(4), 339–348.
6. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
7. Herek, G. M. (2009). Sexual stigma and prejudice. In G. M. Herek (Ed.), *Handbook of Psychology and Sexual Orientation* (pp. 65–82).
8. Savin-Williams, R. C., & Diamond, L. M. (2000). Sexual identity trajectories among sexual-minority youths: Gender comparisons. *Archives of Sexual Behavior*, 29(6), 607–627.
9. UNESCO. (2022). *International technical guidance on sexuality education*. Paris: UNESCO.
10. Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., et al. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245–258.
11. Bowlby, J. (1988). *Attachment and Loss: Volume 1. Attachment*. London: Routledge.
12. Anda, R. F., et al. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256(3), 174–186.

13. Grossmann, K., & Grossmann, K. E. (2005). *The Science of Love and Attachment*. Berlin: Springer.
14. Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., et al. (1998). Childhood trauma and adult health. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245–251.
15. Grossmann, K. E. (2005). *Early Childhood Development and Later Social Competence*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Bowlby, J. (1982). *Attachment and Loss: Volume 3. Loss*. London: Basic Books.
17. Brown, G. R., & Anderson, B. (1991). Psychiatric morbidity in adult inpatients with childhood histories of sexual and physical abuse. *American Journal of Psychiatry*, 148(1), 55–61.
18. Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354–364.
19. Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality: An Introduction*. New York: Pantheon.
20. Plummer, K. (2001). *Sexualities: Personal Lives and Social Policy*. London: Routledge.
21. Herek, G. M. (2009). The psychology of sexual prejudice. *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 19–22.
22. Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
23. McCormack, M. (2012). *The Declining Significance of Homophobia: How Teenage Boys Are Redefining Masculinity and Heterosexuality*. Oxford: Oxford University Press.
24. Pew Research Center. (2021). Global attitudes towards homosexuality.
25. Greenberg, D. F. (1988). *The Construction of Homosexuality*. Chicago: University of Chicago Press.
26. Weeks, J. (2003). *Sexuality*. London: Routledge.

27. Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697.
28. Savin-Williams, R. C., & Cohen, K. M. (2004). The lives of lesbian, gay, and bisexual youths. *Social Work*, 49(3), 344–352.
29. Ryan, C., Russell, S. T., Huebner, D., Diaz, R., & Sanchez, J. (2010). Family acceptance in adolescence and the health of LGBT young adults. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(4), 205–213.
30. Savin-Williams, R. C. (2001). *Mom, Dad, I'm Gay: How Families Negotiate Coming Out*. Washington: American Psychological Association.
31. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
32. Diamond, L. M. (2003). New paradigms for research on heterosexual and sexual-minority development. *Developmental Psychology*, 39(2), 166–176.
33. Batson, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
34. Savin-Williams, R. C. (2003). New directions in gay youth research. *Journal of Adolescent Research*, 19(2), 145–152.
35. Human Rights Watch. (2020). The legacy of colonial laws: Criminalization of homosexuality.
36. European Commission. (2021). Annual report on LGBTIQ equality in the EU.
37. Freud, S. (1905). *Three Essays on the Theory of Sexuality*. Vienna: Deuticke.
38. Freud, S. (1923). *The Ego and the Id*. Vienna: International Psycho-Analytical Library.
39. Freud, A. (1936). *The Ego and the Mechanisms of Defence*. London: Hogarth Press.
40. Lacan, J. (1977). *Écrits: A Selection*. New York: W. W. Norton & Company.
41. Mitchell, J. (2000). *Psychoanalysis and Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis*. New York: Penguin.

42. Cass, V. (1979). Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4(3), 219–235.
43. Cass, V. (1984). Homosexual identity formation: Testing a theoretical model. *Journal of Sex Research*, 20(2), 143–167.
44. Ярошенко А., Семигіна Т. Апробація україномовних версій опитувальників для вивчення ґендерних упереджень // *Social Work and Education*. 2023. № 2. С. 195–210.
45. Гупаловська В. Методика психодіагностики сексуальних сценаріїв «Типи сексуальних сценаріїв»: розробка та валіди́зація // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. № 70. С. 8–21.
46. Гупаловська В. Теорії та моделі сексуальності: чи є місце для духовності? // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія». 2020. № 3. С. 54–64.
47. Гупаловська В. Психологічні особливості сексуальності чоловіків // *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 18. С. 247–258.
48. Гупаловська В. Суб'єктивне сексуальне благополуччя: концептуалізація поняття та психологічна модель // *Psychological Journal*. 2021. Vol. 8, № 9 (53). С. 36–47.
49. Власова О., Родіна Н., Целікова Ю., Ворнікова Л., Тихоненко Ю. Модифікація, стандартизація та адаптація анкети негативного дитячого досвіду (ACE) // *Офтальмологічний журнал*. 2022. № 1. С. 63–72.
50. Целікова Ю. О. Вплив негативного дитячого досвіду на формування комунікативної толерантності // *Habitus (Габітус): Науковий журнал з соціології та психології / Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Одеса: видавничий дім «Гельветика»*, 2018. Вип. 18, т. 2. С. 125–129.

ДОДАТКИ

Додаток А	Статеврольовий опитувальник Сандри Бем
Додаток Б	Опитувальник сексуальних сценаріїв Вікторії Гупаловської
Додаток В	Опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму до жінок і чоловіків Пітера Гліка та С'юзен Фіск
Додаток Г	Опитувальник негативного дитячого досвіду
Додаток Д	Таблиця з розподілом результатів опитованих
Додаток Е	Кореляційна матриця
Додаток Ж	Теплова карта кореляційної матриці

ДОДАТОК А

Статеврольовий опитувальник Сандри Бем

Нижче наведено низку характеристик чоловіків і жінок.

Оцініть, будь ласка, наявність (притаманність) чи відсутність (нехарактерність), на Вашу думку, наведених нижче якостей у більшості (включно з Вами) чоловіків / жінок.

Якщо «так» (наявність), то оберіть «+» (плюс), якщо «ні» (відсутність), то оберіть «-» (мінус).

1. Впевнений у собі / впевнена у собі
2. Поступливий / поступлива
3. Готовий допомогти / готова допомогти
4. Захищає власні переконання
5. Життєрадісний / життєрадісна
6. Має мінливий настрій
7. Незалежний / незалежна
8. Сором'язливий / сором'язлива
9. Сумлінний / сумлінна
10. Спортивний / спортивна
11. Ласкавий / ласкава
12. Артистичний / артистична
13. Наполегливий / наполеглива
14. Схильний до лестощів / схильна до лестощів
15. Щасливий / щаслива
16. Сильний як особистість / сильна як особистість
17. Відданий / віддана
18. Непередбачуваний / непередбачувана
19. Вольовий / вольова
20. Жіночний / жіночна
21. Надійний / надійна
22. Аналітичний за складом розуму / аналітична за складом розуму
23. Співчутливий / співчутлива
24. Ревнивий / ревнива
25. Здібний до лідерства / здібна до лідерства
26. Уважний до потреб інших / уважна до потреб інших
27. Правдивий / правдива
28. Готовий ризикувати / готова ризикувати

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА А

29. Чуйний / чуйна
30. Замкнутий / замкнута
31. Легко приймає рішення
32. Жалісливий до інших / жаліслива до інших
33. Щирий / щира
34. Самодостатній / самодостатня
35. Прагне втішити
36. Марнославний / марнославна
37. Владний / владна
38. Розмовляє м'яким голосом
39. Привабливий / приваблива
40. Чоловічий / чоловіча
41. Сердечний / сердечна
42. Серйозний / серйозна
43. Обстоює свою позицію
44. Ніжний / ніжна
45. Доброзичливий / доброзичлива
46. Агресивний / агресивна
47. Довірливий / довірлива
48. Неорганізований / неорганізована
49. Виступає лідером / виступає лідеркою
50. По-дитячому безпосередній / по-дитячому безпосередня
51. Легко пристосовується
52. Спирається на особисті інтереси
53. Уникає лайливих виразів
54. Непослідовний / непослідовна
55. Конкурує з іншими
56. Любить дітей
57. Тактовний / тактовна
58. Амбітний / амбітна
59. Чемний / чемна
60. Слідує прийнятним нормам поведінки

ДОДАТОК Б

Опитувальник сексуальних сценаріїв Вікторії Гупаловської

Прочитайте кожне твердження.

Будь ласка, оцініть за шкалою від 0 (зовсім не погоджуюся) до 6 (цілком погоджуюся) відповідність тверджень Вашим поглядам.

1. *Секс потрібен мені лише для того, щоби народити дітей.*
2. *Я можу вступати у сексуальні стосунки лише з тим, кого кохаю.*
3. *Секс – це капітал, яким я готовий / готова платити за комфортне життя та побут.*
4. *Іноді мені здається, що я у своїх стосунках дуже подібний / подібна до когось зі своїх батьків.*
5. *Мої сексуальні стосунки – це моя самореалізація.*
6. *Секс – найбільше задоволення у моєму житті.*
7. *Я сексуально привабливий / приваблива та використовую це у своєму житті / кар'єрі для досягнення задуманого.*
8. *Якщо подивитися на сценарій мого сексуального / особистого життя, то можна побачити його подібність до того, що було у старших поколінь.*
9. *Що б там не говорили, я маю / хочу мати сексуальні стосунки, аби продовжити свій рід.*
10. *Сексуальність є цінністю, яку можна обміняти на комфортні умови життя.*
11. *Секс потрібний мені для того, щоби мати стабільну сім'ю.*
12. *Щоби почувати себе впевнено у житті, мені необхідно відчувати, що я привабливий / приваблива для іншої статі; що я популярний / популярна.*
13. *Головна мета сексуальних стосунків для мене – народжувати дітей.*
14. *Для мене важливо бути захопленим своїм / закоханим у свого сексуального партнера / партнерку.*
15. *Я вступаю у сексуальні стосунки для того, щоб отримати та принести задоволення.*
16. *Я з більшим бажанням вступаю у сексуальні стосунки з людиною, яка може мене забезпечити або допомогти в моїй кар'єрі.*
17. *Секс – це продовження дружби.*
18. *Секс для мене – це більшою мірою традиція існування людства*

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Б

19. Коли я бачу зацікавлену реакцію бажаної статі на себе, це підвищує мою самооцінку.
20. Варто слідувати релігійним настановам, які акцентують на тому, що сексуальні стосунки можуть бути лише для продовження роду.
21. Тільки почуття взаємної любові дають право на сексуальні стосунки.
22. Секс – це нормальна / прийнятна плата за кар'єрне та фінансове благополуччя.
23. Сексуальні традиції нашої культури треба підтримувати і я це робитиму. Секс – це сімейна традиція.
24. Секс необхідний мені для самоствердження.
25. Ставлення партнера / партнерки до мене важливіше, ніж те, який він / вона коханець / коханка.
26. Жінка не повинна бути ініціатором сексуальної близькості.
27. Переживання під час сексуального акту дають мені відчуття неабиякого піднесення, ніби зміненого стану свідомості.
28. Поцілунки й обійми для мене більш важливі та необхідні, навіть без сексуального продовження.
29. Під час сексуального контакту я ніби розчиняюся та стаю частиною Всесвіту.
30. Коли настає момент імовірного сексуального контакту, мені стає страшно і я уникаю продовження.
31. Жінка не має права відмовити чоловікові в сексі, якщо він хоче та наполягає на цьому.
32. Секс для мене – також і містичний, творчий акт.
33. Якщо мною захоплюються та мене кохають, то це дає мені стільки, що секс не є необхідним.
34. Традиційно чоловік домінує в сексі, треба цього дотримуватися.
35. Чомусь секс опускають до рівня тілесних відчуттів чи емоцій. Насправді секс призводить до відчуттів значно вищих рівнів.
36. Для мене головне – мати пару / створити сім'ю, а секс – це вже другорядне.
37. Сексуальний акт дає мені якісь космічні відчуття та / або переживання єднання з усім живим на планеті.
38. Партнери, живучи в сім'ї, повинні виконувати свій подружній обов'язок. Це закон, якого треба дотримуватися.

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Б

39. *Щоб отримати від мого партнера / партнерки те, чого я хочу, я можу використовувати сексуальні стосунки.*
40. *Я не можу не думати про свого сексуального партнера / партнерку.*
41. *Секс для мене – це виключно тілесні практики.*
42. *Мені необхідна душевна близькість із сексуальним партнером / партнеркою.*
43. *Я відчуваю сильний сексуальний потяг до свого партнера / партнерки.*
44. *Якщо є хороший секс, то особисті якості партнера / партнерки для мене неважливі.*
45. *Без взаємного розуміння між партнерами секс не буде таким приємним. Мені необхідна душевна близькість із сексуальним партнером / партнеркою.*
46. *Секс для мене – це виключно приємна розвага.*
47. *У сексуальних стосунках важливо прислухатися до потреб партнера / партнерки.*
48. *Задля статевого контакту я можу піддобрюватися до партнера / партнерки.*
49. *Я не можу не згадувати про свого партнера / партнерку та моменти наших сексуальних контактів.*
50. *Сексуальні стосунки важливі поглибленням близькості між мною та партнером / партнеркою.*
51. *Аби покарати за щось партнера / партнерку, я можу уникати статевого контакту із ним / нею.*
52. *У наших стосунках із партнером / партнеркою багато пристрасті.*
53. *Щоби добре відпочити, мені потрібен секс.*
54. *Душевна близькість із моїм сексуальним партнером / партнеркою є умовою мого сексуального благополуччя.*
55. *Щоби мати секс, я готовий / готова перебувати в парі.*
56. *Задоволення – достатня причина, щоби мати секс.*
57. *Дружба із сексуальним партнером / партнеркою для мене необхідна.*
58. *Якщо я розумію, що отримаю неабияке задоволення, то погоджуюся на секс без проблем.*
59. *Секс без кохання для мене небажаний.*

ДОДАТОК В

**Опитувальники оцінювання амбівалентного сексизму
до жінок і чоловіків Пітера Гліка та С'юзен Фіск**

Нижче наведено низку тверджень, які стосуються чоловіків і жінок, а також – їхніх відносин у сучасному суспільстві.

Будь ласка, вкажіть, якою мірою Ви згодні або не згодні з кожним твердженням, використовуючи шкалу від 0 (зовсім не погоджуюся) до 5 (цілком погоджуюся).

- 1. Більшість жінок володіють такою душевною чистотою, яку мають лише небагато чоловіків.*
- 2. Жінки повинні бути оточені турботою та захистом чоловіків.*
- 3. Жінки прагнуть отримати більше влади у суспільстві шляхом контролю над чоловіками.*
- 4. У кожного чоловіка повинна бути жінка, яку він кохає.*
- 5. Життя чоловіків неповноцінне без жінок.*
- 6. Жінки перебільшують проблеми, з якими стикаються на роботі.*
- 7. Як тільки чоловік пов'язує своє життя із жінкою, вона зазвичай намагається посадити його на «короткий ланцюг».*
- 8. Коли жінки програють чоловікам у чесній конкуренції, вони зазвичай скаржаться на дискримінацію.*
- 9. Багато жінок розважаються тим, що спокушають чоловіків, здаючись сексуально доступними, а потім відкидають їхні залицяння.*
- 10. Жінки більше за чоловіків схильні дотримуватися моральних норм.*
- 11. Чоловіки повинні бути готові в дечому собі відмовити заради фінансового забезпечення жінок.*
- 12. Феміністки висувають невиправдані вимоги до чоловіків.*
- 13. Навіть якщо в парі обидва партнери працюють, вдома переважно жінка повинна займатися хатньою роботою та піклуватися про чоловіка.*
- 14. Чоловіки зазвичай намагаються домінувати у спілкуванні з жінками.*
- 15. Кожна жінка потребує чоловіка, який буде її плекати.*
- 16. Жінка ніколи не буде по-справжньому задоволена життям, якщо у неї немає серйозних довготривалих стосунків із чоловіком.*
- 17. Коли чоловіки хворіють, вони поведуться, наче діти.*

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА В

18. Чоловіки завжди будуть боротися за те, щоб отримати більше влади у суспільстві, ніж жінки.
19. Одним із головних обов'язків чоловіків є фінансове забезпечення жінок.
20. Навіть чоловіки, які вважаються чутливими до питань прав жінок, насправді вдома прагнуть традиційного типу відносин, коли жінка виконує більшу частину хатньої роботи та доглядає за дітьми.
21. Чоловіки більше за жінок готові наражатися на небезпеку, щоби захистити інших.
22. Чоловіки можуть загубитися в цьому світі без настанов жінок.
23. Чоловіки більш схильні до ризику порівняно з жінками.
24. Більшість чоловіків виказують знаки уваги сексуального характеру або домагаються жінок, як тільки опиняються у ситуації влади над ними.

ДОДАТОК Г

Опитувальник негативного дитячого досвіду

Вам пропонується твердження, які стосуються періоду життя до того моменту, як Вам виповнилося 18 років.

Будь ласка, дайте відповідь "Так" або "Ні".

ПОПЕРЕДЖЕННЯ: *цей опитувальник стосується негативного дитячого досвіду. Будьте обачні.*

- 1. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих часто Вас ображав, сварив або принижував?*
- 2. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих поводив себе так, що Ви боялися фізичної шкоди?*
- 3. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих часто бив, хапав, штовхав або кидав у Вас що-небудь?*
- 4. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих часто чи бодай одноразово бив Вас так, що залишалися синці або інші ушкодження?*
- 5. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось з осіб, старших за Вас більше ніж на 5 років, бодай одноразово торкався Вас із сексуальними намірами?*
- 6. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось з осіб, старших за Вас більше ніж на 5 років, намагався скоїти або мав із Вами будь-який статевий акт?*
- 7. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби Ви часто відчували, що Вас не люблять, до Вас байдужі?*
- 8. Чи часто Ви відчували, що Ваші брати та сестри отримують більше уваги від батьків, ніж Ви?*
- 9. Члени Вашої родини не були близькими, не підтримували одне одного?*
- 10. Ви (до 18 років) жили з кимось, хто зловживав алкоголем або наркотиками?*
- 11. Чи можна сказати, що батьки не дбали про Вас належним чином через надмірне вживання алкоголю / наркотичних речовин?*
- 12. Ви часто приходили до школи у брудному та старому одязі, не мали їжі?*
- 13. Чи часто Ви (до 18 років) відчували, що не було когось, хто захистив би Вас?*

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Г

14. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих часто бив, хапав, штовхав Вашу маму або інших членів родини?
15. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих бодай одноразово погрожував ножем або іншою зброєю Вашій мамі або іншим членам родини?
16. До того, як Вам виповнилося 18 років, Ваші батьки жили окремо / були розлучені?
17. Хтось із тих, із ким Ви жили в дитинстві, мав психічні розлади?
18. Хтось із тих, із ким Ви жили в дитинстві, потрапляв до в'язниці?
19. Хтось із тих, із ким Ви жили в дитинстві, намагався скоїти самогубство?
20. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих часто Вас закривав у кімнаті або прив'язував?
21. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби хтось із дорослих часто не розмовляв із Вами більше декількох годин для покарання?
22. Чи було у Вашому дитинстві (до 18 років), щоби Ви ставали жертвою цькування або насильства у школі?

ДОДАТОК Д

Таблиця з розподілом результатів опитуваних

Респондент	IS	Пронатальний	Романтичний	Ринковий	Трансцендентний	Платонічно-еротичний	Самореалізаційний
1	0,6966	2	9	1	7	26	10
2	0,2322	0	18	6	25	13	9
3	0,1161	4	16	6	19	19	7
4	0	6	19	5	23	6	15
5	-1,2771	3	4	3	3	10	10
6	0,9288	5	18	6	23	24	22
7	0,3483	5	13	18	18	17	18
8	0,2322	5	17	10	20	16	16
9	-0,6966	4	12	7	14	14	11
10	-1,3932	4	8	8	7	5	16
11	0,3483	6	14	10	30	10	15
12	-0,9288	0	11	3	24	12	8
13	0	7	21	13	13	18	13
14	-0,2322	2	19	6	11	26	0
15	-0,9288	4	9	0	2	9	14
16	0,1161	6	13	8	21	14	11
17	-0,6966	9	17	22	16	13	22
18	-0,2322	3	9	0	12	9	3
19	-0,1161	3	10	15	18	10	14
20	0,3483	4	11	4	19	22	15
21	-0,5805	2	16	9	15	24	8
22	0,3483	4	11	5	21	10	16
23	0,5805	4	14	13	17	12	14
24	-1,0449	4	8	14	25	2	3
25	1,2771	3	14	10	14	21	6
26	-0,4644	2	20	10	11	8	13
27	0,1161	15	18	3	15	12	14
28	0,8127	10	10	4	11	15	11
29	-0,4644	12	13	14	11	11	16
30	0,1161	3	14	5	19	7	15
31	1,0449	10	15	8	16	14	15
32	-0,3483	5	13	5	10	12	10
33	1,0449	0	17	14	22	24	14
34	0,5805	8	23	12	25	10	19
35	-0,2322	5	12	6	8	10	16
36	0,9288	3	13	0	0	5	7
37	-0,1161	6	19	5	17	19	12
38	-0,1161	3	19	6	16	13	10
39	0,2322	4	10	4	14	15	6
40	0,1161	10	16	12	15	15	12
41	0,4644	0	7	3	6	12	6
42	1,3932	3	15	12	16	5	12
43	0,1161	6	14	6	8	13	15
44	0,5805	3	11	6	3	8	0
45	1,3932	5	12	24	20	8	23
46	1,8576	2	14	12	17	18	12
47	-0,5805	0	5	6	0	13	2
48	0,4644	10	18	7	13	16	12
49	-0,1161	23	22	4	15	11	11
50	0,2322	4	20	8	30	25	7
51	0,3483	5	17	9	12	23	5
52	-0,9288	6	15	8	25	27	14
53	-0,8127	0	14	9	19	11	6
54	-1,2771	4	8	1	12	5	18
55	-1,7415	5	10	9	12	14	9
56	-0,9288	6	13	6	22	20	12
57	0,6966	4	18	10	14	25	7
58	0,2322	15	24	25	23	20	19
59	0	7	18	9	19	7	10
60	-0,9288	5	9	12	19	19	17

Рис. Д.1 Графічне відображення таблиці

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Д

Респондент	Патріархальний	Інтимний	Рекреативний	Традиційно-батьківський	Інструментальний	Пристрасний	Гедоністично-комунікативний
1	0	31	6	7	0	16	7
2	0	35	5	9	0	22	14
3	2	30	0	5	0	12	8
4	7	33	5	5	5	16	18
5	6	8	2	7	6	0	3
6	3	29	9	14	2	12	23
7	4	25	4	14	11	13	8
8	7	36	3	11	10	14	14
9	1	32	6	10	6	19	15
10	7	24	14	15	10	19	22
11	4	36	0	3	3	16	15
12	4	29	3	7	6	15	15
13	7	30	8	14	8	15	15
14	1	34	4	3	0	0	4
15	2	25	17	6	0	19	13
16	11	28	8	13	9	16	13
17	9	23	7	10	11	9	12
18	0	35	5	6	0	16	17
19	0	36	0	4	9	15	9
20	0	25	5	9	0	6	14
21	0	27	0	4	6	10	4
22	0	35	7	8	0	21	15
23	8	30	6	12	13	11	11
24	6	28	5	8	5	10	9
25	8	20	9	10	11	11	7
26	3	30	3	8	4	13	22
27	7	22	9	15	9	9	9
28	15	24	4	13	7	10	8
29	13	16	11	16	10	11	10
30	6	22	5	7	7	11	16
31	8	26	2	18	7	9	16
32	7	30	1	3	5	19	8
33	8	29	5	9	9	15	7
34	15	27	4	15	13	11	12
35	0	26	0	9	0	23	10
36	6	11	6	0	3	0	8
37	0	34	0	13	3	18	7
38	5	30	0	11	5	18	0
39	10	23	5	6	9	16	8
40	10	28	6	16	10	13	12
41	0	16	3	6	0	9	6
42	2	31	5	3	9	21	18
43	8	23	11	11	7	19	8
44	6	24	3	5	5	13	12
45	17	30	11	12	15	23	20
46	6	30	14	10	11	14	9
47	0	29	3	3	0	12	12
48	9	16	3	10	7	7	8
49	21	31	10	25	16	17	15
50	4	34	6	6	1	20	12
51	5	25	4	8	2	8	15
52	0	34	0	14	0	15	10
53	0	36	4	5	0	21	14
54	1	27	8	5	4	18	12
55	4	26	9	6	6	19	11
56	5	36	1	19	0	20	6
57	4	32	12	11	8	22	15
58	10	36	6	23	6	18	18
59	5	30	6	13	5	17	14
60	9	32	6	9	12	18	14

Рис. Д.2 Графічне відображення таблиці

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Д

Респондент	Ворожий с.	Доброзичливий с.	Протекційний патерналізм	Комплементарна гендерна диференціація	Гетеросексуальна близькість
1	0	5	0	0	5
2	7	9	3	3	3
3	5	5	3	2	0
4	16	19	8	3	8
5	3	16	5	6	5
6	0	10	3	6	1
7	9	12	6	4	2
8	15	11	7	1	3
9	4	11	4	7	0
10	15	19	6	4	9
11	9	11	3	8	0
12	10	8	3	3	2
13	11	11	4	5	2
14	0	8	0	8	0
15	19	5	0	0	5
16	21	17	6	5	6
17	13	27	9	9	9
18	0	5	0	5	0
19	14	23	10	7	6
20	0	9	2	6	1
21	0	19	5	9	5
22	6	9	4	3	2
23	15	20	8	5	7
24	21	18	8	4	6
25	10	21	8	7	6
26	17	20	8	3	9
27	12	16	6	2	8
28	10	17	6	6	5
29	18	19	7	7	5
30	11	16	6	6	4
31	14	16	6	6	4
32	2	22	7	9	6
33	8	25	8	7	10
34	15	16	5	5	6
35	2	3	0	3	0
36	6	17	8	2	7
37	0	17	4	7	6
38	3	11	7	1	3
39	14	14	6	4	4
40	11	21	7	7	7
41	0	5	0	5	0
42	13	2	1	1	0
43	14	10	3	3	4
44	22	16	5	2	9
45	13	19	8	1	10
46	15	21	8	5	8
47	2	16	3	5	8
48	8	20	7	6	7
49	25	23	9	6	8
50	5	12	3	5	4
51	13	17	5	4	8
52	12	4	1	3	0
53	0	3	0	3	0
54	2	6	4	2	0
55	2	11	5	6	0
56	5	0	0	0	0
57	16	11	3	7	1
58	20	22	10	2	10
59	12	16	6	3	7
60	17	18	6	4	8

Рис. Д.3 Графічне відображення таблиці

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Д

Респондент	Ворожість до чоловіків	Образливий патерналізм	Компенсаторна гендерна диференціація	Гетеросексуальна ворожість
1	23	9	5	9
2	11	5	2	4
3	11	3	0	8
4	6	4	0	3
5	29	10	10	9
6	22	6	7	9
7	17	6	3	8
8	15	5	4	6
9	19	6	5	8
10	17	7	4	6
11	22	9	4	9
12	10	3	1	6
13	16	6	5	5
14	25	10	5	10
15	11	3	0	9
16	17	7	5	5
17	29	10	10	9
18	19	5	5	9
19	23	10	4	9
20	9	3	2	4
21	15	5	4	6
22	11	3	2	6
23	19	6	7	6
24	14	6	3	5
25	16	8	3	5
26	11	4	2	5
27	16	5	4	7
28	15	5	6	4
29	13	6	4	3
30	21	6	8	7
31	14	4	5	5
32	13	6	3	4
33	26	8	10	8
34	18	6	6	6
35	12	5	0	7
36	10	0	7	3
37	26	9	8	9
38	14	7	5	3
39	12	4	3	5
40	17	7	5	5
41	16	2	4	10
42	9	2	3	4
43	14	4	4	6
44	9	3	2	4
45	21	8	4	9
46	19	7	6	6
47	24	9	5	10
48	14	5	4	5
49	20	8	6	6
50	11	3	3	5
51	12	3	3	7
52	12	3	2	7
53	7	1	2	4
54	17	3	5	9
55	7	0	0	7
56	12	2	0	10
57	21	4	9	8
58	14	5	3	6
59	9	3	2	4
60	18	7	4	7

Рис. Д.4 Графічне відображення таблиці

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Д

Респондент	Доброзичливість до чоловіків	Матеріалізм	Комплементарна гендерна диференціація	Гетеросексуальна близькість
1	0	0	0	0
2	13	1	8	4
3	6	1	4	1
4	27	8	10	8
5	10	5	5	0
6	4	0	4	0
7	11	2	6	3
8	11	0	7	4
9	5	0	5	0
10	18	5	8	5
11	7	2	0	5
12	6	0	5	1
13	10	2	7	1
14	0	0	0	0
15	8	0	8	1
16	13	2	7	4
17	25	5	10	10
18	5	0	5	0
19	20	6	10	4
20	0	0	0	0
21	3	2	0	1
22	4	0	3	1
23	16	3	5	8
24	18	6	6	6
25	19	4	8	7
26	15	4	7	4
27	14	5	2	7
28	10	2	5	3
29	14	4	5	5
30	13	2	6	5
31	14	3	6	5
32	15	3	6	6
33	14	3	4	7
34	13	2	6	5
35	2	0	2	0
36	18	5	7	6
37	7	2	2	3
38	7	0	3	4
39	14	4	5	5
40	17	4	7	6
41	0	0	0	0
42	7	0	4	3
43	12	1	7	4
44	14	4	5	5
45	22	8	7	7
46	17	5	6	6
47	11	3	8	0
48	17	4	6	7
49	24	8	8	8
50	2	0	2	0
51	11	2	7	2
52	7	0	7	0
53	3	0	3	0
54	7	0	5	2
55	6	0	6	0
56	0	0	0	0
57	20	6	5	8
58	27	7	10	10
59	14	3	6	5
60	20	4	9	7

Рис. Д.5 Графічне відображення таблиці

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКА Д

Респондент	Загальний рівень НДД	Проживання у дисфункціональній сім'ї	Деструктивне ставлення оточення	Затягнені до раннього статевого життя	Соціально-емоційна закладність
1	4	1	2	1	1
2	9	1	9	0	0
3	12	1	10	1	2
4	4	2	2	0	1
5	6	2	4	0	0
6	10	1	8	2	4
7	7	0	7	0	1
8	6	0	4	0	0
9	5	0	5	0	1
10	3	0	1	0	1
11	6	0	3	1	2
12	4	1	3	1	1
13	6	0	0	0	0
14	3	0	3	0	1
15	10	1	9	0	1
16	10	0	9	1	2
17	16	1	10	1	4
18	5	1	4	0	0
19	10	4	9	1	2
20	14	1	9	2	4
21	6	0	6	0	0
22	11	4	7	0	1
23	10	1	8	1	2
24	5	1	4	0	0
25	9	4	4	1	2
26	5	4	5	1	1
27	6	0	8	0	1
28	2	1	0	1	1
29	6	0	9	1	1
30	4	1	2	1	1
31	4	0	4	0	0
32	2	0	2	0	0
33	9	0	9	0	1
34	6	1	4	1	1
35	10	2	8	0	0
36	6	1	3	0	1
37	10	1	8	0	1
38	1	0	1	0	0
39	14	4	8	2	4
40	3	0	1	2	2
41	16	1	10	1	3
42	8	0	7	1	1
43	7	4	3	0	2
44	6	2	6	0	1
45	6	0	6	0	1
46	2	1	5	0	0
47	6	0	8	0	1
48	1	0	1	0	0
49	6	1	1	0	0
50	13	1	10	0	2
51	0	0	0	0	0
52	10	1	8	0	1
53	3	0	1	0	1
54	12	1	10	0	1
55	11	4	7	0	1
56	6	0	6	0	1
57	6	0	8	0	1
58	10	0	6	0	1
59	0	1	1	0	1
60	1	0	1	0	1

Рис. Д.6 Графічне відображення таблиці

Рис. Е.2 Графічне відображення матриці

ДОДАТОК Ж

Теплова карта кореляційної матриці

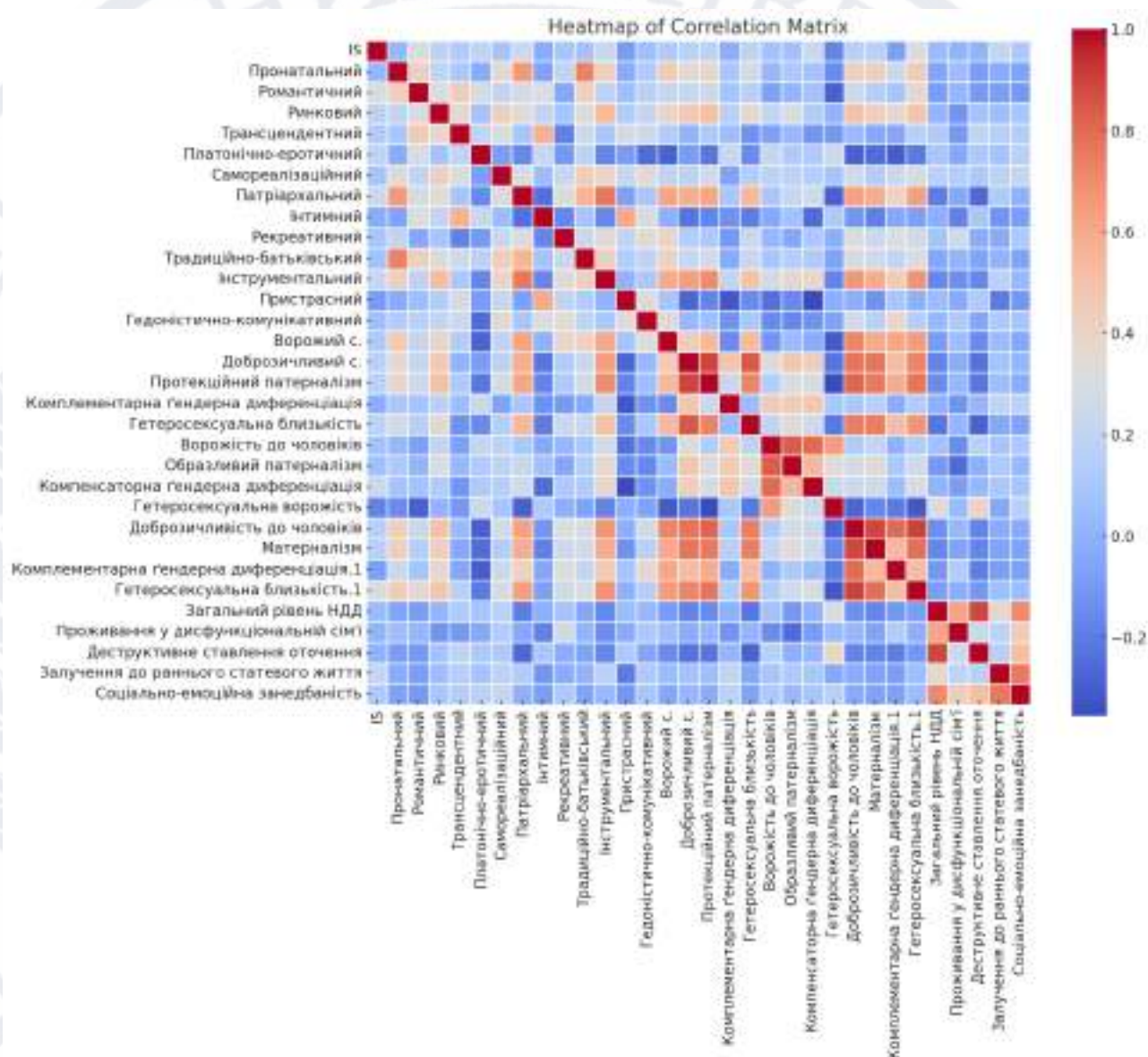

Рис. Ж.1 Графічне відображення теплової карти